

**ПАРЛАМЕНТЫН ЗАСАГЛАЛТАЙ УЛС ОРНУУДЫН
ТӨРИЙН ЭРХ МЭДЛИЙН ХУВААРИЛАЛТ**

Ц.Болормаа, Г.Билгээ, Б.Нандингэрэл

АГУУЛГА

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

НЭГ. ПАРЛАМЕНТЫН ЗАСАГЛАЛТАЙ УЛСЫН ТӨРИЙН ЭРХ МЭДЛИЙН ХУВААРИЛАЛТЫН ОНЦЛОГ

- 1.1. Нэр томъёоны тайлбар
- 1.2. Парламент, төрийн тэргүүн (хаан, ерөнхийлөгч), ерөнхий сайдын эрх зүйн байдал, тэдгээрийн бүрэн эрхийн хугацаа
- 1.3. Парламент, ерөнхийлөгч, ерөнхий сайдыг сонгох, томилох журам
- 1.4. Бүрэн эрх дуусгавар болох:
 - а) парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах, парламентыг тараах, засгийн газар, ерөнхийлөгч (дэд ерөнхийлөгч)-ийг огцруулах үндэслэл, журам
 - б) парламент, засгийн газар, ерөнхийлөгч (дэд ерөнхийлөгч)-ийн бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох
- 1.5. Хууль санаачлах эрх бүхий субъект

ХОЁР. ПАРЛАМЕНТЫН ЗАСАГЛАЛТАЙ УЛСЫН ҮНДСЭН ХУУЛЬ ДАХЬ ЭРХ МЭДЛИЙН ХУВААРИЛАЛТЫН ЗОХИЦУУЛАЛТ

- 2.1 Үндсэн хуульт болон Парламентын хаант засаглал бүхий улс орнуудын Үндсэн хууль дахь эрх мэдлийн хуваарилалт
 - 2.1.1. Испанийн Вант Улс
 - 2.1.2. Япон Улс
- 2.2 Парламентын бүгд найрамдах засаглал бүхий улс орнуудын Үндсэн хууль дахь эрх мэдлийн хуваарилалт
 - 2.2.1. Бүгд Найрамдах Киргиз Улс
 - 2.2.2. Бүгд Найрамдах Болгар Улс
 - 2.2.3. Бүгд Найрамдах Латви Улс
 - 2.2.4. Бүгд Найрамдах Унгар Улс
 - 2.2.5. Бүгд Найрамдах Эстони Улс
 - 2.2.6. Бүгд Найрамдах Хорват Улс
 - 2.2.7. Бүгд Найрамдах Финланд Улс
 - 2.2.8. Бүгд Найрамдах Итали Улс
 - 2.2.9. Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс

УИХ.МН
СУДАЛГААНЫ САН

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

СУДАЛГААНЫ ХУРААНГУЙ

Дэлхийн хэмжээнд парламентын засаглалтай орны ангилалд хамаарах **85** улс байгаагаас *Парламентын бүгд найрамдах засаглалтай - 54 улс, Үндсэн хуульт хаант засаг (constitutional monarchy), парламентын хаант (parliamentary monarchy) засаглалтай - 31 улс*¹⁸¹ байна. Эдгээрээс:

1) Парламентын бүгд найрамдах засаглалтай 54 улсын хувьд:

- ✓ хоёр танхим бүхий парламенттай - 15;
- ✓ хоёр шатлал бүхий нэг танхимтай парламенттай - 3;
- ✓ нэг танхимтай парламенттай - 36 улс байна.

2) Үндсэн хуульт хаант засаглалтай 31 улсын хувьд:

- ✓ хоёр танхим бүхий парламенттай - 17;
- ✓ нэг танхимтай парламенттай - 14 улс байна. Үүнийг хүснэгтээр үзүүлбэл:

Парламентын бүгд найрамдах засаглалтай 54 улс		
1	Хоёр танхимтай парламент -15 улс	Австри, ХБНГУ, Ирланд, Итали, Ливан, Пакистан, Словени, Чех, Энэтхэг, Этиоп, Тринидад Тобаго, Босни-Герцеговин, Сомали, Өмнөд Африк, Швейцар.
2	2 шатлал бүхий нэг танхимтай парламент - 3 улс	БНХАУ, Лаос, Вьетнам.
3	Нэг танхимтай парламент - 36 улс	Бангладеш, Болгар, Ботсван, Вануату, Грек, Доминика, Ирак, Израиль, Исланд, Кирибати, Киргиз, Латви, Ливи, Маврикий, Македон, Мальт, Маршаллын арлууд, Микронез, Молдав, Монгол, Науру, Сан-Марино, Самоа, Сингапур, Серб, Словак, Суринам, Тунис, Турк, Непал, Унгар, Фижи, Хорват, Чрна Гора, Эстони.
Үндсэн хуульт хаант засаглалтай 31 улс		
1	Хоёр танхим бүхий парламент - 17 улс	Австрали, Багамын Арлууд, Бельги, Белиз, Канад, Камбож, Испани, Их Британи, Нидерланд, Сент-Луис, Япон, Гренада, Ямаик, Лесото, Малайз, Мароккогийн Вант Улс ¹⁸² , Швед.
2	Нэг танхим бүхий парламент - 14 улс	Андорра, Барбадос, Дани, Люксембург, Лихтенштейн, Монако ¹⁸³ , Норвеги, Папуа-Шинэ Гвиней, Сент-Китс ба Невис, Сент-Венсент ба Гренадин, Соломоны арлууд, Тайланд, Тувалу, Шинэ Зеланд.

Судалгаанд Үндсэн хуульт хаант улсын төлөөлөл болгож Испанийн Вант Улс, Япон Улсыг; Парламентын хаант улсын төлөөлөл Их Британи, Умард Ирландын Нэгдсэн Вант Улс (Их Британи)-ыг; Парламентын бүгд найрамдах улсын төлөөлөл болгож Киргиз, Болгар, Латви, Унгар, Эстони, Хорват, Финланд, Итали, Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улс (БНХАУ) зэрэг нийт 12 улсыг сонгон судлав.

Судалгааны 1-р хэсэгт: Судалгаанд хамрагдсан 12 улсын парламент, ерөнхийлөгч, ерөнхий сайдын бүрэн эрхийн хугацаа, тэдгээрийг сонгох, томилох журам, бүрэн эрх дуусгавар болох нөхцөл, парламентыг тараах, парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах журам болон ерөнхийлөгч, ерөнхий сайдыг огцруулах үндэслэл, журам, түүнчлэн хууль санаачлах эрх бүхий субъект гэсэн 5 дэд сэдвийн хүрээнд Үндсэн хуулийн холбогдох зохицуулалтыг нэгтгэн харуулсныг тайлангийн холбогдох хэсгээс үзнэ үү.

Судалгааны 2-р бүлэгт, нийт 11 улсын төрийн эрх мэдлийн хуваарилалтыг Үндсэн хуулийн зохицуулалтын хүрээнд дэлгэрэнгүй байдлаар харьцуулан судлав.

Харин судалгаанд хамруулсан 12 дахь улс болох Их Британийн хувьд Үндсэн хуулийн уламжлалт зохицуулалт, эрх зүйн тогтолцооны онцлогоос хамааран судалгаанд хамруулсан бусад орны холбогдох мэдээлэлтэй харьцуулах боломжгүй тул холбогдох мэдээллийг

¹⁸¹ www.ipu.org - Олон улсын парламентын холбооны албан ёсны цахим хуудаст бүртгэлтэй улс орон бүрийн парламентын цахим хуудас дахь албан мэдээлэлтэй тулгасан болно.

¹⁸² Morocco Constitution 2011. Art1. Morocco is a constitutional, democratic, parliamentary and social Monarchy. https://www.constituteproject.org/constitution/Morocco_2011?lang=en

¹⁸³ Monaco 1962 (rev.2002) 6. Art 2. The principle of government is the hereditary and constitutional monarchy.

ерөнхий агуулгаар нь оруулав.

Эрх зүйн тогтолцоо, төрт ёсны уламжлалаараа онцлог Их Британийн хувьд бичмэл Үндсэн хуульгүй цөөн хэдэн орны нэг бөгөөд 1215 оны Магна Харти (Magna Carta) нь одоо ч хүчин төгөлдөр үйлчилж буй тул төрийн эрх мэдлийг хуваарилахтай холбоотой харилцаанд:

1. *Crown act 1707*;
2. *Septennial act 1715*;
3. *Representation of the People act 1867, amendment 1983, 1985*;
4. *Parliament act 1911, amendment 1949*;
5. *Regency act 1937*;
6. *Fixed-term Parliament Act 2011*;
7. *House of Commons (Disqualification) Act 1975*;
8. *Life peerages act 1958*;
9. *European communities act 1972*;

10. *Senior Court act 1981* зэрэг Магна Хартийн бүрэлдэхүүн хуулиудыг баримтлахаас гадна прецедент нь эх сурвалжийн хувьд голлох үүрэг гүйцэтгэж байна.

Их Британи нь Парламентын хаант засаглалтай улс тул Эзэн хаан нь төрийн тэргүүн бөгөөд эрх зүйн жам ёсны онол¹⁸⁴-ын дагуу улс орны бүрэн эрхийг дангаар хэрэгжүүлнэ¹⁸⁵. Төрийн удирдлагын энэхүү хэлбэр нь тус улсад XVII зууны эцсээр тогтсон байна.

Их Британид Парламентын ерөнхий сонгуулийн дараа Нийтийн танхимд олон суудал авсан намын дарга автоматаар Ерөнхий сайд болох ба тэрээр заавал Нийтийн танхимын гишүүн байх ёстой. Ерөнхий сайдыг Хатан хаан томилох бөгөөд Ерөнхий сайдын санал болгосноор сайд нарыг мөн томилно. Намын дарга солигдох нь Ерөнхий сайд албан тушаалаасаа огцрох үндэслэл болно.

Засгийн газар нь парламентын өмнө хамтын хариуцлага хүлээх бөгөөд Нийтийн танхим итгэл үзүүлээгүй бол Засгийн газар огцорно. Ерөнхий сайдын эрх зүйн байдал болон эрх, үүргийг хуулиар зохицуулдаггүй, Үндсэн хуулийн хэлэлцээрээр зохицуулдаг байна.¹⁸⁶

Ерөнхий сайд Хатан хааныг төлөөлөх бөгөөд, Хатан хааны нэрийн өмнөөс түүний хэд хэдэн онцгой эрхийг (*дайны байдал зарлах, энхийн гэрээ байгуулах, төрийн дээд албан тушаалтнуудыг томилох г.м.*) хэрэгжүүлнэ.

Хатан хааныг (төрийн тэргүүн) эзгүйд Ерөнхий сайд түр орлоно. Түүнчлэн Засгийн газарт итгэл үзүүлэхтэй холбоотой асуудлаар өөрийн ээлжинд¹⁸⁷ Нийтийн танхимыг тарааж, ээлжит бус сонгууль зарлах тухай саналыг Хатан хаанд гаргах эрхтэй.

Нэгдүгээр бүлэг. ПАРЛАМЕНТЫН ЗАСАГЛАЛТАЙ УЛСЫН ТӨРИЙН ЭРХ МЭДЛИЙН ХУВААРИЛАЛТЫН ОНЦЛОГ

1.1. Нэр томъёоны тайлбар

Судалгааны хүрээнд “парламентын засаглал”, “парламентын бүгд найрамдах улс”, “үндсэн хуульт хаант засаг”, “парламентын хаант засаг”, “сонгодог парламент”, “төлөөллийн ардчилал” гэх нэр томъёоны тайлбарыг авч үзэх шаардлага байна гэж үзлээ. Учир нь Парламентын хаант засаглалтай улсад эзэн хаан төрийн тэргүүний статустай байх ба төрийн тэргүүний хоёрдугаар гарын үсгийг ерөнхий сайд зурах эрхтэй байна. Энэ онцлогийн үүднээс парламентын засаглалтай улс оронд гүйцэтгэх засаглалын тэргүүн ард түмний төлөөлөл болох парламентыг тараах “бүрэн эрх”-тэй мэтээр ташаа ойлгох эрсдэл бий тул зарим нэр томъёоны тайлбарыг оруулав.

Нөгөө талаас, “сонгодог парламент” гэх хууль зүйн нэр томъёо аль ч хууль зүйн нэр томъёоны тайлбар тольд байхгүй, харин онолын хувьд парламентын загварын ангилалд

¹⁸⁴ Жам ёсны онолын үзэл баримтлалаар төр улс дахь засаглал болон шүүх эрх мэдэл хаанаас үүдэлтэй гэж үзнэ.

¹⁸⁵ А.К.Романов. “Их Британий эрх зүй болон эрх зүйн тогтолцоо”, 2016 он. 185 дахь тал.

¹⁸⁶ Мөн тэнд.

¹⁸⁷ “Засгийн газар өөрийн ээлжинд” гэдэг нь Нийтийн танхим Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг авч хэлэлцсэний дараа Засгийн газар огцроогүй бол Ерөнхий сайд Хатан хаанд Нийтийн танхимыг тараах тухай санал гаргах эрхтэй бөгөөд үүнийг презедентээр зохицуулна.

“сонгодог парламент” гэх нэр томъёо хэрэглэгдэж, түүний гол төлөөллөөр Их Британийг нэрлэсэн байна. Их Британид Засгийн газар Парламентын өмнө хамтын хариуцлага хүлээх боловч жишгийн эрх зүй буюу прецедентээр Ерөнхий сайд Нийтийн танхимыг тараах санал гаргах боломжтой байдаг тул нэр томъёоны тайлбар хэсэгт “прецедент” болон “шүүхийн жишиг”-т холбогдох тайлбарыг мөн оруулав. Учир нь Их Британийн “төлөөллийн хууль тогтоомж” гэгдэх Парламентаас гаргасан бичмэл хуулиудад Парламентыг тараах хууль зүйн үндэслэл болон журам байхгүй байгаа тухай энэхүү судалгааны 17 дахь нүүрнээс үзнэ үү.

Нэр томъёоны тайлбарыг гаргахдаа Оксфордын хууль зүйн тайлбар толь¹⁸⁸, Эрх зүйн эх толь бичиг¹⁸⁹, Ардчилсан засаглал, нээлттэй нийгмийн нэр томъёоны тайлбар толь¹⁹⁰ болон цахим мэдээллийн эх сурвалж дахь хууль зүйн албан ёсны тайлбар толийг ашигласан болно.

Парламентын засаглал (parliamentary governance) - Төрийн эрх барих эрх мэдэл Үндсэн хуулийн дагуу парламентад хадгалагдсан засгийн хэлбэрийг хэлнэ. Парламент нь засгийн газраа бүрдүүлэх, ерөнхий сайд, засгийн газрын бусад гишүүн, сайд нарыг томилох бүрэн эрхтэй ба Үндсэн хуулийн шүүх (ҮХШ) зэрэг төрийн бусад гол институтын албан тушаалтнуудыг сонгож, томилно. Ихэнх улсад парламент нь төрийн тэргүүнийг сонгодог ба төрийн тэргүүн нь эргээд парламентын үйл ажиллагааг Үндсэн хуульд нийцэж буй эсэхэд хяналт тавьдаг¹⁹¹.

Парламентын бүгд найрамдах улс (parliamentary republic) - Бүгд найрамдах улс (БНУ)-ын хэлбэрийн нэгэн төрөл бөгөөд дараах шинжээр тодорхойлогдоно: парламент нь түүний өмнө улс төрийн хариуцлага хүлээх засгийн газрыг бүрдүүлэх онцгой эрх бүхий байгууллага юм. Зарим улсад ерөнхийлөгчийг сонгож болно. Парламент засгийн газарт үл итгэж байгаагаа илэрхийлбэл парламентын олонхын дэмжлэгийг алдсан учир Засгийн газрыг огцруулна. Зайлшгүй тохиолдолд ерөнхийлөгч нь парламентыг тараах ба хугацааны өмнөх сонгууль зарлах эрх эдэлнэ. Парламентын бүгд найрамдах улсын сонгодог загвар нь ХБНГУ, Италид байдаг¹⁹².

Үндсэн хуульт хаант ёс (constitutional monarchy) - Эзэн хааны эрх мэдэл Үндсэн хуулиар хязгаарлагдсан, хууль тогтоох сонгуульт байгууллага буюу парламенттай, хараат бус, бие даасан шүүхтэй, хаант засаглалын онцгой төрөл юм.¹⁹³

Парламентын хаант ёс (parliamentary monarchy) - Үндсэн хуулийн хаант ёсны хоёр төрлийн нэг. Хааны гүйцэтгэх үүрэг ёс төдий байна¹⁹⁴ гэж академич С.Нарангэрэлийн тайлбар тольд авч үзсэн ч англи хэл дээрх хууль зүйн тайлбар толиудад *Constitutional monarchy* буюу Үндсэн хуульт хаант засаглал гэх нэр томъёог хэрэглэх нь элбэг¹⁹⁵ тохиолдох бөгөөд агуулгын хувьд энэ хоёр нэр томъёо төдий л ялгаагүй байна.

Төлөөллийн ардчилал (representative democracy) - Ард түмэн засаг төрийн эрх мэдлийг шууд бус, харин төрийн төлөөллийн байгууллага ба нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын бүрэлдэхүүнд бүрэн эрхт төлөөлөгчөө сонгох замаар хэрэгжүүлэх. Төлөөллийн байгууллагын боловсруулсан буюу баталсан шийдвэр нь энэ байгууллагыг бүрдүүлсэн тэр хамт олны хамтын хүсэл зоригийг илэрхийлсэн байх ёстой (тухайн нутаг дэвсгэрт оршин амьдарч байгаа нийт ард түмэн, хүн ам). Ийм учраас сонгуульт төлөөлөл нь ард түмний эрх мэдлийг хангах үндсэн арга хэрэглүүрийн тоонд хамаарна.¹⁹⁶

Жишгийн эрх зүй (case law) – 1.статутын эрх зүй¹⁹⁷-гээс ялгагдах шүүхийн жишгээс бүрдэх

а_____

¹⁸⁸ “A Oxford dictionary of Law” (ed 5.) 2003. Edited by Elizabeth A. Martin., Oxford University of Press.

¹⁸⁹ Нарангэрэл.С. Анхны хэвлэл, 2007 он. Дөрөв дэх хэвлэл, 2015 он.

¹⁹⁰ Нээлттэй нийгэм форум, НҮБ-ын хөгжлийн хөтөлбөр, 2006 он.

¹⁹¹ Ардчилсан засаглал, нээлттэй нийгмийн нэр томъёоны тайлбар толь. 2006., 98 дахь тал.

¹⁹² Нарангэрэл.С. Анхны хэвлэл, 2007 он. 369 дэх тал.

¹⁹³ Нарангэрэл.С. Дөрөв дэх хэвлэл, 2015 он. 490 дэх тал.

¹⁹⁴ Мөн тэнд.

¹⁹⁵ <http://www.thefreedictionary.com/constitutional+monarchy>, <http://thelawdictionary.org/constitutional/>, <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/constitutional-monarchy>

¹⁹⁶ 424 дэх тал.

¹⁹⁷ Статут (Statute) болон Статутын эрх зүй (statutory law) нь жишгийн эрх зүй бүхий улсад хэрэглэгддэг ойлголт бөгөөд XIII зуунд Англид анх үүсч, өдгөө англо-саксоны эрх зүйн бүл бүхий улс орнуудад хэрэглэгдэж байна. Англо-саксоны эрх зүйн бүлд эрх зүйн эх сурвалжийг статутын эрх зүй болон жишгийн эрх зүй (заншлын хэм хэмжээг оруулалгүйгээр) гэж ерөнхийлөн ангилна. Статутын эрх зүй нь хуульд заасан журмын дагуу парламентаас баталж, эзэн хааны зөвшөөрөл (royal assent) авсан

англи-америкийн эрх зүйн бүл бүхий улсуудын эрх зүйн бүрэлдэхүүн хэсэг. Жишгийн эрх зүй нь дараах хоёр салаа мөчрийн хүрээнд үүсэн бүрэлджээ: нийтийн эрх зүй ба шударга ёсны эрх зүй; 2. эрх зүйн үндсэн эх сурвалжийг шүүхийн жишиг хэмээн хүлээн зөвшөөрдөг эрх зүйн тогтолцоо¹⁹⁸.

Шүүхийн жишиг (judicial precedent) - тодорхой хэргийн талаар шүүхээс гаргасан шийдвэр нь нийт шүүх буюу доод шатны шүүхээс төсөөтэй хэргийг шийдвэрлэхэд заавал дагаж мөрдөх үндэслэл болсон журам. Шүүхийн жишиг нь ромын шүүн таслах ажиллагаанд нэн чухал үүрэг гүйцэтгэж байжээ. Англи-америкийн эрх зүйн бүл бүхий улсуудад (Их Британи, АНУ, Канад, Австрали зэрэг) шүүхийн жишгийг эрх зүйн эх сурвалж хэмээн хүлээн зөвшөөрдөг бөгөөд эрх зүйн тогтолцооных нь үндэс суурь болдог байна. Эдгээр улсад зонхилж байгаа номлолын дагуу шүүгч жишгийг буй болгохдоо эрх зүйн хэм хэмжээг бий болгодоггүй харин хүний мөн чанарт суурилан эрх зүйн ерөнхий зарчмаас урган гарсан тэрхүү зүйлийг томъёолдог байна. Шүүхийн жишиг нь бусад олон улсад эрх зүйг хэрэглэх асуудлыг шийдвэрлэх, хуулийн хийдлийг нөхөх, заншлын хэм хэмжээг хүлээн зөвшөөрөх ач холбогдолтой байдаг бөгөөд жишгийн үндсэн дээр дагаж мөрдөж буй хууль тогтоомжид өөрчлөлт оруулж, хуульд тайлбар өгдөг.¹⁹⁹

“Прецедент” бол нийтийн эрх зүйн болон шударга ёсны эрх зүйн үндсэн эх сурвалж (хэлбэр) бөгөөд эрх зүйн бичмэл бус эх сурвалжид хамаарна²⁰⁰.

1.2. Парламент, төрийн тэргүүн (хаан, ерөнхийлөгч), ерөнхий сайдын статус, тэдгээрийн бүрэн эрхийн хугацаа

Сонгон судалсан орнуудын хувьд төрийн тэргүүн, хууль тогтоох, гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагуудын статусыг тогтоосон зохицуулалт нь ижил байх бөгөөд бүрэн эрхийн хугацааг тогтоосон зохицуулалт нь харилцан адилгүй байна. Ихэнх орны хувьд гүйцэтгэх эрх мэдлийн байгууллагын бүрэн эрхийн хугацаа нь парламентаас хамааралтай байх ба парламентын бүрэн эрхийн хугацаатай ижил байна. Харин Япон Улсын хувьд, Парламентад олонх болсон намын дарга Ерөнхий сайдаар томилогдсон бол нэг удаагийн бүрэн эрхийн хугацаа нь 3 жил байхаар салбар хуулиар зохицуулсан байна. Харьцуулсан мэдээллийг хүснэгт 1-ээс үзнэ үү.

Хүснэгт 1.

ПАРЛАМЕНТЫН ХААНТ ЗАСАГЛАЛТАЙ УЛС				
	Улсын нэр	Парламент	Ерөнхий сайд	Хаан
1	Испани	Сенат: 4 жил Конгресс: 4 жил	4 жил	-төрийн тэргүүн -угсаа залгамжилна
2	Их Британи	Лордын Танхим: -үе дамжсан язгууртнууд (пэрүүд)-ыг бүх насаараа -Эзэн хаан Лордуудыг ротациар томилно Нийтийн танхим: 5 жил	5 жил	-төрийн тэргүүн -угсаа залгамжилна
3	Япон	Зөвлөхүүдийн танхим: 6 жил ба 3 жил тутамд 50% ротаци хийгдэнэ Төлөөлөгчдийн танхим: 4 жил	3 жил	-төрийн тэргүүн -угсаа залгамжилна
ПАРЛАМЕНТЫН БҮГД НАЙРАМДАХ УЛС				
	Улсын нэр	Парламент	Ерөнхий сайд	Ерөнхийлөгч
4	Киргиз	5 жил (нэг танхимтай)	5 жил	-төрийн тэргүүн -6 жил -зөвхөн 1 удаа сонгоно
5	Болгар	4 жил	4 жил	-төрийн тэргүүн -5 жил -зөвхөн 1 удаа сонгоно -дэд ерөнхийлөгчтэй

бичигдмэл хуулиуд юм. Үүгээрээ шүүхийн жишиг (жишгийн эрх зүй)-ээс ялгагдана. АНУ-д статисти “кодекс” гэж нэрлэдэг.

¹⁹⁸ 196 дахь тал.

¹⁹⁹ 604 дэх тал.

²⁰⁰ А.К.Романов. “Их Британий эрх зүй болон эрх зүйн тогтолцоо”, 2016 он. 137 дахь тал.

6	Латви	4 жил (нэг танхимтай)	4 жил	-төрийн тэргүүн -4 жил -1 удаа улируулан сонгоно
7	Унгар	4 жил (нэг танхимтай)	4 жил	-төрийн тэргүүн -5 жил -1 удаа улируулан сонгоно
8	Эстони	4 жил (нэг танхимтай)	4 жил	-төрийн тэргүүн -5 жил -1 удаа улируулан сонгоно
9	Хорват	4 жил (нэг танхимтай)	4 жил	-төрийн тэргүүн -5 жил -1 удаа улируулан сонгоно
10	Финланд	4 жил (нэг танхимтай)	4 жил	-төрийн тэргүүн -6 жил -1 удаа улируулан сонгоно
11	Итали	Сенат: 5 жил; -БНУ-ын өмнөх Ерөнхийлөгчид насан туршдаа Сенатор байх эрхтэй -5 сенатор насан туршийн эрхтэй байна Төлөөлөгч: 5 жил	5 жил	-төрийн тэргүүн -7 жил -улируулан сонгох эсэхийг Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй
12	БНХАУ	-2 шатлал бүхий нэг танхимтай -5 жил	5 жил -1 удаа улируулан сонгох	-төрийн тэргүүн -5 жил -1 удаа улируулан сонгоно

1.3. Парламент, ерөнхийлөгч, ерөнхий сайдыг сонгох, томилох журам

Сонгон судалсан орнуудын хувьд, засаглалын хэлбэрээс үл хамааран хууль тогтоох байгууллага, тэр тусмаа парламентын доод танхимыг ард түмнээс сонгох ба харин хоёр танхимтай парламентын хувьд дээд танхим буюу “зөвлөлдөх” танхимыг харилцан адилгүй журмаар бүрдүүлж байна. Тухайлбал,

- дан сонгуулиар (Япон);
- сонгууль болон томилгоо хосолсон хэлбэрээр (Испани, Итали);
- дан томилгоогоор (Их Британи) бүрдүүлж байна.

Парламентын дээд танхимын гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацаа мөн харилцан адилгүй байна. Тухайлбал,

- дээд танхимын бүх гишүүдийг бүх насаар нь томилдог (Их Британи);
- дээд танхимын гишүүдийн тодорхой хувийг бүх насаар нь томилдог (Итали);
- доод танхимтай ижил бүрэн эрхийн хугацаатай сонгогддог (Испани);
- дээд танхимын гишүүдийн тодорхой хувь нь хуульд заасан бүрэн эрхийн хугацааны дундуур сэлгэн сонгогддог (Япон) улсууд байна.

Парламентын бүгд найрамдах улсуудын хувьд ард түмнээс эрх авсан парламент ерөнхийлөгчийг сонгодог нийтлэг жишиг байдаг ч судалгаанд хамруулсан Парламентын бүгд найрамдах 9 улсын хувьд ерөнхийлөгч нь:

- парламентаас сонгогддог - 5 (Латви, Унгар, Эстони, Итали, БНХАУ);
- ард түмнээс сонгогддог - 4 (Киргиз, Болгар, Хорват, Финланд) улс байна.

Ерөнхий сайдын томилгооны хувьд Үндсэн хуульт хаант засаглалтай улсуудад Эзэн хааны санал болгосноор Парламент сонгож, Эзэн хаан томилдог (Испани, Их Британи), мөн парламентын доод танхим (Төлөөлөгчдийн танхим)-ын гишүүд дундаас Төлөөлөгчдийн танхим сонгох процедуртай улс (Япон) байна.

Ерөнхий сайдыг томилох, засгийн газрыг бүрдүүлэх журмын хувьд Парламентын бүгд найрамдах засагтай ихэнх улсад ерөнхийлөгч томилно гэж байгаа боловч мөн чанартаа парламентын олонхын дэмжлэг авсанаар ерөнхийлөгч нь ерөнхий сайдыг томилох эрх үүснэ.

Онолын хувьд парламентын засаглалын онцлог нь парламентын сонгуульд ялалт байгуулсан улс төрийн хүчин дангаараа, эсхүл бусад улс төрийн хүчинтэй эвсэн Засгийн газраа байгуулж, улмаар Засгийн газар нь үйл ажиллагаагаа парламентын өмнө хариуцах тогтолцоо

үйлчилдэг²⁰¹. Засаглалын энэ хэлбэрийн гол онцлог нь төрийн албаны томилгоо тэдгээрийн үйл ажиллагаанд хяналт тавих үйл явцад парламент гол үүрэг хүлээнэ. Парламентын засаглалын үед засгийн газар эмхлэн байгуулах үндэс нь шууд ардчилсан, чөлөөт сонгуулийн үр дүнд бүрэлдсэн хууль тогтоох байгууллага буюу парламент байна.²⁰²

Иймд Үндсэн хуульд ерөнхийлөгч нь ерөнхий сайдад нэр дэвшигчийг парламентад санал болгох боловч парламентын спикер болон парламент дахь бүлгүүдтэй зөвшилцөх байдлаар санал болгож байгаа, санал болгосон нэр дэвшигчийг парламент хэрхэн хэлэлцэж, хуралд оролцсон гишүүдийн хэдэн хувийн саналаар дэмжиж байгаа зэргийг судалгааны хоёрдугаар хэсгээс үзнэ үү.

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН

а

²⁰¹ С.Зульфикар.Парламентын болон ерөнхийлөгчийн засаглалын үндсэн шинж, онцлог. Удирдахуйн онол, практикийн асуудлууд.№7. 48 дахь тал.

²⁰² Мөн тэнд.

Парламент, ерөнхийлөгч, ерөнхий сайдыг сонгох, томилох журам

ПАРЛАМЕНТЫН ХААНТ ЗАСАГЛАЛТАЙ УЛС				
	Улсын нэр	Парламент	Засгийн газрын тэргүүн, сайд	
1	Испани	Конгресс: 350 төлөөлөгчийг ард нийтээс, шууд, тэгш, нууц санал хураалтаар, сонгуулийн хувь тэнцүүлэх тогтолцоогоор сонгоно. Сенат: 208 сенаторыг бүх нийтийн, чөлөөтэй, тэгш, шууд, нууц санал хураалтаар сонгоно. 49 сенаторыг шашны хууль тогтоогчдоос бүс нутгийн төлөөлөл болгон томилно.	-Эзэн хаан ЕС-д нэр дэвшигчийг санал болгох, томилох, чөлөөлөх эрхтэй. -Эзэн хаан Парламент дахь улс төрийн намуудын төлөөлөлтэй зөвшилцөн, Конгрессийн даргаар дамжуулан ЕС-д нэр дэвшүүлж, хоёр Танхимын гишүүдийн олонхын саналаар итгэл үзүүлбэл Эзэн хаан түүнийг ЕС-аар томилно. -Сайд нарыг ЕС-ын санал болгосноор Эзэн хаан томилж, чөлөөлнө.	
2	Их Британи	Лордын танхим: 804 гишүүнтэй, гүнгээс багагүй цолтой пээр, гэгээнтэн лорд, шүүгч лордыг Хатан хаан бүх насаар нь томилно. ²⁰³ Нийтийн танхим: Нийт 659 төлөөлөгч нэг мандаттай тойргоос сонгогдоно. 529 нь Англиас, 72 нь Шотландаас, 40 нь Уэльсээс, 18 нь Хойд Ирландаас сонгогдоно. ²⁰⁴	-Нийтийн танхимд олонхын суудал авсан намын даргыг Хатан хаан ЕС-аар томилно. -ЕС-ын саналаар Хатан хаан сайд нарыг томилно.	
3	Япон	Зөвлөхүүдийн танхим: Сонгуулийн холимог системээр ард түмнээс шууд сонгоно. Төлөөлөгчдийн танхим: Сонгуулийн холимог системээр ард түмнээс шууд сонгоно.	-ЕС-ыг Парламентын гишүүд дундаас Төлөөлөгчийн танхим нэр дэвшүүлэн, хоёр Танхим зөвшилцөн 10 хоногийн дотор сонгоно. -ЕС нь сайд нарын олонхыг Парламентын гишүүд дотроос томилно.	
ПАРЛАМЕНТЫН БҮГД НАЙРАМДАХ УЛС				
	Улсын нэр	Парламент	Засгийн газрын тэргүүн	Ерөнхийлөгч
4	Киргиз	Сонгуулийн хувь тэнцүүлэх тогтолцоогоор бүх нийтийн, шууд, нууц санал хураалтаар сонгоно. 65%-аас дээш санал авч чадаагүй улс төрийн намд Парламентад төлөөллийн бүрэн эрх олгохгүй.	Парламентад олонх болсон нам, анхдугаар хуралдаанаас хойш 15 хоногийн дотор ЕС-д нэр дэвшүүлж, олонхын саналаар шийдвэрлэх ба түүнээс 3 хоногийн хугацаанд Ерөнхийлөгч томилно.	Ерөнхийлөгчид нэр дэвшигчийн тоо хязгааргүй, 30.000 гарын үсэг цуглуулсан хүн бүх ард түмнээс, шууд, нууц санал хураалтаар сонгогдоно.
5	Болгар	Сонгуулийн холимог тогтолцоогоор бүх ард түмнээс сонгогдоно.	Парламентын бүлгүүдтэй зөвшилцсөний дараа Ерөнхийлөгч хамгийн олон суудал авсан намаас санал болгосон нэр дэвшигчид ЗГ бүрдүүлэх үүрэг өгч, амжилттай бүрдүүлбэл уг нэр дэвшигчийг сайдаар сонгох хүсэлтээ Ерөнхийлөгч ҮА-д гаргана.	-Санал өгсөн сонгогчдын хүчинтэй саналын 51%-иас дээш санал авснаар шууд сонгогдоно. -Хэрэв сонгогдоогүй бол 2 дахь шатанд хамгийн их саналтай 2 нэр дэвшигчийн олонхын санал авсан нь сонгогдоно.
6	Латви	Сонгуулийн пропорционал тогтолцоогоор, тэгш, шууд, нууц санал хураалтаар сонгогдоно. Гишүүдийн тоогоор сонгуулийн тойргийг хуваах ба 1 тойргоос 1 гишүүн сонгогдоно.	Ерөнхийлөгчийн санал болгосноор парламент ЕС-ыг томилно.	Парламентын гишүүдийн 51%-иас багагүй олонхын саналаар, нууц санал хураалтаар Парламентаас сонгоно.

а_____

²⁰³ "A Oxford dictionary of Law" (ed 5.) 2003. Edited by Elizabeth A. Martin., Oxford University of Press. p.234.²⁰⁴ "A Oxford dictionary of Law" (ed 5.) 2003. Edited by Elizabeth A. Martin., Oxford University of Press. p.232.

7	Унгар	Гишүүд нь бүх нийтийн, тэгш, шууд, нууц санал хураалтаар сонгогдоно.	Ерөнхийлөгч ҮА-д санал болгосны дагуу гишүүдийн энгийн олонхын саналаар томилно.	Эхний санал хураалтад парламентын гишүүдийн 2/3-ын саналаар сонгоно.
8	Эстони	Сонгуулийн пропорционал тогтолцоогоор, чөлөөт сонгуулиар сонгоно.	Ерөнхийлөгч 14 хоногийн дотор ЕС-д нэр дэвшигчийг парламентад танилцуулна. Парламент нээлттэй саналаар, үл мэтгэлцэх зарчмаар нэр дэвшигчид эрх олгох ба нэр дэвшигч 7 хоногийн дотор ЗГ-аа бүрдүүлснээр 3 хоногт Ерөнхийлөгч томилно.	Парламентын гишүүдийн 1/5-ээс доошгүйн саналаар нэр дэвшиж, гишүүдийн 2/3-оос доошгүйн саналаар, нууц санал хураалтаар сонгоно.
9	Хорват	Шууд, бүх нийтийн, тэгш эрхийн үндсэн дээр, нууцаар санал хураана.	Ерөнхийлөгч Парламентад олонх болсон намаас нэр дэвшүүлэх бөгөөд нэр дэвшигч 30 хоногийн дотор ЗГ-аа бүрдүүлбэл парламентын гишүүдийн олонхын саналаар ЕС-ыг томилно.	Бүх нийтийн, шууд сонгуулийн үндсэн дээр нууц санал хураалтаар сонгоно.
10	Финланд	12-18 тойргоос сонгуулийн пропорционал тогтолцоогоор, ард түмэн шууд, тэгш эрхтэйгээр сонгоно.	Парламентад төлөөлөл бүхий бүлгүүд улс төрийн хөтөлбөр болон ЗГ-ын бүтцийн талаар харилцан тохиролцсоноор гишүүдийн олонхын саналаар ЕС-ыг сонгож, Ерөнхийлөгч (батламжлан) томилно.	Ард нийтийн шууд санал хураалтаар, 6 жилийн хугацаагаар сонгоно.
11	Итали	Төлөөлөгчдийн танхим: Нийтийн, шууд сонгуулиар бүрдүүлнэ. Сенат: Сонгууль болон томилгоо хосолсон хэлбэрээр Сенатыг бүрдүүлнэ. 315 сенатыг ард түмнээс сонгоно. Ерөнхийлөгч асан нь насан туршийн сенатор байх эрхтэй. Ерөнхийлөгч нь нийгэм, шинжлэх ухаан, утга зохиолын салбарт гавъяа байгуулсан 5 иргэнийг насан туршийн сенатороор томилно.	Ерөнхийлөгч ЕС-ыг томилох бөгөөд ЕС нь 10 хоногийн дотор парламентын хоёр танхимаас итгэл үзүүлэхээ илэрхийлэхийг хүсэн үйл ажиллагааны хөтөлбөрөө парламентад өргөн барина. Парламент ЗГ-т итгэл үзүүлэх эсэх шийдвэрээ гаргана. Ерөнхийлөгч ЕС-ын саналыг үндэслэн сайд нарыг томилно.	Парламентын хоёр танхимын хамтарсан хуралдаанаас, нууц санал хуралтаар сонгоно. Сонгуульд үндэсний цөөнхийн төлөөллийг хангахын тулд орон нутгийн парламентаас 3 төлөөллийг санал хураалтад оролцуулан хуралдаанд оролцогчдын 2/3-ын саналаар сонгоно. Гурав дахь санал хуралтаар нэр дэвшигч үнэмлэхүй олонхын санал авсан байна.
12	БНХАУ	АТИХ нь муж, өөртөө засах орон, засаг захиргааны тусгай бүс, үндэсний цөөнх болон зэвсэгт хүчнээс шууд бусаар сонгогдсон төлөөллөөс бүрдэнэ.	БНХАУ-ын даргын санал болгосноор ЕС-ыг, ЕС-ын санал болгосноор Засгийн газрын гишүүдийг АТИХ сонгоно.	АТИХ нь БНХАУ-ын дарга болон дэд дарга сонгоно.

Жич: АТИХ Ардын тэргүүлэгчдийн их хурал

ЕС Ерөнхий сайд

ЗГ Засгийн газар

ҮА Үндэсний Ассамблей

1.4.Бүрэн эрх дуусгавар болох

Эрх зүйн онолын хувьд “бүрэн эрх дуусгавар болох” гэх нэр томъёог дараах агуулгаар ойлгоно. Үүнд:

- албаны бүрэн эрхийн хуульд заасан хугацаа дуусгавар болох;
- хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу албан тушаалтныг эгүүлэн татах, огцруулах, парламентыг тараах, засгийн газрыг огцруулах;
- бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох буюу өөрийн хүсэлтээр, нас барах болон хуульд заасан бусад үндэслэлийн дагуу дуусгавар болсныг ойлгоно.

Сонгож судалсан орнуудын Үндсэн хуульд парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах, парламентыг тараах, засгийн газар, түүний гишүүдийг огцруулах, ерөнхийлөгчийг эгүүлэн татах, огцруулах болон бүрэн эрх хугацаанаас өмнө дуусгавар болох талаар тодорхой тусгасан эсэх, хэрэв тусгасан бол ямар үндэслэл, журмыг баримталдаг болохыг доорх нэгтгэсэн хүснэгтээр үзүүлэв. Эдгээр мэдээллийг нэгтгэн ангилбал:

1) Парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах эсэх тухайд:

- ✓ парламентын гишүүнийг сонгосон тойрог (тойргийн сонгогчид) нь эгүүлэн татах бүрэн эрхтэй улс - 2 (БНХАУ, Их Британи);
- ✓ парламентын гишүүнийг эгүүлэн татахгүй боловч парламентыг ард түмнээс санаачилсан бүх нийтийн санал асуулгаар эгүүлэн татдаг улс - 1 (Латви);
- ✓ парламентын гишүүнийг эгүүлэн татахыг Үндсэн хуулир хориглосон улс - 1 (Киргиз);
- ✓ Үндсэн хуульдаа парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах эсэх тухай зохицуулаагүй улс - 9 байна.

2) Парламент өөрөө тарах болон парламентыг тараах тухайд:

- ✓ Парламент өөрөө тарах зохицуулалттай улс - 3 (Киргиз, Унгар, Хорват);
- ✓ Ерөнхий сайдыг томилох болон Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэхтэй холбоотойгоор тараах зохицуулалт бүхий улс - 11 (давхардсан тоогоор);
- ✓ Парламентыг тараах тухай зохицуулалтгүй улс - 1 (БНХАУ) байна.

Парламентыг тараах үндэслэл, журам нийтлэг хэдий ч Латви Улсын хувьд Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэхтэй холбоогүйгээр Ерөнхийлөгчийн саналаар, ард түмний санал асуулгын дүнд парламентыг тараах бөгөөд хэрэв санал асуулгаар ард түмнээс дэмжлэг авч чадаагүй бол санал оруулсан Ерөнхийлөгч өөрөө огцрох зохицуулалттай байна. Мөн төрийн тэргүүн эзэн хаан, эсхүл ерөнхийлөгчийн аль нь байхаас шалтгаалан парламентыг тараах санал гаргах болон эцсийн шийдвэр гаргах субъект, парламентаар хэлэлцүүлэх журам өөр өөр байгааг судалгааны дэлгэрэнгүй хэсгээс үзнэ үү.

Засгийн газар, ерөнхийлөгч зэрэг субъектүүдийн хувьд эгүүлэн татах, огцруулах болон бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох үндэслэл, журам нийтлэг шинж чанартай байна. Томилогдсон, сонгогдсон аль ч субъектийн хувьд “импичмент” буюу эрүүгийн хариуцлагад татахтай холбоотойгоор албан тушаалаас нь огцруулах үндэслэл, журам нийтлэг зохицуулалттай байна.

а) Парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах, парламентыг тараах, засгийн газар, ерөнхийлөгч (дэд ерөнхийлөгч)-ийг огцруулах үндэслэл, журам

Хүснэгт 3.

ПАРЛАМЕНТЫН ХААНТ ЗАСАГЛАЛТАЙ УЛС				
	Улсын нэр	Парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах, парламентыг тараах	Засгийн газрын тэргүүн, сайд, эсхүл засгийн газар бүрэн бүрэлдүүнээрээ огцрох	
1	Испани	Гишүүнийг эгүүлэн татах: -Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй. Парламент тарах: -2 сарын дотор эхний санал хураалтаар Конгресс ЕС-д нэр дэвшигчид итгэл үзүүлээгүй бол Эзэн хаан хоёр Танхимыг тараана. -ЕС нь Сайд нарын зөвлөлтэй зөвшилцөн Парламентыг тараах саналаа Эзэн хаанд өргөн барьж, Эзэн хаан зарлиг гаргана.	-ЕС-ын санал болгосноор Эзэн хаан сайдыг огцруулна. -Парламент нь ЗГ-т итгэл үзүүлээгүй бол Конгрессийн гишүүдийн 1/10-ээс доошгүйн саналаар хэлэлцэж, дийлэнх олонхын саналаар огцруулна. -Дээд шүүхийн Эрүүгийн хэргийн танхим гэм бурууг нь тогтоосон бол ЕС, ЗГ-ын гишүүд огцорно. -ЕС эх орноосоо урвасан, төрийн нууц задруулсан бол Конгрессийн гишүүдийн дийлэнх олонхын саналаар огцруулна.	
2	Их Британи	Гишүүнийг эгүүлэн татах: -Бие даасан хуульд заасан үндэслэлээр Парламентын гишүүнийг эгүүлэн татна. ²⁰⁵ Парламент тарах: -Доод танхимыг тараана. ²⁰⁶	-Парламент итгэл үзүүлээгүй; -намын дарга солигдсоноор ЕС огцорно.	
3	Япон	Гишүүнийг эгүүлэн татах: -Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй. Парламент тарах: -Эзэн хаан нь ЗГ-ын зөвлөж, зөвшөөрсний дагуу Төлөөлөгчдийн танхимыг тараана. Энэ тохиолдолд Зөвлөхүүдийн танхим мөн үйл ажиллагаагаа зогсооно. -Гишүүнийг эрүүгийн хариуцлагад татахаар бол огцруулна.	-Төлөөлөгчдийн танхим ЗГ-т итгэл үл үзүүлэх тухай шийдвэр гаргасан, -Итгэл үзүүлэх эсэх шийдвэрээс татгалзсанаас хойш 10 хоногийн дотор Төлөөлөгчдийн танхим тараагүй бол ЗГ бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцорно. -ЕС-ын албан тушаал эзэнгүй болсон, парламентын анхдугаар чуулганыг зарласнаар бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.	
ПАРЛАМЕНТЫН БҮГД НАЙРАМДАХ УЛС				
	Улсын нэр	Парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах, парламентыг тараах	Засгийн газрын тэргүүн, сайд, эсхүл бүрэн бүрэлдүүнээрээ огцрох	Ерөнхийлөгчийг эгүүлэн татах, огцруулах
4	Киргиз	Гишүүнийг эгүүлэн татах: -Мандатын эрхийг хойшлуулахгүй, гишүүнийг эгүүлэн татахгүй. Парламент тарах: -Парламент өөрөө тарах ба гишүүдийн 2/3-оос доошгүйн саналаар энэ шийдвэр батлагдана. -ЗГ-ын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, бүтэц, бүрэлдэхүүнийг баталж чадаагүй бол Ерөнхийлөгч парламентыг тараана.	-Парламентын нийт гишүүдийн 1/3-ийн саналаар ЗГ-т итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг хэлэлцэн, нийт гишүүдийн олонхын саналаар баталсан бол Ерөнхийлөгч ЗГ-ыг огцруулна. -ЕС-ын саналаар Ерөнхийлөгч ЗГ-ын гишүүнийг огцруулна. -ЕС-ын огцрох өргөдлийг хүлээн авснаар ЗГ огцорно.	-Эрүүгийн хариуцлагад татагдвал эгүүлэн татна. -Ерөнхий Прокурорын дүгнэлтийг үндэслэн Парламент эгүүлэн татна. -Тусгай хорооны ²⁰⁷ дүгнэлтийг дэмжсэн нийт гишүүдийн 1/3-ийн саналаар хэлэлцэж, нийт гишүүдийн олонхын саналаар батална. -Яллах дүгнэлт гарснаас хойш 3 сарын дотор нийт гишүүдийн 2/3-оос доошгүйн саналаар шийдвэрлэнэ. Хэрэв шийдвэрлээгүй бол яллахаас татгалзана.
5	Болгар	Гишүүнийг эгүүлэн татах: Үндсэн хуульд тусгайлан	-Хууль бус, зохисгүй үйлдэл гаргаж буй сайдыг ЗГ	-Албан үүргээ хэрэгжүүлэх явцдаа эх орноосоо

а

²⁰⁵ Recall of MP's Act 2015 http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2015/25/pdfs/ukpga_20150025_en.pdf

²⁰⁶ Прецедентээр зохицуулна.

²⁰⁷ Парламентаас байгуулна. Судалгааны хоёрдугаар бүлгээс дэлгэрүүлэн үзнэ үү.

		заагаагүй. Парламент тарах: ЗГ-ыг бүрдүүлэх зөвшилцөлд хүрч чадаагүй бол Ерөнхийлөгч парламентыг тараана.	огцруулна. -Парламент ЗГ-ын үйл ажиллагааны хөтөлбөр, улс төрийн ерөнхий бодлогод итгэл үзүүлээгүй бол ЕС, ЗГ огцорно. -Парламентын 1/5-ээс доошгүйн саналаар, нийт гишүүдийн дийлэнх олонхын саналаар ЗГ огцорно.	урвасан, эсхүл Үндсэн хууль зөрчсөн, -Парламентын нийт гишүүдийн 1/4-ээс багагүй саналаар 2/3 нь дэмжсэнээр бүрэн эрхийг түдгэлзүүлнэ. -1 сарын дотор ҮХШ хянан үзээд гэм буруутайд тооцвол огцруулна.
6	Латви	Гишүүнийг эгүүлэн татах: -Сонгогчид аль нэг гишүүнийг эгүүлэн татахгүй. -Сонгогчдын 1/10-ээс доошгүйн санаачилсан Сеймийг эгүүлэн татах бүх нийтийн санал асуулгаар энгийн олонх дэмжвэл Сеймийг эгүүлэн татсанд тооцно. Парламент тарах: -Ерөнхийлөгчийн саналаар парламентыг тараах бүх нийтийн санал асуулгаар оролцогчдын талаас илүү хувь нь дэмжсэнээр Сейм тарна .	-Парламент ЕС-д итгэл үзүүлэхээс татгалзвал ЗГ бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцорно. -ЕС нь ЗГ-ын аль нэг гишүүнд итгэл үзүүлэхээс татгалзвал тухайн ЗГ-ын гишүүн огцорно.	-Ерөнхийлөгчийн санаачилсан парламентыг тараах бүх нийтийн санал асуулгаар уг санал дэмжигдээгүй бол Ерөнхийлөгч өөрөө огцорно. -Парламентын гишүүний 1/2-ээс доошгүйн саналаар Ерөнхийлөгчийг огцруулах асуудлыг парламент хэлэлцээд 2/3-оос доошгүй нь дэмжвэл ерөнхийлөгч огцорно.
7	Унгар	Гишүүнийг эгүүлэн татах: -Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй. Парламент тарах: 1.Өөрөө тарах тухайгаа зарлах, 2.Ерөнхийлөгч тараах: -ЕС-ыг 40 хоногийн дотор сонгоогүй; -3-р сарын 31-ээс өмнө төсвийн төслийг батлаагүй бол ЕС, ҮА-н дарга, намын бүлгүүдийн дарга нартай санал солилцоно.	-Хэрэв Үндэсний Ассемблей нь ЕС-д итгэл үзүүлэхгүй гэж шийдвэрлэсэн бол ЕС-ыг огцруулна. -ЕС-ын санаачилгаар ЗГ итгэл үзүүлэх эсэх талаар ҮА хэлэлцэн итгэл үзүүлээгүй бол ЗГ бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.	-Санаатайгаар Үндсэн хууль зөрчсөн, -Албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа бусад хуулийг зөрчсөн, -Санаатайгаар эрүүгийн хэрэг үйлдсэн бол ҮА-н гишүүдийн 1/5-ээс доошгүйн саналаар Ерөнхийлөгчийг огцруулах саналыг хэлэлцэж, 2/3-ын саналаар огцруулна. ҮХШүүхээс хариуцлага оногдуулсан бол Ерөнхийлөгчийг огцруулна.
8	Эстони	Гишүүнийг эгүүлэн татах: Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй. Парламент тарах: -ЕС-ыг нэр дэвшүүлэх ерөнхийлөгчийн эрх парламентад шилжсэнээс хойш 14 хоногийн дотор нэр дэвшигч ЗГ-ын бүрэлдэхүүнийг Ерөнхийлөгчид танилцуулаагүй, -Төсвийн жил эхэлснээс хойш 2 сарын дотор төсөв батлаагүй, -Парламентын санаачилсан бүх нийтийн санал асуулгаар парламент ард түмний дэмжлэг авч чадаагүй бол Ерөнхийлөгч парламентыг тараана.	-Парламентын шинэ гишүүдийн хурлаар; -ЕС нас нөгчсөн, огцорсон бол; -Парламент нь ЕС болон ЗГ-т итгэл үзүүлэхгүй байгаагаа илэрхийлсэн бол ЗГ огцорно.	Дараах тохиолдолд Ерөнхийлөгчийг огцруулна: -Ерөнхийлөгч удаан хугацаагаар албан үүргээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсныг Дээд шүүх тогтоосон бол, -Ерөнхийлөгч нь 3 сараас илүү хугацаанд өөрийн албан үүргээ биелүүлэх боломжгүй болсон бол.

9	Хорват	<p>Гишүүнийг эгүүлэн татах: -Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй.</p> <p>Парламент тарах: -Нийт гишүүдийн олонхын саналаар парламент өөрөө тарна. -ЗГ-т итгэл үзүүлээгүй, эсхүл улсын төсвийн төслийг 120 хоногийн дотор батлаагүй бол Ерөнхийлөгч ЗГ-ын саналаар ЗГ болон парламентын бүлгүүдийн төлөөлөлтэй зөвшилцөн парламентыг тараана.</p>	<p>-Парламент ЕС-д итгэл үзүүлээгүй бол ЕС огцорно. -Парламент ЗГ-т итгэл үзүүлээгүй бол ЗГ огцорно. -Парламент ЗГ-ын аль нэг гишүүнд итгэл үзүүлээгүй бол өөр нэр дэвшигчийг санал болгож итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг парламентад дахин оруулах, эсхүл ЗГ бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.</p>	<p>-Үндсэн хууль зөрчсөн бол парламентын нийт гишүүдийн 2/3-ын саналаар шийдвэрлэнэ. ҮХШүүхийн гишүүдийн 3/4-ийн саналаар огцруулна. -Ерөнхийлөгчийг зөвхөн 5-аас дээш жилийн хорих ялтай эрүүгийн гэмт хэрэг үйлдэж байхад нь барьсан бол ҮХШүүхийн зөвшөөрөлгүйгээр баривчлан саатуулж, эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ.</p>
10	Финланд	<p>Гишүүнийг эгүүлэн татах: Зохицуулаагүй.</p> <p>Парламент тарах: ЕС парламентын ээлжит бус сонгууль зарлах санал гаргасны дагуу Ерөнхийлөгч парламентын бүлгүүдэд танилцуулж, ээлжит бус сонгууль явуулах хүсэлтийг парламентад тавина. Үүний дараа парламент ээлжит бус сонгуулийн хугацааг товлон.</p>	<p>-Ерөнхийлөгч ЕС-ын саналаар сайдыг огцруулна. -Парламент нь ЗГ-т итгэл үзүүлээгүй гэдгээ илэрхийлбэл парламентаас санал гаргаагүй ч Ерөнхийлөгч ЗГ, эсхүл ЕС-ыг огцруулна. -Сайд өөр албан тушаалд сонгогдвол, сонгогдсон өдрөөс сайдын албан тушаалаас огцорсонд тооцно.</p>	<p>-Эх орноосоо урвасан, -Хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн тухай асуудлыг парламент 3/4-ын саналаар дэмжвэл Ерөнхий прокурор дүгнэлт гаргаж, Ерөнхийлөгчийн албаны бүрэн эрхийг түдгэлзүүлнэ. -Бусад тохиолдолд Ерөнхийлөгчид хариуцлага тооцохдоо Ерөнхийлөгчийн тухай хуулиар зохицуулна.</p>
11	Итали	<p>Гишүүнийг эгүүлэн татах: -Үндсэн хуулиар тусгайлан зохицуулаагүй.</p> <p>Парламент тарах: Ерөнхийлөгч Парламентын дарга нартай зөвшилцөн Парламентын аль нэг Танхим, эсхүл хоёр Танхимыг тараана.</p>	<p>-Хоёр Танхимын гишүүдийн 1/10-ийн гарын үсгээр ЗГ-ыг огцруулна. -ЕС болон сайд нарыг хоёр Танхимын аль нэгний зөвшөөрснөөр огцруулах буюу эрүүгийн хариуцлагад татна.</p>	<p>-Эх орноосоо урвасан болон Үндсэн хууль зөрчсөн гэмт хэрэг үйлдсэн бол хоёр Танхимын хамтарсан хуралдааны үнэмлэхүй олонхын саналаар албан тушаалаас нь огцруулж, эрүүгийн хариуцлагад татна.</p>
12	БНХАУ	<p>Гишүүнийг эгүүлэн татах: -Сонгосон тойргийн сонгогчид нь гишүүнийг эгүүлэн татах бүрэн эрхтэй.</p> <p>Парламент тарах: Парламент тарах тухай зохицуулалт байхгүй.</p>	<p>-ЕС, түүний орлогч болон сайд нарыг БНХАУ-ын дарга албан тушаалаас нь эгүүлэн татах буюу огцруулна.</p>	<p>-Үндсэн хуулинд тусгайлан заагаагүй.</p>

Жич: АТИХ Ардын тэргүүлэгчдийн их хурал

ЕС Ерөнхий сайд

ЗГ Засгийн газар

ҮА Үндэсний Ассамблей

ҮХШ Үндсэн хуулийн шүүх

УИХ МН
СҮДАЛГААНЫ САН

б) Бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох үндэслэл

Бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох гэдэгт Үндсэн хуульд заасан огцруулах, эгүүлэн татахаас бусад үндэслэл буюу эрүүл мэндийн шалтгааны улмаас, өөрийн хүсэлтээр, эсхүл нас барсан болон Үндсэн хуульд заасан бусад үндэслэлийг түүвэрлэн нэгтгэв. Мэдээллийг нэгтгэн үзэхэд:

- парламентын гишүүн болон ерөнхий сайдын бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох үндэслэлийг Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй улс - БНХАУ, Итали, Хорват, Латви;
- Зөвхөн парламентын гишүүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох үндэслэлийг Үндсэн хуульд заагаагүй улс - Испанийн Вант Улс;
- Зөвхөн ерөнхий сайд болон засгийн газрын гишүүний эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох үндэслэлийг Үндсэн хуульд заагаагүй улс - Япон байна.

Энэ талаар хуулийн тодорхой зохицуулалт олдоогүй 1 улс байгаа нь Их Британи юм.

Хүснэгт 4

Бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болон үндэслэл

ПАРЛАМЕНТЫН ХААНТ ЗАСАГЛАЛТАЙ УЛС				
	Улсын нэр	Парламент	Засгийн газар	
1	Испани	-Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй	-ЗГ парламентын итгэлийг алдснаар -ЕС нас нөгчсөнөөр -ЕС огцорсноор ЗГ-ын бүрэн эрх хугацаанаа өмнө дуусгавар болно.	
2	Их Британи	-тусгайлан заасан хуулийн заалт олдоогүй	-тусгайлан заасан хуулийн заалт олдоогүй.	
3	Япон	-Төлөөлөгчдийн танхим тарсанаар бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болно.	Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй.	
ПАРЛАМЕНТЫН БҮГД НАЙРАМДАХ УЛС				
	Улсын нэр	Парламент	Засгийн газар	Ерөнхийлөгч
4	Киргиз	-фракцын гишүүнчлэл,эсхүл гишүүний бүрэн эрхээсээ татгалзах хүсэлт гаргасан; -иргэншлээс гарсан, эсхүл өөр улсын иргэншил авсан; -өөрийн бүрэн эрхэд үл нийцэх ажил эрхэлсэн; -сонгуулийг хүчин төгөлдөр бус гэж зарласан; -гадаадад байнга оршин суудаг, шүүхийн шийдвэрээр эрх зүйн чадваргүй гэж зарласан; -гэм буруутайд тооцсон шүүхийн хүчин төгөлдөр шийдвэрээр; -нэг чуулганы хугацаанд шалтгаангүйгээр 30 болон түүнээс дээш ажлын өдөр хуралд суугаагүй; -сураггүй алга болсон, нас нөгчсөнд тооцсон; -нас нөгчсөн.	Ерөнхий сайд болон Засгийн газрын гишүүдийн бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох тухай тусгайлсан зохицуулалт Үндсэн хуульд байхгүй байна.	-нас нөгчсөн, өвдсөн, эсхүл өөрөө өргөдлөө өгсөн бол бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгоно. - өвчний улмаас албан үүргээ гүйцэтгэх боломжгүй болсон бол улсын эрүүл мэндийн хорооны дүгнэлтийг үндэслэн парламентын нийт гишүүдийн 2/3-оос доошгүйн саналаар хугацаанаас нь өмнө албан үүргээс нь чөлөөлж болно.
5	Болгар	-гишүүн огцрох өргөдлөө парламентад танилцуулснаар; -хорих ял оногдуулсан шүүхийн тогтоол хүчин төгөлдөр болсон; эсхүл шийтгэх тогтоол	-Ерөнхий сайд, эсхүл Сайд нарын зөвлөлд итгэл үзүүлээгүй; -Ерөнхий сайд болон Сайд нарын зөвлөл	-ҮХШ-д огцрох өргөдлөө өгсөн, хүндээр өвдсөн, нас нөгчсөн бол; -ҮА-н нийт гишүүдийн 2/3 саналаар гэм буруутайд

		биелүүлэхийг хойшлуулахгүй эдлүүлэх бол; -сонгуулийг хүчингүйд тооцсон; -нас нөгчсөн.	бүрэлдэхүүнээрээ огцорсон; -Ерөнхий сайд нас нөгчсөн бол бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болно.	тооцсон; -Хэрэв ҮХШ Ерөнхийлөг- чийг эх орноосоо урвасан, Үндсэн хууль зөрчсөн гэж үзвэл бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болно.
6	Латви	-Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй.	-Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй.	-өөрөө огцрох санал гаргасан, -нас нөгчсөн бол бүрэн эрх дуусгавар болно.
7	Унгар	-ҮА-н бүрэн эрх дуусгавар болсон; -гишүүн нас нөгчсөн; -ашиг сонирхлын зөрчил гарсан бол; -бүрэн эрхээсээ татгалзсан; -гишүүнээр сонгогдох шаардлагад нийцээгүй бол; -Үндэсний Ассамблейн үйл ажиллагаанд 1 жил оролцож чадаагүй бол бүрэн эрх дуусгавар болно.	Ерөнхий сайд: -огцорсон; -нас нөгчсөн; -ашиг сонирхлын зөрчил гарсан; Сайд нь: -ЕС-ын бүрэн эрх дуусгавар болсноор; -огцорсон; -халагдсан; -нас нөгчсөн бол тэдгээрийн бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болно.	-бүрэн эрхийн хугацаа дууссан; -нас нөгчсөн; -90-ээс дээш хоногийн хугацаанд албан үүргээ биелүүлж чадахгүй болсон; -Ерөнхийлөгчөөр сонгогдох шалгуурт нийцээгүй; -огцорсон; -чөлөөлөгдсөн.
8	Эстони	-өөрийн хүсэлтээр төрийн албанд орох; -шүүхээр гэм буруутайд тооцогдвол; -хуульд заасан журмын дагуу огцруулах; -дээд шүүхээс удаан хугацаагаар үүргээ биелүүлэх чадамжгүй гэсэн шийдвэр гарсан бол; -нас барсан бол.	-Ерөнхий сайд нас барсан; -Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорсон бол бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болно.	-албан тушаалаасаа огцорсон; -түүний эсрэг шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсон; -нас барсан бол бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болно.
9	Хорват	Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй.	Үндсэн хуульд тусгайлан заагаагүй.	-өвчний улмаас; -ажиллах чадамжгүй болсны улмаас; -албан үүргээ бусдад шилжүүлэх шийдвэр гаргах чадамжаа алдсан бол ҮХШ хэлэлцэж бүрэн эрхийг дуусгавар болгоно.
10	Финланд	-Чөлөөлөгдөх хүсэлтээ гаргасан; -өөрийн албан үүргээ нэг бус удаа бодитоор хэрэгжүүлээгүй бол.	-өөрийн хүсэлтээр үүрэгт ажлаас нь чөлөөлнө.	Ерөнхийлөгчийн тухай хуулиар зохицуулна.
11	Итали	Төлөөлөгч болон Сенаторын бүрэн эрх дуусгавар болох хуулиар тогтооно.	Бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох нөхцлийг хуулиар тогтооно.	-Бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон; -нас нөгчсөн; -огцорсон.
12	БНХАУ	-Үндсэн хуулинд тусгайлан заагаагүй.	-Үндсэн хуулинд тусгайлан заагаагүй.	-Үндсэн хуулинд тусгайлан заагаагүй.

1.5.Хууль санаачлах эрх

Хүснэгт 5.

ПАРЛАМЕНТЫН ХААНТ ЗАСАГЛАЛТАЙ УЛС			
1	Испани	-Танхимууд; -Өөртөө засах эрх бүхий мужийн парламент; -Засгийн газар; -500 мянгаас доошгүй иргэд нэгдэж хууль санаачлах эрх эдлэнэ ²⁰⁸ ; *-Доод танхим Сенатын хorigийг энгийн олонхын саналаар хэрэгсэхгүй болгож болно.	
2	Их Британи	-Танхимын гишүүд хууль санаачлах эрхтэй ба 7 хоногт 1 өдөр хуулийн төсөл өргөн барих эрхтэй. -Засгийн газрын гишүүн төлөөлөгч хэдийд ч хуулийн төсөл өргөн барих давуу эрхтэй.	
3	Япон	-Ерөнхий сайд Засгийн газрыг төлөөлөн хуулийн төсөл өргөн барих ²⁰⁹ -Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг парламент санаачилна.	
ПАРЛАМЕНТЫН БҮГД НАЙРАМДАХ УЛС			
4	Киргиз	-10,000 сонгогч; -Парламентын гишүүн; -Засгийн газар.	
5	Болгар	-Парламентын гишүүн; -Сайд нарын Зөвлөл (Засгийн газар); -Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах төслийг ҮА-н 1/2, эсхүл Ерөнхийлөгч санал оруулна ²¹⁰ .	
6	Латви	-Ерөнхийлөгч; -Сеймийн хороод; -нийт сонгогчдийн 1/10.	-Засгийн газар; -Сеймийн 5-аас доошгүй гишүүд;
7	Унгар	-Ерөнхийлөгч; -Үндэсний Ассамблейн хороо;	-Засгийн газар; -Үндэсний Ассамблейн гишүүн.
8	Эстони	-Парламентын гишүүн; -Парламентын бүлэг; -Засгийн газар; -Ерөнхийлөгч зөвхөн Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөл санаачлах эрхтэй ²¹¹ .	
9	Хорват	-Парламентын гишүүн бүр; -Парламентын хороод;	-Парламентын аливаа бүлгийн төлөөлөл; -Засгийн газар хууль санаачлах эрхтэй ²¹² .
10	Финланд	-Засгийн газар; -Парламентын гишүүд ²¹³ ; -зөвхөн ард нийтийн санал асуулгатай холбоотойгоор 50,000-аас доошгүй сонгуулийн насанд хүрсэн Финланд иргэд ²¹⁴	
11	Итали	-Засгийн газар; -Парламентын гишүүд; -Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөлд эрх бүхий хуулийн этгээд болон сонирхогч талууд; -50,000-аас багагүй сонгогчид гарын үсгээ цуглуулан хуулийн төсөл боловсруулах замаар хууль санаачлах эрхтэй ²¹⁵ .	
12	БНХАУ	-АТИХ-ын бүх төлөөлөгч; -Байнгын хороо (Standing committee)-ны бүх төлөөлөгчид ²¹⁶ ; -Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийг АТИХ-ын төлөөлөгчдийн 1/5-ээс дээших.	

а

²⁰⁸ Испанийн Үндсэн хуулийн 87 дугаар зүйл.

²⁰⁹ Японы Үндсэн хуулийн 72 дугаар зүйл.

²¹⁰ Болгарын Үндсэн хуулийн 154 дүгээр зүйл.

²¹¹ Эстонийн Үндсэн хуулийн 103 дугаар зүйл.

²¹² Хорватын Үндсэн хуулийн 85 дугаар зүйл.

²¹³ Финландын Үндсэн хуулийн 70 дугаар зүйл.

²¹⁴ Финландын Үндсэн хуулийн 53 дугаар зүйл.

²¹⁵ Италийн Үндсэн хуулийн 71 дугаар зүйл.

²¹⁶ https://www.constituteproject.org/constitution/China_2004?lang=en БНХАУ-ын Үндсэн хуулийн 72 дугаар зүйлд “to submit bill” буюу хуулийн төсөл өргөн барих эрх нь зөвхөн АТИХ болон Байнгын хорооны гишүүдэд байна. Харин 72 болон 89.2. дахь заалтуудад байх “to submit proposal” гэдэг нь хуулиар өөрт олгогдсон бүрэн эрхийн хүрээний асуудлаар санал өргөн барина гэж ялгамжтай заасныг анхаарна уу.

2.1. Үндсэн хуульт болон Парламентын хаант засаглал бүхий зарим улсын Үндсэн хууль дахь эрх мэдэл хуваарилалт

Үндсэн хуульт хаант засаглалтай болон Парламентын хаант засаглалтай улсууд нь төрт ёсны уламжлалт мөн чанараа таслалгүй хадгалж ирсэн улс орнууд байдаг. Тиймээс төрийн эрх мэдлийг хэрэгжүүлж буй байгууллагуудын үйл ажиллагаа нь Парламентын бүгд найрамдах засаглалтай улсынхаас ялгарах онцлогтой, мөн өөр хоорондоо ч харилцан адилгүй байна. Тухайлбал, Парламентыг тараах асуудалд:

- Япон Улсад Эзэн хаан Ерөнхий сайдын зөвлөж, зөвшөөрсний дагуу парламентын доод танхим буюу ард түмнээс сонгогддог танхимыг тараахад дээд танхим буюу Зөвлөхүүдийн танхимын үйл ажиллагаа нэгэн адил зогсоно.
- Испанийн Вант Улсад Эзэн хаан хуульд заасан үндэслэлээр парламентын аль нэг танхим болон 2 танхимыг тараах эрхтэй ба, парламентын хоёр танхим нэгэн адил ард түмнээс сонгогдоно. Харин парламентыг тараах асуудалд Ерөнхий сайд төдийлөн үүрэг гүйцэтгэхгүй.
- Их Британид парламентын дээд танхимыг томилгооны замаар бүрдүүлэх бөгөөд угсаа залгамжилсан язгууртнууд бүх насаар томилогддог тул зөвхөн парламентын доод танхим буюу Нийтийн танхимыг тараах тухай асуудал яригдана. Ингэхдээ Парламент Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх асуудлаар парламент олонхын саналаар шийдвэр гаргаж чадаагүй бол Ерөнхий сайд (*Нийтийн танхимын гишүүн, олонхыг бүрдүүлэгч намын дарга*) өөрийн ээлжинд Нийтийн танхимыг тараах санал гаргаж болох ба энэ нь “прецедент” буюу жишгийн эрх зүйгээр зохицуулагдана. Харин, **Парламентын тогтмол хугацааны тухай** (*Fixed-term Parliament Act*) хуулийн 3.2 дугаар хэсэгт²¹⁷ ээлжит сонгуулийн хугацаанаас бусад байдлаар парламентыг тараахгүй гэж заасан байдаг. Мөн, *Парламентын тухай хууль* (*Parliament act*)-д парламентыг тараахтай холбоотой ямар ч зохицуулалт байхгүй байгаа юм. Харин **Парламентын гишүүнийг эгүүлэн татах тухай** (*Recall of MP's Act 2015*) хуулиар гишүүнийг эгүүлэн татаж болно.

Парламентын хаант засаглалтай улс орнуудын бас нэг онцлог нь парламентын дээд танхим буюу Зөвлөлдөх танхимд язгууртнууд (*угсаа залгамжилсан гэхээс илүүтэйгээр гаргасан амжилт, бүтээл, гавьяаг үнэлэн Хаан болон Хатан хаанаас олгосон цол*), шашны төлөөлөл, үндэстнүүдийн төлөөллийг заавал багтаадаг.

Мөн парламентын бүтцийн хувьд Испанийн Вант Улсад хоёр танхимын хуралдааны чөлөөт цагт парламентын үйл ажиллагааг тасралтгүй явуулах “Байнгын Төлөөлөл” гэх парламентын бүлгүүдийн тоонд хувь тэнцүүлэн бүрдүүлсэн байнгын үйл ажиллагаатай бүтэц байна.

Парламентын хаант засаглалтай улс оронд бүгд найрамдах улс шиг төрийн тэргүүний үүргийг гүйцэтгэдэг “Ерөнхийлөгч” гэх субъект байдаггүй бөгөөд эзэн хааныг түр эзгүйд түүнийг ерөнхий сайд, эсхүл эрх бүхий сайд түр орлоно.

Түүнчлэн Засгийн газар парламентын өмнө хамтын хариуцлага хүлээж, парламентаас итгэл эс үзүүлбэл бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцордог болон Засгийн газрыг бүрдүүлэх сайд нарыг Ерөнхий сайдын саналаар Эзэн хаан томилж чөлөөлдөг журмаараа нийтлэг зохицуулалттай байна.

²¹⁷ http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/14/pdfs/ukpga_20110014_en.pdf

Парламентын хаант засаглал бүхий улсын Үндсэн хууль дахь эрх мэдэл хуваарилалт

2.1.1.ИСПАНИЙН ВАНТ УЛС	
<i>Баталсан он: 1978. Нэмэлт, өөрчлөлт: 2011.</i>	
<i>Үндсэн хуульт хаант улс ба Парламент нь Сенат (дээд танхим), Конгресс (доод танхим)-оос бүрдэнэ</i>	
Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх (Танхим тус бүрээр)	<p>III БҮЛЭГ. ИХ ХУРАЛ (CORTES GENERALES)</p> <p>1. ПАРЛАМЕНТЫН ТАНХИМУУД</p> <p>66.1.Их Хурал нь Испанийн ард түмнийг төлөөлөх ба Конгресс болон Сенатаас бүрдэнэ.</p> <p>66.2.Их Хурал нь Төрийн хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлж, төсөв батлах, Засгийн газрын үйл ажиллагааг хянах, Үндсэн хуулиар олгосон бусад бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>66.3.Их Хурал халдашгүй дархан байна.</p> <p>7.1.Хэн ч нэгэн зэрэг хоёр Танхимын гишүүн байж болохгүй, эсхүл Конгрессийн гишүүн болон өөртөө засах эрх бүхий мужийн Хурлын төлөөлөгчөөр нэгэн зэрэг ажиллаж болохгүй.</p> <p>67.2.Их Хурлын гишүүний бүрэн эрхийг албадан хязгаарлаж болохгүй.</p> <p>67.3.Парламентын гишүүдийн хуралдааныг хуульд нийцээгүй арга замаар зарлан хуралдуулж болохгүй. Хуульд заасан журмын дагуу зарлан хуралдуулаагүй хуралдаанд Танхимууд үүрэг хүлээхгүй ба ийм хуралдаанд гишүүд хууль ёсны онцгой эрхээ хэрэгжүүлж болохгүй.</p> <p>8.1.Конгресс нь багадаа 300, ихдээ 400 гишүүдээс бүрдэх ба хуулиар тогтоосон хугацаанд бүх нийтээр, чөлөөтэй, тэгш, шууд, нууц санал хураалтаар сонгоно.</p> <p>68.2.Сонгуулийн тойрог нь аймаг байна. Суэта (Ceuta), Мэлилла (Melilla) хот тус бүрийг нэг гишүүн төлөөлнө. Нийт гишүүдийг хуулийн дагуу хуваарилах ба тойрог бүрт хамгийн бага анхны төлөөллийг хуваарилж, үлдсэнийг нь нийт хүн амд хувь тэнцүүлэн хуваарилна.</p> <p>68.3.Сонгууль нь тойрог тус бүрт хувь тэнцүүлэх (пропорционал) төлөөллийн үндсэн дээр явагдана.</p> <p>68.4.Конгресс 4 жилээр сонгогдоно. Гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацаа тэднийг сонгогдсоноос хойш 4 жилийн дараа, эсхүл Конгресс тарсан өдөр дуусгавар болно.</p> <p>68.5.Бүх Испанчууд сонгох, сонгогдох улс төрийн эрхээ бүрэн хэрэгжүүлэх эрхтэй. Испанийн нутаг дэвсгэрийн гадна байгаа аль ч Испани хүн санал өгөх эрхээ бүрэн хэрэгжүүлэхийг нь хуулиар хүлээн зөвшөөрөх замаар төрөөс дэмжлэг үзүүлнэ.</p> <p>68.6.Өмнөх парламентын бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болсны 30 дахь хоногоос хойш 60 дахь хоногийн хооронд сонгууль явуулна. Сонгуулиас хойш 25 хоногийн дотор Конгресс сонгогдсоныг зарлана.</p> <p>9.1.Сенат нь нутаг дэвсгэрийн төлөөллийн Танхим байна.</p> <p>69.2.Органик хуулиар тогтоосон журмын дагуу хуульд заасан хугацаанд аймаг тус бүрээс 4 Сенаторыг бүх нийтээр, чөлөөтэй, тэгш, шууд, нууц санал хураалтаар сонгоно.</p> <p>69.3.Алслагдмал аймгууд, арал бүр, эсхүл Кабилдогийн бүлэг арал (Cabildo), эсхүл алслагдмал Зөвлөлийг Сенаторыг сонгох зорилгоор тус бүр 1 тойрог болгоно. Гран Канарио, Маллорка, Тенерифэ зэрэг гол арлуудаас тус бүр 3 сенатор, харин бүлэг арал болох Ибиза-Форментера, Менорка, Фуэртэментура, Гомера, Хирро, Ланзароте, Ла Палм бүлэг арал тус бүрээс 1 Сенатор сонгогдоно.</p> <p>69.4.Сэута, Мэлилла хот тус бүрээс 2 сенаторууд сонгоно.</p> <p>69.5.Нэг сая хүн амтай нутаг дэвсгэр бүрийг 1 сенатор төлөөлөх ба өөртөө засах эрх бүхий муж (The Self-governing Communities)-д нэмж 1 сенаторыг томилно.</p> <p>69.6.Сенатор 4 жилээр сонгогдоно. Сенаторуудын бүрэн эрхийн хугацаа сонгуулиас хойш 4 жилийн дараа, эсхүл Танхим тарсан өдөр дуусгавар болно.</p> <p>1.1.Конгрессийн гишүүн, сенатор нь өөрсдийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхдээ үг хэлэх, үзэл бодлоо чөлөөтэй илэрхийлэх эрхтэй.</p> <p>71.2.Бүрэн эрхийнхээ хугацаанд Конгрессийн гишүүн, Сенатор нь нэгэн адил халдашгүй дархан байх эрхтэй ба зөвхөн гэмт хэрэг үйлдэж байхдаа баригдсан бол гишүүний халдашгүй дархан эрхийг цуцалж, баривчилна. Аль ч Танхимын урьдчилсан зөвшөөрөлгүйгээр хэнийг ч хэрэгт татахгүй.</p> <p>71.3.Конгрессийн гишүүн, Сенаторын эсрэг эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагааг Дээд шүүхийн Эрүүгийн хэргийн танхим явуулна.</p>

	<p>71.4.Конгрессийн гишүүн, Сенатор нь өөрсдийн харьяалах Танхимаас тогтоосон цалин хөлс авна.</p> <p>2.1.Танхимууд өөрсдийн Дэг (Standing Orders)-ийг нөгөө Танхимаас хараат бусаар өөрсдөө тогтоож, өөрсдийн төсвөө хараат бусаар, бие даан батална. Харин Их Хурлын гишүүдийн эрх зүйн байдлыг хоёр Танхим харилцан зөвшилцөж тогтооно. Дэг, түүний агуулгыг шинэчлэхдээ бүхэлд нь эцсийн санал хурааж дийлэнх олонхын саналаар батална.</p> <p>72.2.Танхимууд тус бүрийн Дарга (Speaker) нарыг сонгож, гишүүдээ Хороодод хуваарилна. Хамтарсан хурлыг Конгрессын дарга даргалах ба Танхим тус бүрийн дийлэнх олонхын саналаар Их Хурлын хуралдааны дэг (Standing Orders)-ийг батална.</p> <p>3.1.Танхимуудын ээлжит хуралдаан жилд 2 удаа хуралдах ба эхний ээлжит хуралдаан нь 9 дүгээр сараас 10 дугаар сар хүртэл, хоёрдугаар ээлжит хуралдаан нь 2 дугаар сараас 6 дугаар сар хүртэл үргэлжилнэ.</p> <p>73.2.Танхимууд Засгийн газрын хүсэлтээр ээлжит бус хуралдаан хийж болох ба ээлжит бус хуралдааныг Байнгын Төлөөлөл²¹⁸ (Permanent Deputation), эсхүл Танхим тус бүрийн гишүүдийн дийлэнх олонхын саналаар зөвшөөрнө. Ээлжит бус хуралдааныг тодорхой асуудлаар зарлах ба нэг удаа завсарлага авч болно.</p> <p>4.1.Танхимууд нь Үндсэн хуулийн Их Хурлын тухай II дэд бүлгээр Их Хуралд олгосон хууль тогтоохоос бусад бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхтэй холбоотой хамтарсан хуралдаан хийнэ.</p> <p>74.2.Их Хурал нь Үндсэн хуулийн 94.1²¹⁹, 145.2²²⁰, 158.2²²¹-т тусгайлан заасан асуудлыг Танхим тус бүрийн олонхын саналаар шийдвэрлэнэ.</p> <p>6.1.Конгресс, Сенат, шаардлагатай бол Танхимууд хамтран олон нийтийн эрх ашигтай холбоотой аливаа асуудлаар хяналтын хамтарсан хороо байгуулж болно. Хорооноос гарсан дүгнэлт Шүүхэд үүрэг хүлээлгэхгүй ба шүүгчийн аливаа шийдвэрт Хорооны дүгнэлт нөлөөлөхгүй. Шаардлагатай тохиолдолд хуульд заасан арга хэмжээг авахын тулд Ерөнхий Прокурор парламентын хяналт шалгалтын үр дүнг ашиглаж болно.</p> <p>76.2.Танхимаас дуудсан бол заавал очих үүрэгтэй ба энэ үүргээ биелүүлээгүй бол хуулийн хариуцлага хүлээнэ.</p> <p>78.1.Танхим тус бүрийн Байнгын төлөөлөл нь хамгийн багадаа 21 гишүүнээс бүрдэх ба парламентын бүлгүүдийн тоонд хувь тэнцүүлэн бүрдүүлнэ.</p> <p>78.2.Байнгын төлөөллийг танхим тус бүрийн дарга нар тэргүүлэх ба тэдний үүрэг нь парламентын чөлөөт цагт Танхимуудын бүрэн эрхийг хамгаалахад оршино. Үндсэн хуулийн 73 дугаар зүйлийг журамлан Үндсэн хуулийн 86, 116-д заасан нөхцөл байдлын дараа Танхимууд тарсан, эсхүл Танхимуудын бүрэн эрхийн хугацаа дууссан бол парламентын бүрэн эрхийг Байнгын төлөөлөл өөртөө авна.</p> <p>78.3.Парламентын бүрэн эрхийн хугацаа дууссан, эсхүл парламент тарах үед Байнгын төлөөлөл шинэ Их Хурал бүрдтэл тэдний албан үүргийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>78.4.Танхимууд хуралдах үед Байнгын төлөөлөл шийдвэр гаргасан асуудлаа Танхимуудад тайлагнана.</p>
Эзэн хаан	<p style="text-align: center;">II ХЭСЭГ. ЭЗЭН ХААН</p> <p>56.1.Эзэн хаан төрийн тэргүүн байх ба эв нэгдэл, тогтвортой байдлын бэлгэ тэмдэг байна. Эзэн хаан Испанийн төрийн байгууллагуудын байнгын үйл ажиллагааг хөндлөнгөөс хянах, зохицуулах, гадаад харилцаа, ялангуяа түүхэн хамтын нийгэмлэгийн харилцаанд Испанийн</p>

^a _____

²¹⁸ Испанийн Үндсэн хуулийн холбогдох зүйлүүдэд зааснаар “Байнгын Төлөөлөл” буюу “Permanent Deputation” нь парламентын хоёр Танхим тус бүрт байх бөгөөд парламентын бүлэг бүрээс сонгосон хамгийн багадаа 21 гишүүний бүрэлдэхүүнтэй байнгын үйл ажиллагаатай бүтэц байна.

²¹⁹ Испанийн Үндсэн хуулийн 94.1-т төрийн эрх бүхий байгууллага гадаад улстай гэрээ, хэлцэл хийхдээ Их Хурлаас урьдчилан зөвшөөрөл авах шаардлагатай улс хоорондын гэрээ, хэлцлийн төрлийг заасан байна. Хуулийн заалтыг англи эхээс нь оруулав. Үүнд: “94.1. The giving of the consent of the State to enter any commitment by means of treaty or agreement, shall require prior authorization of the Cortes Generales in the following cases:

1. Treaties of a political nature.

2. Treaties or agreements of a military nature.

3. Treaties or agreements affecting the territorial integrity of the State or the fundamental rights and duties established under Part 1.

4. Treaties or agreements which imply financial liabilities for the Public Treasury.

5. Treaties or agreements which involve amendment or repeal of some law or require legislative measures for their execution.”

²²⁰ Испанийн Үндсэн хуулийн 145.2. дахь заалтад өөртөө засах эрх бүхий мужийн автономит эрх, өөрөө удирдах ёстой холбоотой асуудлыг зохицуулсан байна.

²²¹ Испанийн Үндсэн хуулийн 158 дугаар зүйлд өөртөө засах эрх бүхий мужийн нэгдмэл байдал, эдийн засгийн тэнцвэргүй байдлыг арилгахтай холбоотой зохицуулалт орсон байна.

	<p>төрийг төлөөлөх болон Үндсэн хууль, холбогдох бусад хуулиар олгогдсон бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>56.2.Түүний цол хэргэм нь Испанийн Эзэн хаан бөгөөд Титмийн бусад цол хэргэмийг хэрэглэж болно.</p> <p>61.1.Эзэн хаан нь Их Хурлын өмнө Үндсэн хууль, бусад хуулийг дуулгавартайгаар сахин биелүүлэх, өөрийн үүргээ үнэнчээр гүйцэтгэх, иргэний болон өөрөө удирдах ёсны байгууллагын эрхийг хүндэтгэн үзэх, тэдгээрт хуулийг сахин биелүүлэхийг үүрэг болгохоо тунхаглаж тангараг өргөнө.</p> <p>61.2.Хунтайж засаг барих насанд хүрсэн бол Эзэн хаанд үнэнч зүтгэхээ илэрхийлэн аман тангараг өргөнө.</p> <p>62.Эзэн хаан дараах бүрэн эрхтэй:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.хуульд хориг тавих, ёсчлох; 2.Их Хурал (дээд, доод танхим)-ыг зарлан хуралдуулах, Их Хурлыг тараах, Үндсэн хуульд заасан хугацаанд сонгуулийг товлон зарлах; 3.Үндсэн хуульд заасны дагуу ард нийтийн санал асуулгыг товлон зарлах; 4.Засгийн газрын Тэргүүнд нэр дэвшигчийг санал болгох, томилох, эсхүл Үндсэн хуульд заасны дагуу албан тушаалаас нь чөлөөлөх; 5.Засгийн газрын Тэргүүний санал болгосноор Засгийн газрын гишүүдийг томилох, чөлөөлөх; 6.цэргийн цол, иргэний албан тушаалын зэрэг дэв, хүндэт шагналыг хуульд заасан журмын дагуу олгохоор Сайд нарын Зөвлөлийн баталсны дагуу зарлиг гаргах; 7.төрийн хэргээр мэдээлэлтэй байх, энэ зорилгоор Засгийн газрын Тэргүүний хүсэлтээр, Сайд нарын Зөвлөлийн хуралд хэдийд ч даргалах эрхтэйгээр оролцох; 8.зэвсэгт хүчний дээд удирдлагыг хэрэгжүүлэх; 9.уучлал үзүүлэх эрхтэй ба хуульд заасны дагуу ерөнхий өршөөл үзүүлэх эрх олгох; 10.Эзэн хааны академийн дээд ивээл үзүүлэх. <p>63.1.Эзэн хаан нь элчин сайд, бусад дипломат төлөөлөгчдийг магадлан итгэмжилнэ. Испани дахь гадаадын төлөөлөгчид түүний өмнө магадлан итгэмжлэгдэнэ.</p> <p>63.2.Эзэн хаан Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжийн дагуу олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргийг дэмжиж байгаа эсэхээ илэрхийлнэ.</p> <p>63.3.Эзэн хаан Их Хурлын зөвшөөрсний дараа дайны болон энх тайвны байдал зарлана.</p> <p>64.1.Засгийн газрын Тэргүүн, шаардлагатай бол эрх бүхий сайд Эзэн хааныг төлөөлөн хоёрдугаар гарын үсэг зурна. Засгийн газрын Тэргүүнд нэр дэвшүүлэх, томилох, Үндсэн хуулийн 99-т заасны дагуу чөлөөлөхтэй холбоотой асуудлаар хоёрдугаар гарын үсгийг Конгрессын дарга зурна.</p> <p>64.2.Эзэн хааныг төлөөлөн хоёрдугаар гарын үсэг зурсан этгээд хариуцлага хүлээнэ.</p> <p>65.1.Эзэн хаан, түүний гэр бүлийн ахуйн хэрэглээний бүх зардлыг улсын төсвөөс чөлөөтэй хуваарилна.</p> <p>65.2.Эзэн хаан, түүний гэр бүлд үйлчлэх иргэний болон хамгаалалтын албаны ажилчдыг томилж, чөлөөлнө.</p>
<p>Гүйцэтгэх засаглалын тэргүүн, түүнийг сонгох, томилох журам</p>	<p style="text-align: center;">IV ХЭСЭГ. ЗАСГИЙН ГАЗАР БОЛОН ЗАХИРГАА</p> <p>97.Засгийн газар нь төрийн дотоод, гадаад бодлого, иргэний болон цэргийн алба, батлан хамгаалахын үйл ажиллагааг удирдан явуулна. Гүйцэтгэх эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхдээ Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжийн дагуу хэрэгжүүлнэ.</p> <p>98.1.Засгийн газар нь Тэргүүн (цаашид Ерөнхий сайд гэх), Дэд тэргүүн, Сайд нар болон хуулиар тогтоосон бусад гишүүдээс бүрдэнэ.</p> <p>98.2.Ерөнхий сайд Засгийн газрын үйл ажиллагааг чиглүүлэх, Засгийн газрын гишүүдийн чиг үүргийг уялдуулах, тэдгээрийн бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх нөхцлөөр хангах, хариуцлага хүлээлгэх, албан тушаалаас нь чөлөөлөхдөө ялгарварлалгүй хандана.</p> <p>98.3.Засгийн газрын гишүүд нь парламентын гишүүний бүрэн эрхийг давхар гүйцэтгэхээс бусдаар төлөөлөх үүрэг гүйцэтгэхгүй ба албан үүргээсээ өөр төрийн бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлэхгүй. Мэргэжлийн болон арилжааны үйл ажиллагаанд хамтран оролцохгүй.</p> <p>98.4.Засгийн газрын гишүүдийн эрх зүйн байдал болон хориглох зүйлсийг хуулиар тогтооно.</p> <p>99.1.Конгресс шинээр бүрдэх бүрт, эсхүл Үндсэн хуульд заасан бусад тохиолдолд Эзэн хаан парламент дахь улс төрийн намуудын томилсон төлөөлөлтэй зөвшилцөн, Конгрессийн даргаар дамжуулан Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлнэ.</p> <p>99.2.Үндсэн хуулийн 99.1-т заасны дагуу нэр дэвшүүлсэн нэр дэвшигч нь Танхимууд өөрт нь итгэл үзүүлэх эсэхийг илэрхийлж өгөхийг хүсч, Засгийн газрын улс төрийн хөтөлбөрийн</p>

	<p>төслөө Конгресст өргөн барина.</p> <p>99.3.Конгресс гишүүдийн дийлэнх олонхын саналаар итгэл үзүүлбэл Эзэн хаан түүнийг Ерөнхий сайдаар томилно. Хэрэв дийлэнх олонхын санал авч чадахгүй бол 48 цагийн дотор дахин нэр дэвшүүлж, шинээр санал хураалгах ба ийнхүү санал хураахад энгийн олонхын санал авсан бол итгэл үзүүлэхийг баталгаажуулсан гэж үзнэ.</p> <p>99.4.Хэрэв санал хураалтаар албан тушаалд нь томилох итгэл үзүүлэхээр санал авч чадаагүй бол Үндсэн хуулийн 99.3-т заасан журмын дагуу дахин санал хураана.</p> <p>99.5.Хэрэв 2 сарын дотор эхний санал хураалтаар Конгресс Ерөнхий сайдад нэр дэвшигчид итгэл үзүүлээгүй бол Эзэн хаан хоёр Танхимыг тарааж, Конгрессын даргын баталгаажих гарын үсгээр шинэ сонгуулийг товлон зарлана.</p> <p>100.1.Эзэн хаан нь Ерөнхий сайдын саналаар Засгийн газрын бусад гишүүдийг томилж, чөлөөлнө.</p> <p>101.1.Ерөнхий сонгуулийн дараа Үндсэн хуульд заасны дагуу парламентын итгэлийг алдсан, эсхүл Ерөнхий сайд нас нөгчсөн, эсхүл огцорсноор Засгийн газар огцорно.</p> <p>101.2.Шинэ Засгийн газрын бүрэн эрх хэрэгжиж эхэлтэл огцорч буй Засгийн газар үүрэг гүйцэтгэнэ.</p> <p>102.1.Ерөнхий сайд, Засгийн газрын бусад гишүүд нь Дээд шүүхийн Эрүүгийн хэргийн танхимын өмнө хуульд заасан үндэслэлээр эрүүгийн хариуцлага хүлээнэ.</p> <p>102.2.Хэрэв эх орноосоо уравсан, эсхүл албаны үүргээ хэрэгжүүлэх явцад олж авсан төрийн нууцын эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн бол Конгрессийн гишүүдийн хоёрны нэгийн санаачилгаар хэлэлцэн, дийлэнх олонхын саналаар батална.</p> <p>102.3.Үндсэн хуулийн 102.2-т заасан тохиолдолд Эзэн хааны өршөөл үзүүлэх онцгой эрхэд хамруулахгүй.</p>
Засгийн газар парламент хоорондын харилцаа	<p>V БҮЛЭГ. ЗАСГИЙН ГАЗАР, ПАРЛАМЕНТ ХООРОНДЫН ХАРИЛЦАА</p> <p>108.Засгийн газар улсын үйл хэргийг удирдан явуулахтай холбоотойгоор Конгрессын өмнө хамтын хариуцлага хүлээнэ.</p> <p>109.Танхим, тэдгээрийн Хороод тус бүрийн даргаар дамжуулан Засгийн газар, Яамд, Нутгийн өөрийн удирдлагын байгууллага болон Төрөөс эрх олгосон аль ч байгууллагаас парламентын албан хэрэгт шаардлагатай төрөл бүрийн мэдээлэл авна.</p> <p>110.1.Танхим, түүний Хороод Засгийн газрын гишүүдийг дуудаж болно.</p> <p>110.2.Засгийн газрын гишүүд хүсэлтээрээ Сенат, Конгресс, түүний Хороодын хуралдаанд сонсох, эсхүл тайлагнах чиг үүрэгтэйгээр сууж болно.</p> <p>111.1.Засгийн газар, түүний гишүүн бүр Танхимаас тэдэнд тавьсан асуултыг тодруулан асуух эрхтэй. Дэгээр Засгийн газар, түүний гишүүдээс асуулт асуух хугацааг долоо хоног бүр байхаар тогтооно.</p> <p>112.Ерөнхий сайд нь Сайд нарын Зөвлөлөөр хэлэлцүүлсний дараа Конгрессоос Засгийн газрын бодлого, хөтөлбөрт итгэл үзүүлэх эсэхийг илэрхийлж өгөхийг хүснэ.</p> <p>113.1.Конгрессийн гишүүдийн дийлэнх олонхын саналаар Засгийн газарт хариуцлага тооцох саналыг батлах замаар Засгийн газраас улс төрийн хариуцлага шаардаж болно.</p> <p>113.2.Конгрессийн гишүүдийн 1/10-ээс доошгүйн санаачилснаар Засгийн газарт хариуцлага тооцох тухай саналыг Конгресст оруулах ба хариуцлага тооцох тухай саналын хамт Ерөнхий сайдад нэр дэвшигчийн нэрийг оруулна.</p> <p>113.3.Хариуцлага тооцох тухай саналыг өргөн барьсанаас хойш 5 хоног хүртэл тухайн асуудлаар санал хураахгүй байж болно. Энэ хугацаанд эхний 2 хоногт алтернатив санал өргөн барьж болно.</p> <p>113.4.Хэрэв хариуцлага тооцох тухай саналыг Конгресс батлаагүй бол тус ээлжит чуулганы үеэр энэ гарын үсгээр өөр санал оруулж болохгүй.</p> <p>114.1.Хэрэв Конгресс итгэл үзүүлэх эсэхээ Засгийн газраас нууж байгаа бол огцруулах тухай эцсийн хүсэлтээ Эзэн хаанд өргөн барьж, Үндсэн хуулийн 99-т заасны дагуу Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлнэ.</p> <p>114.2.Хэрэв Конгресс хариуцлага тооцох тухай саналыг баталсан бол Засгийн газар Эзэн хаанд огцрох тухай хүсэлтээ өргөн барьж, тус саналын хамт өргөн барьсан Ерөнхий сайдад нэр дэвшигчид Конгресс итгэл үзүүлсэнд тооцогдвол Эзэн хаан түүнийг Ерөнхий сайдаар томилно.</p> <p>115.1.Ерөнхий сайд, Сайд нарын Зөвлөлтэй зөвшилцсөний дараа түүний цорын ганц онцгой эрхийн дагуу Конгресс, Сенат аль нэгийг, эсхүл Их Хурлыг тараах санал гаргаж болох ба Эзэн хаан зарлиг гаргана. Татан буулгах зарлигаар сонгуулийг товлон зарлана.</p>

	<p>115.2.Засгийн газарт хариуцлага тооцох тухай саналыг хэлэлцэж байхад Их Хурлыг тараах санал өргөн барьж болохгүй.</p> <p>115.3.Үндсэн хуулийн 99.5-т зааснаас бусад тохиолдолд өмнөх Их Хурлыг татан буулгаснаас хойш 1 жилийн хугацаа өнгөртөл дахин Их Хурлыг тараахгүй.</p> <p>116.2.Улс оронд түгшүүрийн байдлыг Сайд нарын Зөвлөлийн зөвшөөрсөн тогтоолоор хамгийн ихдээ 15 хоногийн өмнө Засгийн газар зарлана. Улс оронд түгшүүрийн байдал зарласан тухайгаа Конгресст яаралтай мэдэгдэх ба түүний зөвшөөрөлгүй хугацаа сунгаж болохгүй. Улс оронд түгшүүрийн байдал зарласан тогтоолд нутаг дэвсгэрт түгшүүрийн ямар байдал зарлаж буйгаа тодорхой заана.</p> <p>116.5.Чуулганы чөлөөт цагт улс оронд түгшүүрийн байдал зарлахаар бол Танхимуудын чуулганы хуралдааныг зарлан хуралдуулах ба улс оронд зарласан түгшүүрийн байдал хүчин төгөлдөр хэвээр байхад Танхим тарж болохгүй. Түгшүүрийн байдал хүчин төгөлдөр хэвээр байгаа бол Танхимуудын үйл ажиллагаа, мөн Үндсэн хуульд заасан бусад төрийн эрх мэдэл тасалдаж болохгүй.</p> <p>Хэрэв энэ нөхцөлд Конгресс тарсан, эсхүл бүрэн эрхийн хугацаа дууссан нь улс орны нөхцөл байдлыг сайжруулахаар байх ёстой ба энэ үед Конгрессийн бүрэн эрхийг Байнгын төлөөлөгчид шилжүүлж авна.</p> <p>116.6.Улс оронд зарласан түгшүүр, онцгой болон дайны байдал нь Засгийн газрын, эсхүл Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжоор зөвшөөрөгдсөн албан тушаалтнуудын хариуцлагын зарчимд нөлөөлөхгүй.</p>
<p align="center">2.1.2.ЯПОН УЛС <i>Баталсан он: 1946</i></p>	
Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх	<p align="center">IV БҮЛЭГ. ПАРЛАМЕНТ</p> <p>41.Парламент бол улсын хуулийг дангаар тогтоодог, төрийн эрх мэдлийн дээд байгууллага.</p> <p>42.Парламент нь хоёр танхимаас бүрдэх ба Төлөөлөгчдийн танхим болон Зөвлөхүүдийн танхим байна.</p> <p>45.Төлөөлөгчдийн танхимын бүрэн эрхийн хугацаа 4 жил байна. Төлөөлөгчдийн танхим тарснаар бүрэн эрхийн хугацаа хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болно.</p> <p>46.Зөвлөхүүдийн танхимын бүрэн эрхийн хугацаа 6 жил байх ба 3 жил тутамд гишүүдийн тэн хагас нь дахин сонгогдоно.</p> <p>47.Сонгуулийн тойрог, санал хураах аргачлал, хоёр танхимын гишүүдийн сонгуульд холбогдох бусад асуудлыг хуулиар тогтооно.</p> <p>48.Хоёр танхимын гишүүнээр нэгэн зэрэг сонгогдохгүй.</p> <p>54.Төлөөлөгчдийн танхим тарсан үед, Төлөөлөгчдийн танхим тарсан өдрөөс 40 хоногийн дотор сонгуулийг явуулах ба сонгууль болсон өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор Парламентыг зарлан хуралдуулна. Төлөөлөгчдийн танхим тарсан үед Зөвлөхүүдийн танхимын үйл ажиллагаагаа зогсоно. Засгийн газар үндэсний эрх ашигт чухал гэж үзвэл Зөвлөхүүдийн танхимын онцгой чуулганыг зарлан хуралдуулна. Онцгой хуралдаанаар авсан арга хэмжээ нь түр хугацааных байх ба дараагийн чуулган эхэлснээс 10 хоногийн дотор Төлөөлөгчдийн танхим зөвшөөрөөгүй бол хүчин төгөлдөр бус болно.</p> <p>59.Үндсэн хуульд зааснаас бусад тохиолдолд хуулийн төслийг хоёр танхимаас батална. Төлөөлөгчдийн танхимаас баталсан хуулийн төслийн талаар Зөвлөхүүдийн танхим эсрэг шийдвэр гаргавал Төлөөлөгчдийн танхимаар 2 дахь удаагаа хэлэлцэн 2/3-оос доошгүй саналаар баталсан хууль хүчин төгөлдөр болно. Энэ заалт нь холбогдох хуульд нийцүүлэн хоёр танхимын хамтарсан хуралдааныг зарлан хуралдуулахыг Төлөөлөгчдийн танхимаас шаардахад саад болохгүй. Зөвлөхүүдийн танхим хуулийн төслийг хүлээн авснаас хойш 60 хоногийн дотор холбогдох шийдвэр гаргаагүй бол Төлөөлөгчдийн танхимаас энэ хугацааг сунгах, Зөвлөхүүдийн танхимын тухайн хуулийн төслийн талаар гаргасан саналыг татгалзах үндэслэл болно.</p> <p>60.Улсын төсвийн төслийг Төлөөлөгчдийн танхимд өргөн мэдүүлнэ. Төсвийн төслийн талаар Зөвлөхүүдийн танхим өөр шийдвэр гаргасан ба хоёр танхимын хамтарсан хуралдаанаар зөвшилцөлд хүрч чадаагүй, эсхүл Зөвлөхүүдийн танхим 30 хоногийн дотор тодорхой шийдвэр гаргаагүй бол энэ хугацааг сунгахгүй ба Төлөөлөгчдийн танхимын шийдвэрийг Парламентын шийдвэр гэж тооцно.</p> <p>61.Өмнөх зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан журмыг олон улсын гэрээ байгуулахад мөн адил баримтална.</p> <p>67.Ерөнхий сайдыг Парламентын гишүүд дотроос Парламентын шийдвэрээр батална. Энэхүү ажиллагааг бусад ажил үүргээс нэн тэргүүнд гүйцэтгэнэ. Төлөөлөгчдийн болон Зөвлөхүүдийн танхим санал зөрөлдсөн, эсхүл хоёр танхимын хамтарсан Байнгын хорооноос</p>

	<p>шийдвэр гараагүй, хуульд заасны дагуу Төлөөлөгчдийн танхим нэр дэвшүүлснээс хойш Парламентын завсарлагаанаас үл хамааран 10 хоногийн дотор Зөвлөхүүдийн танхим тухайн нэр дэвшигчийн талаар шийдвэр гаргаагүй бол Төлөөлөгчдийн танхимын шийдвэр нь Парламентын шийдвэр байна.</p> <p>96.Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийг Парламентаас санаачилж болох ба ингэхдээ хоёр танхимын бүх гишүүдийн 2/3-оос доошгүйн саналаар дэмжигдсэний үндсэн дээр ард түмний зөвшөөрлийг авах зорилгоор өргөн мэдүүлэх, тусгай санал асуулга явуулах, эсхүл Парламентаас гаргасан шийдвэрийн дагуу явуулж байгаа сонгуульд оролцогчдын олонхын дэмжлэгийг авсан байна.</p> <p>Нэмэлт, өөрчлөлтийг Эзэн хаан ард түмний нэрийн өмнөөс батламжилснаар Үндсэн хуулийн салшгүй хэсэг болсонд тооцно.</p>
Гүйцэтгэх засаглалын бүрэн эрх	<p style="text-align: center;">V БҮЛЭГ. ЗАСГИЙН ГАЗАР</p> <p>65.Гүйцэтгэх эрх мэдлийг Засгийн газар хэрэгжүүлнэ.</p> <p>66.Засгийн газрыг хуульд заасны дагуу Ерөнхий сайд тэргүүлнэ. Засгийн газар нь Ерөнхий сайд, төрийн сайд нараас бүрдэнэ. Ерөнхий сайд, төрийн сайд нар энгийн (цэргийн бус) иргэн байна. Засгийн газар нь гүйцэтгэх эрх мэдлийг хэрэгжүүлэхдээ Парламентын өмнө хамтын хариуцлага хүлээнэ.</p> <p>67.Ерөнхий сайдыг Парламентын гишүүд дотроос Парламентын шийдвэрээр батална. Энэхүү ажиллагааг бусад ажил үүргээс нэн тэргүүнд хэрэгжүүлнэ. Төлөөлөгчдийн болон Зөвлөхүүдийн танхим санал зөрөлдсөн, эсхүл хоёр танхимын хамтарсан Байнгын хорооноос шийдвэр гараагүй, хуульд заасны дагуу Төлөөлөгчдийн танхим нэр дэвшүүлснээс хойш Парламентын завсарлагыг үл тооцоод 10 хоногийн дотор Зөвлөхүүдийн танхим тухайн нэр дэвшигчийн талаар шийдвэр гаргаагүй бол Төлөөлөгчдийн танхимын шийдвэр нь Парламентын шийдвэр байна.</p> <p>68.Ерөнхий сайд нь төрийн сайд нарыг томилно. ...Ерөнхий сайд нь өөрийн үзэмжээр төрийн сайд нарыг албан тушаалаас нь огцруулж болно.</p> <p>72.Ерөнхий сайд Засгийн газрыг төлөөлөн хуулийн төсөл өргөн барих, үндэсний болон гадаад харилцааны асуудлаар Парламентад мэдээлэл хийх, салбаруудын захиргааны удирдлагыг хянан зохицуулна.</p> <p>73.Засгийн газар нь захиргааны ерөнхий чиг үүргээс гадна дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.хуулийн биелэлтийг үнэнчээр хангах, төрийн хэргийг удирдан зохион байгуулах; 2.гадаад хэргийг удирдан зохион байгуулах; 3.олон улсын гэрээ байгуулах. Энэ тохиолдолд Парламентаас урьдчилан, эсхүл дараа нь нэн даруй зөвшөөрөл авна; 4.хуульд заасан журмын дагуу төрийн үйлчилгээг хэрэгжүүлэх; 5.төсвийн төслийг боловсруулан Парламентад өргөн барих; 6.Үндсэн хууль, бусад хуулийн заалтыг хэрэгжүүлэх зорилгоор Засгийн газар тогтоол гаргаж болно. Хуульд зааснаас бусад тохиолдолд шийтгэл ноогдуулах заалтыг агуулсан тогтоол гаргаж болохгүй; 7.нийтлэг болон тусгай өршөөл үзүүлэх, ял шийтгэл хөнгөрүүлэх, шийдвэр гүйцэтгэлийг хойшлуулах, эрхийг сэргээх тухай шийдвэр гаргах. <p>69.Төлөөлөгчдийн танхим нь Засгийн газарт итгэл үл үзүүлэх тухай шийдвэр гаргасан, эсхүл итгэл үзүүлэх шийдвэрээс татгалзсан бол Төлөөлөгчдийн танхим 10 хоногийн дотор тараагүй бол Засгийн газар бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.</p> <p>70.Ерөнхий сайдын албан тушаал эзэнгүй болсон, эсхүл Төлөөлөгчдийн танхимын ерөнхий сонгуулийн дараа Парламентын анхны чуулганыг зарласан бол Засгийн газар бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.</p> <p>71.Дээрх хоёр зүйлд заасан нөхцөл байдал үүссэн бол Засгийн газар дараагийн Ерөнхий сайд томилогдох хүртэл өөрийн чиг үүргээ үргэлжлүүлэн хэрэгжүүлнэ.</p>
Эзэн хаан	<p style="text-align: center;">I БҮЛЭГ.ЭЗЭН ХААН</p> <p>1.Эзэн хаан бол төрийн болон ард түмний эв нэгдлийн бэлгэ тэмдэг ба түүний байр суурь нь халдашгүй дархан байдлыг өөртөө хадгалах ард түмний хүслээс үүснэ.</p> <p>2.Хаан ширээ нь угсаа залгамжлах ба Парламентаас баталсан Эзэн хааны ордны тухай хуульд заасны дагуу хэрэгжүүлнэ.</p> <p>3.Эзэн хаан төрийн хэргийн доорх бүхий үйл ажиллагаандаа Засгийн газрын зөвлөгөө, зөвшөөрлийг авч, Засгийн газар түүнийхээ төлөө хариуцлага хүлээнэ.</p> <p>4.Эзэн хаан зөвхөн Үндсэн хуульд заасан асуудлаар төрийн үйл хэрэгт оролцох ба Засгийн газартай холбоотой өөр бүрэн эрх хэрэгжүүлэхгүй. Эзэн хаанаас төрийн үйл хэргээ</p>

	<p>төлөөлүүлэхийг хуулиар тогтоож болно.</p> <p>6.Эзэн хаан нь Парламентаас өргөн мэдүүлснээр Ерөнхий сайдыг томилно.</p> <p>7.Эзэн хаан нь Засгийн газрын зөвлөж зөвшөөрсний дагуу дараах төрийн үйл хэргийг хэрэгжүүлнэ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Үндсэн хуулийн нэмэлт, бусад хууль, засгийн газрын тогтоол, олон улсын гэрээг соёрхон батлах; 2.Парламентын хуралдааныг зарлан хуралдуулах; 3.Төлөөлөгчдийн танхимыг тараах; 4.Парламентын сонгуулийг товлон зарлах; 5.төрийн сайд нар, хуульд заасан бусад албан тушаалтан, бүрэн эрхт төлөөлөгч, элчин сайд нарыг томилох, чөлөөлөх, тангараг өргүүлэх тангараг; 6.Ерөнхий болон тусгай өршөөл үзүүлэх, ял шийтгэлийг хөнгөрүүлэх, ялын хугацаа хойшлуулах, эрх сэргээх; 7.цол хэргэм олгох; 8.дипломат баримт бичгийг хуульд заасны дагуу соёрхон батлах; 9.гадаадын элчин төлөөлөгч, сайд нарыг хүлээн авах; 10.ёслолын бусад чиг үүрэг.
--	--

2.2.Парламентын бүгд Найрамдах засаглал бүхий улс орнуудын Үндсэн хууль дахь эрх мэдлийн хуваарилалт

Парламентын бүгд найрамдах улс нь парламентын засаглалын ангилалуудын нэг бөгөөд сонгодог төлөөлөл нь Итали улс гэж тайлбар толиудад авч үзжээ.

Судалгаанд сонгон авсан Парламентын бүгд найрамдах засаглалтай улсуудаас парламент нь бүтцийн хувьд онцлог нэг улс байгаа нь БНХАУ юм.

БНХАУ-ын Үндсэн хуульд зааснаар Ардын Төлөөлөгчдийн Их Хурал болон “Байнгын Хороо” (Standing Committee) нь хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ. Тус улсын “Байнгын хороо”-г бусад парламентын байнгын хороотой андуурч болохгүй. БНХАУ-ын Үндсэн хуулийн 61 дүгээр зүйлд зааснаар *“Бүх улсын АТИХ-ын хуралдаан нь түүний Байнгын Хорооны зарлан хуралдуулснаар жилд нэг удаа хуралдана. АТИХ-ын Байнгын Хороо шаардлагатай гэж үзсэн бол, эсхүл АТИХ-ын төлөөлөгчдийн 1/5-ээс дээших нь санал гаргасан бол АТИХ-ын хуралдааныг нэн даруй хуралдуулж болно”* гэж заасан байна. Мөн Үндсэн хуулийн 65 дугаар зүйлд Байнгын хороо нь:

- Дарга;
- Дэд дарга;
- Ерөнхий нарийн бичгийн дарга;
- Гишүүдээс бүрдэнэ гэсэн байна.

Байнгын Хорооны гишүүдийн бүрэлдэхүүнд үндэсний цөөнхийг зохистойгоор оруулна гэж заасан байна. Байнгын Хорооны гишүүдийг АТИХ эгүүлэн татах бүрэн эрхтэй байна. Байнгын хорооны дарга, дэд даргыг улируулан сонгож болно. БНХАУ-ын парламентын үйл ажиллагааны бүтэц, зохион байгуулалтын энэхүү хэлбэр нь БНМАУ-ын Улсын Бага Хурал болон Ардын Их Хурлын бүтэц, зохион байгуулалттай ижил төстэй байна.

Парламентын Бүгд найрамдах улсад ерөнхийлөгчийг сонгох эрх бүхий субъект, хууль санаачлах эрх бүхий субъектээрээ харилцан адилгүй байгаа бол засгийн газрыг огцруулах, парламентыг тараах үндэслэл, журам харьцангуй ижил байна.

Тухайлбал, судалгаанд хамруулсан 9 улсаас:

- Ерөнхийлөгч огт хууль санаачлах эрхгүй улс - 5 (Киргиз, Хорват, Финланд, Итали, БНХАУ);
- Ерөнхийлөгч Зөвхөн Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийн төсөл санаачлах эрхтэй улс - 2 (Болгар, Эстони);
- Ерөнхийлөгч хууль санаачлах бүрэн эрхтэй улс - 2 (Латви, Унгар) байна.

Мөн тус 9 улсаас Киргиз, Финланд, Латви, Итали зэрэг улсад иргэдийн тодорхой хувь нь шууд хууль санаачлах эрхтэй байна.

UIN.MN
СУДАЛГААНЫ САН

Парламентын бүгд найрамдах засаглал бүхий улс орнуудын Үндсэн хууль дахь эрх мэдэл хуваарилалт

2.2.1.БҮГД НАЙРАМДАХ КИРГИЗ УЛС Баталсан он: 2010	
Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх <i>(Танхим тус бүрээр)</i>	<p align="center">IV ХЭСЭН. КИРГИЗ УЛСЫН ХУУЛЬ ТОГТООХ ЭРХ МЭДЭЛ</p> <p align="center">I БҮЛЭГ. ЖОГОРКУ КЕНЕШ</p> <p>70.1.Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын парламент Жогорку Кенеш нь хууль тогтоох дээд эрх мэдэл болон өөрт олгогдсон эрхийн хүрээнд хяналт шалгалтын чиг үүргийг хэрэгжүүлэх төлөөллийн байгууллага байна.</p> <p>70.2.Жогорку Кенеш нь пропорционал зарчмаар 5 жилийн хугацаатай сонгогдсон 120 гишүүдээс бүрдэнэ.</p> <p>71.1.Жогорку Кенеш нь сонгуулийн үр дүнг зарласнаас хойш 15 хоногийн дотор анхдугаар хуралдааныг зарлан хуралдуулна.</p> <p>71.2.Жогорку Кенешийн анхдугаар хуралдааныг Жогорку Кенешийн хамгийн ахмад гишүүн нээнэ.</p> <p>71.3.Жогорку Кенешийн анхдугаар хуралдаан эхэлснээр өмнөх Жогорку Кенешийн бүрэн эрх дуусгавар болно.</p> <p>71.4.Жогорку Кенешийн гишүүн тангараг өргөснөөр түүний бүрэн эрх эхэлнэ.</p> <p>73.1.Жогорку Кенешийн гишүүний мандатын эрхийг хойшлуулахгүй. Гишүүнийг эгүүлэн татахгүй.</p> <p>73.2.Жогорку Кенешийн гишүүний бүрэн эрх нь Жогорку Кенешийг тараасан даруйд нэгэн зэрэг дуусгавар болно.</p> <p>73.3.Энэ зүйлийн 2-т зааснаас гадна дараах тохиолдолд Жогорку Кенешийн гишүүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болно:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.фракцын гишүүнчлэлээс татгалзах, эсхүл гишүүний бүрэн эрхээсээ татгалзах хүсэлтээ бичгээр гаргасан бол; 2.иргэншлээс гарсан, эсхүл өөр улсын иргэншил авсан бол; 3.гишүүн өөрийн бүрэн эрхэд үл нийцэх ажил эрхэлж байгаагаа хүлээн зөвшөөрсөн ба уг ажлаа үргэлжлүүлж байгаа бол; 4.сонгуулийг хүчин төгөлдөр бус гэж зарласан бол; 5.Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын хилийн гадна байнга оршин суудаг, шүүхийн шийдвэрээр эрх зүйн чадваргүй гэж зарласан бол; 6.гишүүнийг гэм буруутайд тооцсон шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсон бол; 7.нэг чуулганы хугацаанд шалтгаангүйгээр 30 ба түүнээс дээш ажлын өдөр Жогорку Кенешийн хуралдаанд суугаагүй бол; 8.гишүүнийг сураггүй алга болсон болон нас нөгчсөнд тооцсон тухай шүүхийн шийдвэр хүчин төгөлдөр болсон бол; 9.гишүүн нас нөгчсөн. <p>Сонгууль, санал асуулгын төв хорооноос 30 хоногийн дотор Жогорку Кенешийн гишүүний бүрэн эрх Үндсэн хуульд заасан үндэслэлээр хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсон тухай шийдвэр гарснаар хэрэгжинэ.</p> <p>73.4.Гишүүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсноор орон гарсан мандатыг нөхөх журмыг Үндсэн хуулиар тодорхойлно.</p>
	<p align="center">II БҮЛЭГ. ЖОГОРКУ КЕНЕШИЙН БҮРЭН ЭРХ</p> <p>74.1.Жогорку Кенеш нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.ард нийтийн санал асуулга товлох хууль батлах; 2.ерөнхийлөгчийн сонгууль зарлах. <p>74.2.Жогорку Кенеш нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа Үндсэн хуульд өөрчлөлт оруулах; 2.хууль батлах; 3.олон улсын гэрээг хууль хэлэлцэх журамд нийцүүлэн соёрхон батлах, цуцлах; 4.хилийг өөрчлөх; 5.үндэсний төсөв, төсвийн гүйцэтгэлийн тайланг батлах; 6.засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн бүтцийг шийдвэрлэх;

	<p>7.өршөөлийн хууль батлах.</p> <p>74.3.Жогорку Кенеш нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Засгийн газрын үйл ажиллагааны хөтөлбөр батлах, үндэсний аюулгүй байдал, батлан хамгаалахын асуудал хариуцдаг төрийн агентлагуудаас бусад Засгийн газрын бүтэц, бүрэлдэхүүнийг тодорхойлох; 2.Засгийн газраас өргөн барьсан үндэсний хөгжлийн хөтөлбөр батлах; 3.Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх талаар шийдвэр гаргах; 4.Засгийн газарт итгэл үзүүлэхгүй бол шийдвэрээ тодорхой гаргах. <p>74.4.Жогорку Кенеш нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Ерөнхийлөгчийн өргөн мэдүүлснээр Дээд шүүхийн шүүгчдийг сонгох; Үндсэн хуульд заасны дагуу Ерөнхийлөгчийн танилцуулснаар чөлөөлөх; 2.хуульд заасан журмын дагуу Шүүхийн томилгооны хорооны бүтэц, бүрэлдэхүүнийг томилох; 3.Ерөнхийлөгчийн санал болгосноор Үндэсний банкны даргыг сонгох, хуульд заасан тохиолдолд чөлөөлөх; 4.Сонгууль, санал асуулгын төв хорооны гишүүдийг сонгох; гишүүдийн 1/3-ийг Ерөнхийлөгч, 1/3-ийг парламентын олонх, 1/3-ийг парламентын сөрөг хүчин нэр дэвшүүлэх ба хуульд заасны дагуу чөлөөлөх; 5.Данс тооцооны Танхимын гишүүдийг сонгох; гишүүдийн 1/3-ийг Ерөнхийлөгч, 1/3-ийг парламентын олонх, 1/3-ийг парламентын цөөнх нэр дэвшүүлэх ба хуульд заасны дагуу чөлөөлөх; 6.Омбудсменийг хуульд заасны дагуу томилж, чөлөөлнө; түүний эсрэг эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа явуулах зөвшөөрөл өгөх; 7.Омбудсмений өргөн барьсанаар Омбудсмений төлөөлөгчийг хуульд заасан журмын дагуу сонгож, чөлөөлөх; түүний эсрэг эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа явуулах зөвшөөрөл олгох; 8.Ерөнхий прокурорын томилгоог батлах; түүний эсрэг эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа явуулах зөвшөөрөл олгох; нийт гишүүдийн 1/3-ээс доошгүйн саналаар Ерөнхий прокурорыг ажлаас нь чөлөөлөх зөвшөөрөл өгөх; 9.хуульд заасан тохиолдолд Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн 1/3-ийн санаачилснаар, Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн 2/3-оос багагүй олонхын саналаар Ерөнхий Прокурорыг албан үүргээс нь чөлөөлөх. <p>74.5.Жогорку Кенеш нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Үндсэн хуульд заасан журмын дагуу онц байдал зарлах тухай Ерөнхийлөгчийн танилцуулсан зарлигийг батлах, эсхүл хүчингүй болгох; 2.дайны болон энх тайвны асуудлыг шийдвэрлэх; цэргийн хууль батлах; дайны байдал зарласан Ерөнхийлөгчийн зарлигийг батлах, эсхүл цуцлах; 3.шаардлагатай тохиолдолд олон улсын гэрээгээр хүлээсэн энх тайван, аюулгүй байдлыг хангах үүргээ биелүүлэхээр Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын зэвсэгт хүчнийг хилийн гадна ажиллагаа явуулах эсэхийг шийдвэрлэх; 4.дипломат зэрэг дэв, цэргийн цол, бусад тусгай цолыг үндэслэх; 5.төрийн шагнал, өргөмжлөл бий болгох. <p>74.6.Жогорку Кенеш нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Ерөнхийлөгч, гадаад улсын төлөөлөгчийн газар, олон улсын байгууллагын мэдээллийг сонсох; 2.Омбудсмений жил бүрийн илтгэлийг сонсох; 3.Ерөнхий сайд, Ерөнхий прокурор, Үндэсний банкны дарга, Данс тооцооны танхимын даргын жил бүрийн тайланг сонсох. <p>74.7.Жогорку Кенеш Үндсэн хуульд тусгайлан заасны дагуу Ерөнхийлөгчийг албан үүргээ гүйцэтгэх эсэх, түүний импичментийн асуудлаар шийдвэр гаргана.</p> <p>74.8.Үндсэн хуульд тусгайлан заасан албан тушаалтан, бусад хууль тогтоомжоор эрх олгосон хараат бус төрийн байгууллага, тэдгээрийн үйл ажиллагааны жил бүрийн тайланг сонсоно.</p> <p>74.9.Жогорку Кенеш нь Үндсэн хуульд заасан бусад бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>75.1.Жогорку Кенешийн даргыг Жогорку Кенешийн гишүүд дундаас сонгоно. Жогорку Кенешийн даргын орлогчийн тоог парламентын цөөнх болсон намуудын тоог харгалзан тогтоох ба гишүүдээс сонгоно.</p> <p>75.2. Жогорку Кенешийн дарга нь:</p>
--	--

	<p>1.Жогорку Кенешийн хуралдааныг удирдах; 2.Жогорку Кенешийн хуралдаанаар хэлэлцэх асуудлын бэлтгэл хангах удирдамжийг бүхэлд нь шинэчлэх; 3.Жогорку Кенешийн баталсан хуулиудад гарын үсэг зурах; 4.Бүгд Найрамдах Улсад болон хилийн гадна Жогорку Кенешийг төлөөлөх, Жогорку Кенеш, Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, шүүх эрх мэдэл болон нутгийн өөрийн удирдлагын байгууллагуудын харилцааг ханга; 5.Жогорку Кенешийн Тамгын газрын үйл ажиллагаанд ерөнхий удирдлага, хяналтыг хэрэгжүүлэх; 6.Жогорку Кенешийн үйл ажиллагааг түүний үйл ажиллагааны журам (дэг)-ын дагуу зохион байгуулахтай холбоотой бусад бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх.</p> <p>75.3.Жогорку Кенешийн даргыг Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн нууц санал хураалтаар олонхын саналаар сонгоно. Жогорку Кенешийн дарга нь Жогорку Кенешийг хариуцах ба Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн 2/3-ын саналаар даргыг албан үүргээс нь чөлөөлж болно.</p> <p>78.1. Жогорку Кенеш өөрөө тарах шийдвэр гаргаж болно.</p> <p>78.2. Өөрөө тарах шийдвэрийг Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн 2/3-оос доошгүйн саналаар батална.</p> <p>78.3. Жогорку Кенеш өөрөө тарах шийдвэр гаргаснаас хойш 5 хоногийн хугацаанд Ерөнхийлөгч ээлжит бус сонгууль зарлах ба ийнхүү зарласнаас хойш 45 хоногийн дотор ээлжит бус сонгуулийг явуулна.</p> <p style="text-align: center;">III БҮЛЭГ. ХУУЛЬ ТОГТООХ ҮЙЛ АЖИЛЛАГАА</p> <p>79.Хууль санаачлах эрх бүхий этгээд нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.10,000 сонгогч (ард түмний санаачлага); 2.Жогорку Кенешийн гишүүн; 3.Засгийн газар.
<p>Гүйцэтгэх засаглалын бүрэн эрх Гүйцэтгэх засаглалын бүрэн эрх</p>	<p style="text-align: center;">V ХЭСЭГ. КИРГИЗ УЛСЫН ГҮЙЦЭТГЭХ ЭРХ МЭДЭЛ</p> <p>88.1. Засгийн газар нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Үндсэн хууль, бусад хуулийн хэрэгжилтийг хангах; 2.төрийн гадаад, дотоод бодлогыг хэрэгжүүлэх; 3.олон нийтийн хэв журмыг сахиулах, гэмт хэрэгтэй тэмцэх, иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хангах, хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг хангах арга хэмжээ авах; 4.Улсын тусгаар тогтнолыг хамгаалахад чиглэгдсэн арга хэмжээний хэрэгжилтийг хангах, нутаг дэвсгэрийн бүрэн бүтэн байдал, Үндсэн хуулийн дэг журмыг хамгаалах, батлан хамгаалах, үндэсний аюулгүй байдал, хууль журмыг бэхжүүлэх арга хэмжээ авах; 5.хөрөнгө оруулалт, татвар, үнэ тариф, санхүүгийн бодлогын хэрэгжилтийг хангах; 6.улсын төсвийг боловсруулж Жогорку Кенешт өргөн барих, төсвийн гүйцэтгэлийг хангах, улсын төсвийн гүйцэтгэлийн тайланг Жогорку Кенешт танилцуулах; 7.өмчийн бүх хэлбэрийн хөгжлийн тэгш нөхцлийг хангах; нийтийн өмчийг удирдан зохион байгуулах, хамгаалах арга хэмжээ авах; 8.нийгэм-эдийн засаг, соёлын салбарт төрийн нэгдсэн бодлогыг хэрэгжүүлэх; 9.эдийн засаг, нийгэм, шинжлэх ухаан, технологи, соёлын хөгжлийн хөтөлбөрийг боловсруулж, улс орон даяар хэрэгжүүлэх; 10.эдийн засгийн гадаад үйл ажиллагааны хэрэгжилтийг хангах; 11.иргэний нийгмийн харилцан үйлчлэлийг хангах; 12.Үндсэн хуульд заасан бусад бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх. <p>88.2.Засгийн газрыг бүрдүүлэх журмыг Үндсэн хуулиар бэхжүүлнэ.</p> <p>89.Ерөнхий сайд нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Засгийн газрын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулж, гүйцэтгэлийг Жогорку Кенешийн өмнө хариуцах. 2.Үндсэн хууль болон гүйцэтгэх эрх мэдлийн бүх агентлагуудын хуулийн хэрэгжилтийг хангах; 3.гэрээ хэлцлийг удирдан явуулах, олон улсын гэрээнд гарын үсэг зурах; 4.Засгийн газрын хуралдааныг удирдах; 5.Засгийн газрын тогтоол, шийдвэрт гарын үсэг зурах, хэрэгжилтийг хангах; 6.захиргааны агентлагийн даргыг томилох, чөлөөлөх; 7.хуульд заасан журмын дагуу орон нутгийн хурлын саналаар орон нутгийн засаг

	<p>даргыг томилох, чөлөөлөх; 8.Үндсэн хууль болон холбогдох хуулиар олгогдсон бусад эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>90.1.Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжид заасны дагуу Засгийн газрын тогтоол шийдвэрийг гаргаж, хэрэгжилтийг хангана.</p> <p>90.2.Засгийн газрын тогтоол, шийдвэр нь Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын нутаг дэвсгэр даяар заавал биелэгдэнэ.</p> <p>90.3.Засгийн газар яамд, төрийн хороод, захиргааны агентлагууд, орон нутгийн засаг захиргааны нэгжийг удирдан зохион байгуулна.</p> <p>90.4.Засгийн газар яамд, төрийн хороод болон захиргааны агентлагын шийдвэрийг хүчингүй болгох эрхтэй.</p> <p style="text-align: center;">V ХЭСЭГ. КИРГИЗ УЛСЫН ГҮЙЦЭТГЭХ ЭРХ МЭДЭЛ</p> <p>83.1.Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын гүйцэтгэх эрх мэдлийг Засгийн газар, түүний харьяа яамд, яамдад захирагддаг төрийн хороод, захиргааны байгууллагууд, орон нутгийн засаг захиргааны байгууллагууд хэрэгжүүлнэ.</p> <p>83.2.Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын Засгийн газар нь гүйцэтгэх эрх мэдлийн дээд байгууллага мөн.</p> <p>83.3.Засгийн газрыг Ерөнхий сайд тэргүүлнэ. Засгийн газар нь Ерөнхий сайд, шадар сайд, сайд нар болон төрийн хороодын дарга нараас бүрдэнэ. Засгийн газрын бүтцэд яамд болон төрийн хороодыг хамруулна.</p> <p>84.1.Жогорку Кенешт талаас илүү суудал авсан бүлэг, эсхүл эвслийн бүлэг нь анхны хуралдаанаас хойш 15 хоногийн дотор Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлнэ. Ерөнхий сайдад нэр дэвшигч Засгийн газрын хөтөлбөр, бүтэц, бүрэлдэхүүнийг Жогорку Кенешт санал болгоно.</p> <p>84.2.Хэрэв Жогорку Кенеш нь Засгийн газрыг хуульд заасан хугацаанд байгуулж чадаагүй бол, эсхүл сонгуулийн үр дүнд аль ч улс төрийн нам талаас илүү тооны суудал аваагүй бол Ерөнхийлөгч намын бүлгүүдийн аль нэгэнд 15 хоногийн дотор олонхоо бүрдүүлж, Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлэхийг санал болгоно.</p> <p>84.3.Хуульд заасан хугацаанд Ерөнхий сайдыг сонгож чадаагүй бол Ерөнхийлөгч дараагийн намын бүлэгт санал болгоно.</p> <p>84.4.Мөн хугацаандаа баталж чадаагүй бол намын бүлгүүд өөрсдийн санаачилгаар 15 хоногийн дотор олонхоо бүрдүүлж, Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлнэ.</p> <p>84.5.Ерөнхийлөгч Ерөнхий сайд, Засгийн газрын бусад гишүүдийг томилох шийдвэрийг 3 хоногт гаргана. Хэрэв хугацаандаа томилж чадаагүй бол нэр дэвшигчдийг томилогдсон гэж үзнэ.</p> <p>84.6.Хэрэв парламент Үндсэн хуульд заасны дагуу Засгийн газрын хөтөлбөр, бүтэц, бүрэлдэхүүнийг баталж чадаагүй бол Ерөнхийлөгч хугацаанаас өмнө Жогорку Кенешийн сонгуулийг зарлана. Энэ тохиолдолд шинээр сонгогдсон Жогорку Кенеш Үндсэн хуульд заасан журмын дагуу шинэ Засгийн газрыг байгуулах хүртэл өмнөх Засгийн газар чиг үүргээ хэрэгжүүлнэ.</p> <p>85.1.Засгийн газар Үндсэн хуулиар тогтоосон хязгаарын хүрээнд Жогорку Кенешийн өмнө хариуцлага хүлээж, ажлаа хариуцан тайлагнана.</p> <p>85.2.Ерөнхий сайд Жогорку Кенешт Засгийн газрын ажлын жил бүрийн тайланг танилцуулна.</p> <p>85.3.Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн 1/3-ийн саналаар Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг авч хэлэлцэж болно.</p> <p>85.4.Засгийн газарт итгэл үзүүлэхгүй байх шийдвэрийг Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн олонхын саналаар батална.</p> <p>85.5.Ерөнхийлөгчийн сонгуулиас 6 сарын өмнө Жогорку Кенеш Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг авч үзэхгүй.</p> <p>85.6.Засгийн газарт итгэл үзүүлэхгүй гэдэг нь илэрхий болсны дараа Ерөнхийлөгч Засгийн газрыг огцруулах, эсхүл Жогорку Кенешийн шийдвэрийг үл зөвшөөрсөн тухай шийдвэрийн аль нэгийг гаргах эрхтэй.</p> <p>85.7.Гурван сарын дотор Жогорку Кенеш Засгийн газарт итгэл үзүүлэхгүй тухай шийдвэрийг дахин баталсан бол Ерөнхийлөгч Засгийн газрыг огцруулна.</p> <p>86.1.Ерөнхий сайд Жогорку Кенешээс Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх саналыг жилд</p>
--	---

	<p>нэгээс илүү асуухгүй. Жогорку Кенеш Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэхээ илэрхийлэхээс татгалзвал Ерөнхийлөгч ажлын 5 хоногийн дотор Засгийн газрыг огцруулах, эсхүл Жогорку Кенешийн ээлжит бус сонгуулийг зарлах тухай шийдвэр гаргана.</p> <p>86.2.Хэрэв Засгийн газрыг огцруулах шийдвэр гарсан бол Үндсэн хуульд заасан хугацааны дотор зохих журмын дагуу шинэ Засгийн газрыг бүрдүүлэх хүртэл түүний бүрэн эрхийг хэвээр хэрэгжүүлнэ.</p> <p>87.1.Ерөнхий сайд нь Засгийн газар, Засгийн газрын аль нэг гишүүнийг огцруулах санал гаргах эрхтэй ба ийнхүү санал гаргасан бол Ерөнхийлөгч хүлээн авах, эсхүл татгалзах шийдвэрийн аль нэгийг гаргана.</p> <p>87.2.Ерөнхий сайдын огцрох өргөдлийг хүлээн авснаар Засгийн газар огцорно.</p> <p>87.3.Дараагийн Засгийн газрыг бүрэлдэх хүртэл өмнөх Ерөнхий сайд, сайд нар үүргээ хэвээр гүйцэтгэнэ.</p> <p>87.4.Шинэ Засгийн газрыг Үндсэн хуульд заасан хугацааны дотор зохих журмын дагуу байгуулна.</p> <p>87.5.Засгийн газрын гишүүнийг огцруулах буюу бүрэн эрх нь дуусгавар болсон бол Ерөнхий сайд ажлын 5 хоногийн дотор Ерөнхийлөгчид Засгийн газрын гишүүний сул орон тоонд нэр дэвшигчийг өргөн мэдүүлж Жогорку Кенеш батална.</p>
Ерөнхийлөгч	<p>III ХЭСЭГ. КИРГИЗ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧ</p> <p>60.1.Ерөнхийлөгч нь төрийн тэргүүн байна.</p> <p>60.2.Ерөнхийлөгч нь төрийн эрх мэдэл, ард түмний эв нэгдлийн бэлгэ тэмдэг байна.</p> <p>61.1.Ерөнхийлөгчөөр Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын иргэн 6 жилийн хугацаатайгаар сонгогдоно.</p> <p>61.2.Ерөнхийлөгчөөр нэг хүн хоёр дахин сонгогдохгүй.</p> <p>62.1.Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын иргэн, 35-аас 70 насны, 15-аас доошгүй жил Киргизэд байнга оршин суусан, төрийн албан ёсны хэлээ сайн мэддэг иргэн Ерөнхийлөгчөөр сонгогдоно.</p> <p>62.2.Ерөнхийлөгчид нэр дэвшигчийн тоог хязгаарлахгүй. 30000 дэмжигчийн гарын үсэг цуглуулсан хүн Ерөнхийлөгчид нэр дэвшигчээр бүртгэгдэх боломжтой. Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн журмыг Үндсэн хуулиар тодорхойлно.</p> <p>64.1.Ерөнхийлөгч нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Үндсэн хуульд заасны дагуу Жогорку Кенешийн ээлжит сонгууль болон Үндсэн хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу Жогорку Кенешийн ээлжит бус сонгуулийг товлон зарлах; 2.орон нутгийн хурлийн сонгуулийн тов зарлах, хуульд заасан үндэслэл, журмын дагуу орон нутгийн хурлыг тараах эрхтэй. <p>64.2. Ерөнхийлөгч нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Жогорку Кенешийн хуулийг зарлан тунхаглах (promulgate), хориг тавих эрхтэй; 2.ач холбогдол бүхий асуудлаар Жогорку Кенешийн онцгой хуралдаан зарлан хуралдуулах эрхтэй; 3.Жогорку Кенешийн хуралдаанд үг хэлэх эрхтэй. <p>64.3.Ерөнхийлөгч нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Шүүхийн томилгооны хорооны саналаар Дээд шүүхийн шүүгчдийг сонгуулахаар Жогорку Кенешт өргөн барих; 2.Шүүхийн Зөвлөлийн санал болгосноор Дээд шүүхийн шүүгчийг албан тушаалаас нь чөлөөлүүлэхээр Жогорку Кенешт өргөн барих; 3.Шүүхийн томилгооны хорооны саналаар орон нутгийн шүүхийн шүүгчдийг томилох; 4.Үндсэн хуульд заасан тохиолдолд Шүүхийн зөвлөлийн санал болгосноор орон нутгийн шүүхийн шүүгчийг албан тушаалаас нь чөлөөлнө. <p>64.4.Ерөнхийлөгч нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Ерөнхий прокурорыг Жогорку Кенештэй зөвшилцөн томилно. Хуульд заасны дагуу Ерөнхийлөгч Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн 1/3-ээс доошгүйн саналаар зөвшөөрсний дагуу Ерөнхий прокурорыг албан тушаалаас нь чөлөөлөх, эсхүл Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн 1/3-ийн санаачилснаар Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн 2/3-ын саналаар батална. Ерөнхий прокурорын саналаар түүний

	<p>орлогчийг томилох, чөлөөлөх;</p> <p>2.Засгийн газрын гишүүн, үндэсний аюулгүй байдал, батлан хамгаалахын асуудал хариуцсан төрийн байгууллагын дарга, түүний орлогчийг томилох, чөлөөлөх.</p> <p>64.5.Ерөнхийлөгч нь:</p> <p>1.Үндэсний банкны даргад нэр дэвшигчийг Жогорку Кенешт өргөн барих, Үндэсний банкны даргын саналаар Үндэсний банкны зөвлөлийн орлогч дарга, гишүүдийг томилох, хуульд заасан журмын дагуу албан тушаалаас нь чөлөөлөх;</p> <p>2.Сонгууль, санал асуулгын төв хорооны гишүүдийн 1/3-ийг томилох, чөлөөлүүлэхээр Жогорку Кенешт өргөн барих;</p> <p>3.Данс тооцооны танхимын (Chamber of Account) гишүүдийн 1/3-т нэр дэвшигчдийг томилж, чөлөөлүүлэхээр Жогорку Кенешт өргөн барих;</p> <p>4.Данс тооцооны танхимын гишүүдийн дундаас Танхимын даргыг Жогорку Кенештэй зөвшилцөн томилох ба хуульд заасан журмын дагуу албан тушаалаас нь чөлөөлөх.</p> <p>64.6.Ерөнхийлөгч нь:</p> <p>1.Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын дотоод, гадаадад улсаа төлөөлөх;</p> <p>2.Ерөнхий сайдтай зөвшилцөн гэрээ хэлэлцээрт оролцох, олон улсын гэрээнд гарын үсэг зурах, Ерөнхий сайд, Засгийн газрын бусад гишүүдэд энэ эрх мэдлийг шилжүүлэх;</p> <p>3.соёрхон баталсан, нэгдэн орсон тухай баримт бичигт гарын үсэг зурах;</p> <p>4.Ерөнхий сайдтай зөвшилцөн Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын дипломат төлөөлөгч, олон улсын байгууллагын байнгын төлөөлөгчийг томилох, эгүүлэн татах, гадаадын дипломат төлөөлөгчийн газрын тэргүүний итгэмжлэх жуух бичиг, түүнийг эгүүлэх татах тухай захидлыг хүлээн авах.</p> <p>64.7.Ерөнхийлөгч нь Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын иргэний харьяалал олгох, эсхүл цуцлана.</p> <p>64.8.Ерөнхийлөгч нь Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын Зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагч байх ба Зэвсэгт хүчний дээд командлагчдыг томилж, чөлөөлнө.</p> <p>64.9.Ерөнхийлөгч нь:</p> <p>1.Батлан хамгаалах зөвлөлийг хуульд заасны дагуу байгуулж, даргалах;</p> <p>2.Үндсэн хуульд тусгайлан заасны дагуу онц байдал зарлах нөхцөл байдал үүссэн талаар Жогорку Кенешт мэдэгдэх, шаардлагатай бол урьдчилан мэдэгдэлгүйгээр онц байдал зарлах;</p> <p>3.Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын эсрэг халдлага гарсан бол дайны байдал зарлах асуудлыг Жогорку Кенешт нэн даруй өргөн барих, бүх нийтийн болон хэсэгчилсэн дайчилгаа зарлах;</p> <p>4.Иргэдийн аюулгүй байдал, улс орны батлан хамгаалах эрх ашгийн дагуу цэргийн хууль зарлуулахаар Жогорку Кенешт яаралтай өргөн барина.</p> <p>64.10.Ерөнхийлөгч нь:</p> <p>1.Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын төрийн шагнал олгох;</p> <p>2.Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын хүндэт цол олгох;</p> <p>3.цэргийн өндөр цол, дипломат цол, бусад тусгай цол олгох;</p> <p>4.өршөөл үзүүлэх;</p> <p>5.өөрийн ажлын албаны бүтцийг тодорхойлж, ажлын албаны даргыг томилох журмыг батална</p> <p>64.11.Үндсэн хуульд заасан бусад эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>65.Ерөнхийлөгч зарлиг, захирамж гаргах замаар өөрийн бүрийн эрхийг Бүгд Найрамдах Киргиз Улсын нийт нутаг дэвсгэрт хэрэгжүүлнэ.</p> <p style="text-align: center;">Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх дуусгавар болох</p> <p>66.1.Үндсэн хуульд заасны дагуу Ерөнхийлөгч нас нөгчсөн, өвдсөн, эсхүл өөрөө өргөдлөө өгсөн бол түүний бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгож болно.</p> <p>66.2.Ерөнхийлөгч өвчний улмаас албан үүргээ гүйцэтгэх боломжгүй болсон бол Улсын эрүүл мэндийн хорооны дүгнэлтийг үндэслэн Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн 2/3-оос доошгүйн саналаар Ерөнхийлөгчийг хугацаанаас нь өмнө албан үүргээс нь чөлөөлнө.</p> <p>67.1.Ерөнхийлөгч эрүүгийн хариуцлагад татагдсан бол эгүүлэн татна.</p> <p>67.2.Ерөнхийлөгчийн үйлдэл гэмт хэргийн бүрэлдэхүүний шинжийг агуулсан нь</p>
--	--

	<p>Ерөнхий Прокурорын албаны дүгнэлтээр батлагдсан бол түүнийг үндэслэн Жогорку Кенеш Ерөнхийлөгчийг эгүүлэн татаж болно.</p> <p>67.3.Жогорку Кенеш Ерөнхийлөгчийн эсрэг яллах дүгнэлтийг үндэслэн эгүүлэх татах шийдвэр гаргахдаа Жогорку Кенешээс байгуулсан тусгай хорооны дүгнэлтийг дэмжсэн нийт гишүүдийн 1/3-ийн санаачилгаар Ерөнхийлөгчийг эгүүлэн татах асуудлыг хэлэлцэн, Жогорку Кенешийн нийт гишүүдийн олонхын саналаар батална.</p> <p>67.4.Жогорку Кенеш Ерөнхийлөгчийн импичментийн тухай шийдвэр гаргахдаа Ерөнхийлөгчийн эсрэг яллах дүгнэлт гарснаас хойш 3 сарын дотор, нийт гишүүдийн 2/3-оос доошгүй олонхын саналаар шийдвэрлэнэ. Жогорку Кенеш энэ хугацаанд шийдвэр гаргаагүй бол яллахаас татгалзсан гэж үзнэ.</p> <p>68.1.Үндсэн хуульд заасны дагуу Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсон бол Жогорку Кенешээс шинэ Ерөнхийлөгчийг сонгох хүртэл түүний эрх мэдлийг Жогорку Кенешийн дарга хэрэгжүүлнэ. Жогорку Кенешийн дарга Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийг хэрэгжүүлэх боломжгүй бол Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийг Ерөнхий сайд хэрэгжүүлнэ. Ээлжит бус Ерөнхийлөгчийн сонгуулийг Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх дуусгавар болсноос хойш 3 сарын дотор явуулна.</p> <p>68.2.Ерөнхийлөгч албаны бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй үед Жогорку Кенешийн ээлжит бус сонгууль зарлах, эсхүл Засгийн газрыг огцруулж болохгүй.</p>
<p align="center">2.2.2.БҮГД НАЙРАМДАХ БОЛГАР УЛС Баталсан он: 1991. Нэмэлт, өөрчлөлт: 2007.</p>	
Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх	<p align="center">III БҮЛЭГ: ҮНДЭСНИЙ АССАМБЛЕЙ</p> <p>62.1.Үндэсний Ассамблей нь хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлж, парламентын хяналт тавина.</p> <p>62.2.Үндэсний Ассамблей хараат бус, бие даасан төсөвтэй байна.</p> <p>63.1.Үндэсний Ассамблей 240 гишүүдээс бүрдэнэ.</p> <p>64.1.Үндэсний Ассамблей 4 жилийн хугацаатай сонгогдоно.</p> <p>64.2.Дайн бүхий байдал, зэвсэгт мөргөлдөөн, эсхүл бусад онц байдал бий болсон бол нөхцөл байдал арилтал Үндэсний Ассамблейн бүрэн эрхийн хугацааг сунгана.</p> <p>64.3.Шинэ Үндэсний Ассамблейн сонгуулийг өмнөх парламентын бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 2 сарын өмнө явуулна.</p> <p>67.1.Үндэсний Ассамблейн гишүүд нь зөвхөн өөрийн тойргийн сонгогчдыг төлөөлөхөөс гадна нийт ард түмнийг төлөөлнө.</p> <p>67.2.Үндэсний Ассамблейн гишүүд Үндсэн хууль, бусад хууль болон өөрийн ухамсар, дотоод итгэл үнэмшлийг удирдлага болгон ажиллана.</p> <p>68.1.Үндэсний Ассамблейн гишүүд төрийн өөр албан тушаал хавсрах, өөрийн ажил үүрэгт нь нийцэхгүй бусад үйл ажиллагаа явуулахыг хуулиар хориглоно.</p> <p>68.2.Сайдаар сонгогдсон Үндэсний Ассамблейн гишүүн нь томилогдон ажиллах хугацаандаа гишүүний бүрэн эрхээ түдгэлзүүлнэ. Энэ тохиолдолд Үндэсний Ассамблейд түүнийг орлох журмыг хуулиар зохицуулна.</p> <p>69.1.Үндэсний Ассамблейн гишүүн нь Үндэсний Ассамблейд хэлсэн үг, өгсөн саналынхаа төлөө эрүүгийн хариуцлага хүлээхгүй.</p> <p>72.1.Үндэсний Ассамблейн гишүүний бүрэн эрх дараах тохиолдолд хугацаанаас өмнө дуусгавар болно:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.огцрох өргөдлөө Үндэсний Ассамблейд өгсөн; 2.санаатай гэмт хэрэг үйлдсэнд нь хорих ял оногдуулсан тогтоол хүчин төгөлдөр болсон, эсхүл хорих ял оногдуулсан шийтгэх тогтоол биелүүлэхийг хойшлуулахгүй эдлүүлэх бол; 3.нэр дэвшигчид тавих болзол, шалгуур хангаагүй болох нь тогтоогдсон, эсхүл сонгуулийг хүчин төгөлдөр бус гэж тооцсон бол; 4.нас нөгчсөн. <p>72.2.Үндсэн хуулийн 72.1.1, 72.1.2-т заасан тохиолдолд Үндэсний Ассамблей Үндсэн хуулийн 72.1.3-т заасан тохиолдолд Үндсэн хуулийн шүүх тус тус шийдвэрлэнэ.</p> <p>73.1.Үндэсний Ассамблейн зохион байгуулалт, үйл ажиллагаа нь Үндсэн хууль, бусад эрх зүйн хэм хэмжээтэй нийцсэн байх ёстой.</p> <p>74.1.Үндэсний Ассамблейн үйл ажиллагаа тасралтгүй явагдана. Завсарлах хугацааг</p>

	<p>өөрөө тогтооно.</p> <p>75.1.Ерөнхийлөгч нь шинэ бүрэлдсэн Үндэсний Ассамблейн анхдугаар хуралдааныг сонгууль явуулсан өдрөөс хойш 1 сарын дотор хуралдуулна. Хэрэв Ерөнхийлөгч анхдугаар хуралдааныг товлон зарлахгүй бол Үндэсний Ассамблейн 1/5-аас доошгүй гишүүний саналаар хуралдуулна.</p> <p>76.1.Анхдугаар хуралдааныг Үндэсний Ассамблейн ахмад гишүүн нээнэ.</p> <p>76.3.Анхдугаар хуралдаанаар Үндэсний Ассамблейн дарга, дэд даргыг сонгоно.</p> <p>77.1.Үндэсний Ассамблейн дарга нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Үндэсний Ассамблейг төлөөлөх; 2.Хуралдаан бүр дээр хэлэлцэх асуудлыг танилцуулах; 3.Үндэсний Ассамблейн хуралдааныг нээх, хаах, даргалах ба хуралдааны дэгийг сахиулах; 4.Үндэсний Ассамблейгаас баталсан хуульд гарын үсэг зурж баталгаажуулах; 5.Үндэсний Ассамблейгаас баталсан тогтоол, тунхаг, илгээлтийг тунхаглан зарлах; 6.Үндэсний Ассамблейн өмнөөс гадаад улстай харилцах. <p>77.2.Дэд дарга нь Үндэсний Ассамблейн даргын үйл ажиллагаанд туслалцаа үзүүлэх ба Үндэсний Ассамблейн даргаас өгсөн үүрэг даалгаварыг биелүүлнэ.</p> <p>78.1.Үндэсний Ассамблейн дарга нь дараах тохиолдолд Үндэсний Ассамблейг зарлан хуралдуулна:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.өөрийн санаачилгаар; 2.гишүүдийн 1/5-ний хүсэлтээр; 3.Ерөнхийлөгчийн хүсэлтээр; 4.Сайд нарын зөвлөлийн хүсэлтээр. <p>79.1.Үндэсний Ассамблей нь гишүүдээсээ байнгын болон тусгай хороо (Ad hoc) сонгоно.</p> <p>79.2.Байнгын хороо нь Үндэсний Ассамблейн үйл ажиллагаанд туслалцаа үзүүлэх ба парламентын хяналтыг Үндэсний Ассамблейн өмнөөс хэрэгжүүлнэ.</p> <p>79.3.Тусгай хороо нь төрөл бүрийн асуудлыг судлах ба хянан шалгах үйл ажиллагаа явуулна.</p> <p>80.Албан тушаалтан, иргэн парламентын хорооноос дуудсан бол хуралдаанд хүрэлцэн ирэх ёстой ба хорооноос шаардсан баримт, мэдээг гаргаж өгөх үүрэгтэй.</p> <p>82.1.Үндэсний Ассамблейн хуралдаан нээлттэй явагдана. Үндэсний Ассамблей онцгой шийдвэр гаргах бол чуулганыг хаалттай явуулж болно.</p> <p>83.1.Сайд нар Үндэсний Ассамблей болон парламентын хороодын хуралдаанд чөлөөтэй оролцох ба үг хэлэх хүсэлт гаргавал тэргүүн ээлжинд үг хэлэх боломжийг олгоно.</p> <p>83.2.Үндэсний Ассамблей болон парламентын хороод нь сайд нарыг өөрсдийн хуралдаанд оролцох, асуусан асуултад хариулахыг үүрэгжүүлж болно.</p> <p>84.Үндэсний Ассамблей нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.хууль батлах, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах; 2.улсын төсөв ба түүний гүйцэтгэлийн тайланг батлах; 3.татвар, түүний хэмжээг тогтоох; 4.Ерөнхийлөгчийн сонгуулийг товлон зарлах; 5.ард нийтийн санал асуулга явуулах; 6.Ерөнхий сайдыг сонгох, чөлөөлөх, Ерөнхий сайдын саналаар Сайд нарын зөвлөлийг сонгох, чөлөөлөх, бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах; 7.Ерөнхий сайдын саналаар яамдыг байгуулах, татан буулгах, өөрчлөх; 8.хуулийн дагуу Болгарын Үндэсний банк, бусад байгууллагын удирдлагыг сонгох, чөлөөлөх; 9.улсын зээлийн гэрээ байгуулахад зөвшөөрөл олгох; 10.дайн бүхий байдал зарлах, цуцлах; 11.Болгар Улсын зэвсэгт хүчнийг гадаад улсад илгээх, ашиглах, гадаадын цэргийн хүчнийг Болгар Улсын нутаг дэвсгэрт нэвтрүүлэх, дамжин өнгөрүүлэхийг зөвшөөрөх; 12.Ерөнхийлөгч, эсхүл Сайд нарын зөвлөлийн саналаар улсын нийт нутаг дэвсгэрт, эсхүл аль нэг хэсэгт дайн бүхий байдал, эсхүл онц байдал зарлах; 13.өршөөл үзүүлэх;
--	---

	<p>14.одон, медал олгох;</p> <p>15.албан ёсны баярын өдрийг тогтоох;</p> <p>16.Шүүхийн дээд зөвлөлийн танилцуулснаар Улсын Дээд шүүх, Захиргааны Дээд шүүх, Ерөнхий прокурорын хуулийн хэрэгжилт болон шүүх, прокурор, мөрдөн шалгах байгууллагын үйл ажиллагааны талаарх жил бүрийн тайланг хүлээн авах, сонсгол хийх.</p> <p>17.Үндэсний Ассамблей нь энэ хуульд заасны дагуу Үндэсний Ассамблейгаас томилогддог байгууллагын үйл ажиллагааны тайланг бүхэлд нь болон хэсэгчлэн сонсох.</p> <p>85.1.Үндэсний Ассамблей нь хуулиар дараах олон улсын гэрээг соёрхон батлах ба хүчингүй болгоно:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.улс төрийн, эсхүл цэргийн шинжтэй; 2.Болгар Улсын өмнөөс олон улсын байгууллагуудтай харилцах; 3.Улсын хил өөрчлөх; 4.Улсын өр төлөлт; 5.олон улсын арбитрын шүүх, эсхүл бусад шүүх ажиллагаанд Болгар Улсын оролцоог хэлэлцэх; 6.хүний суурь эрхтэй холбоотой; 7.хуулийн хэрэгжилтэд нөлөөлөх, эсхүл хуулийн хэрэгжилтийг хангахын тулд эрх зүйн акт батлахыг шаардах; 8.баталгаа шаардлагатай гэрээ; 9.Үндсэн хуульд заасан асуудлаар Европын холбоотой хийсэн гэрээ хэлэлцээр; <p>86.1.Үндэсний Ассамблей нь хууль, тогтоол, тунхаг, илгээлт батална.</p> <p>86.2.Үндэсний Ассамблейн баталсан хууль, тогтоолыг төрийн бүх байгууллага, бусад байгууллага, нийт иргэд заавал дагаж биелүүлнэ.</p> <p>87.1.Үндэсний Ассамблейн аль ч гишүүн, эсхүл Сайд нарын зөвлөл хуулийн төсөл өргөн барих эрхтэй.</p> <p>87.2.Сайд нарын зөвлөл улсын төсвийн тухай хуулийн төслийг өргөн барина.</p> <p>89.1.Үндэсний Ассамблейн 1/5-ээс доошгүй гишүүн Сайд нарын зөвлөлд итгэл үзүүлэх эсэх талаар санал гаргавал Үндэсний Ассамблейгаар хэлэлцүүлнэ. Уг саналыг шийдвэрлэхэд Үндэсний Ассамблейн нийт гишүүдийн дийлэнх олонхын санал шаардлагатай.</p> <p>89.2.Хэрэв Үндэсний Ассамблей нь Ерөнхий сайд, Сайд нарын зөвлөлд итгэл үл үзүүлэх тухай шийдвэр гаргавал Ерөнхий сайд Засгийн газар огцорсон талаар мэдэгдэнэ.</p> <p>89.3.Хэрэв Үндэсний Ассамблей нь Сайд нарын зөвлөлд итгэл үзүүлэх тухай шийдвэр гаргавал ойрын 6 сард дахин Сайд нарын зөвлөлд итгэл үзүүлэх эсэх асуудлаар санал оруулахгүй.</p> <p>90.1.Үндэсний Ассамблейн гишүүд нь Сайд нарын зөвлөлд, эсхүл аль нэг сайдад хандан асуулт, асуулга тавих эрхтэй ба Сайд нарын зөвлөл, сайд тэдгээрт хариулах үүрэгтэй.</p> <p>90.2.Үндэсний Ассамблейн 1/5 гишүүдийн саналаар асуулгыг хэлэлцэж шийдвэр гаргана.</p> <p>91.1.Үндэсний Ассамблей нь төсвийн гүйцэтгэлд хяналт тавиулахаар Үндэсний Аудитын газрыг байгуулна.</p> <p>91.2.Үндэсний Аудитын газрын зохион байгуулалт, бүрэн эрх, үйл ажиллагааны журмыг хуулиар тогтооно.</p> <p>91A.1.Үндэсний Ассамблей нь иргэдийн эрх, эрх чөлөөг хамгаалах үүрэгтэй Омбудсменыг сонгоно.</p> <p>91A.2.Омбудсмены бүрэн эрх, үйл ажиллагааны журмыг хуулиар тогтооно.</p>
Гүйцэтгэх засаглалын бүрэн эрх	<p style="text-align: center;">V БҮЛЭГ: САЙД НАРЫН ЗӨВЛӨЛ</p> <p>105.1.Сайд нарын зөвлөл нь Үндсэн хууль, бусад хуулийн дагуу төрийн дотоод, гадаад бодлогыг удирдан хэрэгжүүлнэ.</p> <p>105.2.Сайд нарын зөвлөл нь төрийн захиргаа, зэвсэгт хүчнийг удирдан чиглүүлж, үндэстний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангана.</p> <p>106.1.Сайд нарын зөвлөл нь хуулинд заасны дагуу улсын төсвийн гүйцэтгэлийг</p>

	<p>хариуцах, улсын хөрөнгийн зарцуулалтыг зохион байгуулах, хуульд заасан нөхцөлд олон улсын гэрээг соёрхон батлах, хүчингүй болгоно.</p> <p>107.Сайд нарын зөвлөл нь хууль бус, зохисгүй үйлдэл гаргаж буй сайдыг огцруулна.</p> <p>108.1.Сайд нарын зөвлөл нь Ерөнхий сайд, шадар сайд, сайд нараас бүрдэнэ.</p> <p>108.2.Ерөнхий сайд нь Засгийн газрыг ерөнхий удирдлагаар хангаж, хариуцлагыг өөрөө хүлээнэ. Ерөнхий сайд дэд сайдуудыг томилж, чөлөөлнө.</p> <p>108.3.Үндэсний Ассамблей өөрөөр шийдээгүй бол сайд нар өөрсдийн чиглэлийн яамыг удирдана. Сайд нар үйл ажиллагааныхаа хариуцлагыг өөрөө хүлээнэ.</p> <p>109.Сайд нарын зөвлөлийн гишүүд нь Үндсэн хуулийн 76.2-т заасны дагуу Үндэсний Ассамблейн өмнө тангараг өргөнө.</p> <p>110.Үндэсний Ассамблейд сонгогдох эрхтэй Болгарын иргэн Сайд нарын зөвлөлд сонгогдох эрхтэй.</p> <p>111.1.Сайд нарын зөвлөлийн бүрэн эрхийн хугацаа дор дурдсан тохиолдлуудад дуусгавар болно:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Ерөнхий сайд, эсхүл Сайд нарын зөвлөлд үл итгэх санал гаргасан; 2.Ерөнхий сайд, Сайд нарын зөвлөл бүрэлдэхүүнээрээ огцорсон; 3.Ерөнхий сайд нас нөгчсөн. <p>111.2.Үндэсний Ассамблейн шинэ сонгуулийн дараа Сайд нарын зөвлөл огцорно.</p> <p>111.3.Үндсэн хуулийн 111.2-т заасан нөхцөл байдал бий болсон бол шинэ сайд нарын зөвлөл сонгогдох хүртэл Сайд нарын зөвлөл албан үүргээ хэрэгжүүлнэ.</p> <p>112.1.Сайд нарын зөвлөл нь Үндэсний Ассамблейгаас өөрийн хэрэгжүүлж байгаа хөтөлбөр, улс төрийн ерөнхий бодлого, тодорхой асуудалд итгэл үзүүлэх эсэх талаар шийдвэр гаргуулахаар хандаж болно. Үндэсний Ассамблей хуралд оролцсон гишүүдийн дийлэнх олонхын саналаар уг асуудлыг шийдвэрлэнэ.</p> <p>112.2.Сайд нарын зөвлөл итгэл үзүүлээгүй бол Ерөнхий сайд огцрох өргөдлөө өгнө.</p> <p>113.1.Сайд нарын зөвлөлийн гишүүн нь Үндэсний Ассамблейн гишүүний эрх зүйн байдалд харшлах үйл ажиллагаа, албан тушаал эрхлэхийг хориглоно.</p> <p>113.2.Үндэсний Ассамблей нь сайд нарын давхар эрхэлж болохгүй ажил, албан тушаалыг батална.</p> <p>114.Хууль хэрэгжүүлэх чиг үүргийн хүрээнд Сайд нарын зөвлөл нь тогтоол, захирамж, шийдвэр батална. Тогтоолын хэлбэрээр дүрэм, журам батална.</p> <p>115.Сайд нь тушаал, заавар, дүрэм, журам тогтооно.</p> <p>116.1.Төрийн албан хаагчид нь үндэсний ашиг сонирхол, хүсэл зоригийг хэрэгжүүлнэ. Албан үүргээ хэрэгжүүлэх үедээ хуульд захирагдаж, улс төрийн хувьд төвийг сахина.</p> <p>116.2.Төрийн албан хаагчийг томилох, чөлөөлөх нөхцөл, улс төрийн нам, үйлдвэрчний эвлэлийн байгууллагад ажиллах, ажил хаях эрхийг хуулиар тогтооно.</p>
Ерөнхийлөгч	<p>IV БҮЛЭГ: БҮГД НАЙРАМДАХ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧ</p> <p>92.1.Ерөнхийлөгч төрийн тэргүүн, үндэсний эв нэгдлийг хангагч мөн. Олон улсад Бүгд Найрамдах Болгар Улсыг төлөөлнө.</p> <p>92.2.Дэд ерөнхийлөгч нь Ерөнхийлөгчийн үйл ажиллагаанд туслалцаа үзүүлнэ.</p> <p>93.1.Ерөнхийлөгч нь хуульд заасан журмын дагуу 5 жилийн хугацаатай шууд сонгогдоно.</p> <p>93.2.Сүүлийн 5 жилд эх орондоо амьдарсан, Үндсэний Ассамблейд сонгогдох эрхтэй 40 нас хүрсэн Болгарын уугуул иргэн Ерөнхийлөгчөөр сонгогдох эрхтэй.</p> <p>93.3.Ерөнхийлөгчийн сонгуулийг нийт сонгогчдын талаас илүү хувь нь оролцсон бол хүчин төгөлдөр гэж тооцох ба талаас илүү хувийн санал авсан нэр дэвшигчийг Ерөнхийлөгчид сонгогдсонд тооцно.</p> <p>93.4.Ерөнхийлөгчийн сонгуульд нэр дэвшигчдийн хэн нь ч олонхын санал аваагүй бол 2 дахь шатны сонгуулийг 7 хоногийн дотор хамгийн их санал авсан хоёр нэр дэвшигчийн дунд явуулах ёстой. Хамгийн их санал авсан нэр дэвшигчийг Ерөнхийлөгчид сонгогдсонд тооцно.</p> <p>93.5.Шинэ Ерөнхийлөгчийн сонгуулийг Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх дууссанаас хойш 2 дахь сараас 3 дахь сарын хоорондын 30 хоногийн хугацаанд явуулна.</p> <p>93.6.Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн талаар гарсан аливаа маргааныг Үндсэн хуулийн</p>

	<p>шүүх сонгууль явуулсан өдрөөс хойш 1 сарын дотор шийдвэрлэнэ.</p> <p>94.1.Дэд Ерөнхийлөгч нь Ерөнхийлөгчийн сонгуультай хамт нэг саналын хуудсаар ижил нөхцөл, журмын дагуу сонгогдоно.</p> <p>95.1.Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгч зөвхөн нэг удаа улируулан сонгож болно.</p> <p>95.2.Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгч нь Үндэсний Ассамблейн гишүүн байх, бусад төрийн, олон нийтийн, эсхүл аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхлэх, улс төрийн нам удирдахыг хориглоно.</p> <p>96.1.Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгч нь Үндэсний Ассамблейн өмнө энэ хуулийн 76.2 дахь хэсэгт заасан тангаргыг өргөнө.</p> <p>97.1.Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх дараах тохиолдолд хугацаанаас өмнө дуусгавар болно:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Үндсэн хуулийн шүүхэд огцрох өргөдлөө өгсөн; 2.хүндээр өвдсөний улмаас бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон; 3.Үндсэн хуулийн 103-т заасан нөхцөл байдал бий болсон; 4.нас нөгчсөн. <p>97.2.Хэрэв Үндсэн хуулийн шүүх энэ зүйлийн 1 болон 2-т заасан нөхцөл байдлыг тогтоосон бол Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх дуусгавар болно.</p> <p>97.3.Энэ зүйлийн 1-т заасан нөхцөл байдал бий болсон бол дэд ерөнхийлөгч нь Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаанд түүний албан үүргийг гүйцэтгэнэ.</p> <p>97.4.Дэд ерөнхийлөгч нь Ерөнхийлөгчийн албан үүргийг гүйцэтгэх боломжгүй бол шинэ Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчийг сонгогдох хүртэл Үндэсний Ассамблейн дарга Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Энэ тохиолдолд Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчийн сонгуулийг 2 сарын дотор явуулна.</p> <p>98.Ерөнхийлөгч дараах бүрэн эрхтэй:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Үндэсний Ассамблей, орон нутгийн өөрөө удирдах байгууллагын сонгуулийг товлон зарлах, хэрэв Үндэсний Ассамблей бүх ард түмний санал асуулга явуулах шийдвэр гаргасан бол санал асуулга явуулах өдрийг товлон зарлах; 2.ард түмэндээ болон Үндэсний Ассамблейд хандан үг хэлэх; 3.хуульд заасан тодорхой нөхцөлд олон улсын гэрээ байгуулах; 4.хууль ёсчлох; 5.Сайд нарын зөвлөлийн санал болгосноор засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгжийн хил, тэдгээрийн төвийг өөрчлөх; 6.Сайд нарын зөвлөлийн санал болгосноор бүрэн эрхэт төлөөлөгчийн газрын тэргүүн болон олон улсын байгууллагад ажиллах Болгар Улсын төлөөлөгчийг томилох, чөлөөлөх, Болгар Улсад суух гадаад улсын бүрэн эрхт төлөөлөгчийн итгэмжлэх, эгүүлэн татах жуух бичгийг хүлээн авах; 7.хуульд заасны дагуу төрийн албан хаагчийг томилох, чөлөөлөх; 8.одон, медалиар шагнах; 9.Болгар Улсын харьяат болгох, харьяаллыг сэргээх, харьяатаас чөлөөлөх, гаргах; 10.орогнох эрх олгох; 11.уучлал үзүүлэх; 12.найдваргүй өрийг цуцлах; 13.архитектурын дурсгалт газар, суурин газрыг үндэсний зэрэглэлтэй болгох; 14.өөрийн бүрэн эрхэд хамаарах үндсэн асуудлаар Үндэсний Ассамблейд мэдээлэл хийх. <p>99.1.Парламентын бүлгүүдтэй зөвшилцсөний дараа Ерөнхийлөгч Үндэсний Ассамблейд хамгийн олон суудал авсан бүлгээс санал болгосон Ерөнхий сайдад нэр дэвшигчид Засгийн газрыг бүрдүүлэх үүрэг өгнө.</p> <p>99.2.Хэрэв Ерөнхий сайдад нэр дэвшигч нь Сайд нарын зөвлөлийг 7 хоногийн дотор бүрдүүлж чадаагүй бол Ерөнхийлөгч Үндэсний Ассамблейд олон суудал авсан хоёр дахь бүлгээс санал болгосон Ерөнхий сайдад нэр дэвшигчид энэ үүргийг өгнө.</p> <p>99.3.Хэрэв шинэ нэр дэвшигч нь өмнөх хэсэгт тогтоосон хугацаанд Сайд нарын зөвлөлийг бүрдүүлж чадаагүй бол Ерөнхийлөгч цөөн суудал авсан парламентын бүлгээс санал болгосон нэр дэвшигчид энэ үүргийг өгнө.</p> <p>99.4.Хэрэв энэ үүргийг амжилттай гүйцэтгэсэн бол Ерөнхийлөгч нь уг нэр дэвшигчийг Ерөнхий сайдаар сонгох хүсэлтийг Үндэсний Ассамблейд гаргана.</p> <p>99.5.Хэрэв Засгийн газрыг бүрдүүлэх талаар зөвшилцөлд хүрч чадаагүй бол</p>
--	---

	<p>Ерөнхийлөгч нь түр Засгийн газрыг томилох ба Үндэсний Ассамблейг тарааж, шинэ сонгуулийг Үндсэн хуулийн 61.3-т заасан хугацаанд товлон зарлана. Үндэсний Ассамблейг тараасан тухай Ерөнхийлөгчийн зарлигт шинэ сонгууль явуулах өдрийг товлон зарлана.</p> <p>99.6.Энэ зүйлд заасан Засгийн газрыг бүрдүүлэх журмыг Үндсэн хуулийн 111.1-т заасан нөхцөл байдалд хэрэглэнэ.</p> <p>99.7.Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаа дуусах 3 сарын хугацаанд энэ зүйлийн 5 болон 6 дахь хэсэгт заасан нөхцөл байдал бий болсон бол Ерөнхийлөгч Үндэсний Ассамблейг тараахгүй. Хэрэв энэ хугацаанд Парламент нь Засгийн газрыг бүрдүүлж чадаагүй бол Ерөнхийлөгч түр Засгийн газрыг томилно.</p> <p>100.1.Ерөнхийлөгч Болгар Улсын зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагч байна.</p> <p>100.2.Сайд нарын зөвлөлийн санал болгосноор зэвсэгт хүчний дээд командлалын бүрэлдэхүүнийг томилох, чөлөөлөх, цэргийн дээд цолыг олгоно.</p> <p>100.3.Ерөнхийлөгч нь үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн хуралдааныг хуульд заасны дагуу удирдан явуулна.</p> <p>100.4.Ерөнхийлөгч нь хуульд заасны дагуу Сайд нарын зөвлөлийн санал болгосноор бүх нийтийн, эсхүл хэсэгчилсэн дайчилгааг зарлана.</p> <p>100.5.Ерөнхийлөгч нь Үндэсний Ассамблейн чуулган хуралдаагүй, эсхүл нэн даруй хуралдуулах боломжгүй үед Болгар Улсад зэвсэглэн халдсан, эсхүл олон улсын өмнө хүлээсэн үүргийн дагуу яаралтай арга хэмжээ авах шаардлагатай болсон бол дайны, эсхүл онц байдал зарлана. Үүний дараа Үндэсний Ассамблейн нэн даруй хуралдаж Ерөнхийлөгчийн шийдвэрийг баталгаажуулна.</p> <p>102.1.Ерөнхийлөгч өөрийн онцгой эрхийн хүрээнд зарлиг гаргах, үг хэлэх, мэдэгдэл хийх эрхтэй.</p> <p>102.2.Ерөнхийлөгчийн зарлигт Ерөнхий сайд, эсхүл холбогдох салбарын сайд баталгаажих гарын үсэг зурна.</p> <p>102.3.Дараах зарлигт баталгаажих гарын үсэг зурахгүй:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.түр Засгийн газрыг томилох тухай; 2.Ерөнхий сайдад нэр дэвшигчид Засгийн газрыг бүрдүүлэх үүрэг өгөх тухай; 3.Үндэсний Ассамблейг тараах тухай; 4.Үндэсний Ассамблейд хуулийн төсөл буцаах; 5.Ерөнхийлөгчийн албан албаны бүтэц, үйл ажиллагааны журмыг тогтоох ба албан хаагчдыг томилох; 6.сонгууль, эсхүл ард түмний санал асуулгын хуваарийг гаргах; 7.хууль тунхаглан зарлах. <p>103.1.Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгч нь албан үүргээ хэрэгжүүлэх явцдаа эх орноосоо урвасан, эсхүл Үндсэн хууль зөрчсөнөөс бусад үйлдэлд хариуцлага хүлээхгүй.</p> <p>103.2.Үндэсний Ассамблейн нийт гишүүдийн 1/4-ээс багагүйн саналаар Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчийг эрүүгийн хариуцлагад татах эсэх асуудлыг хэлэлцэх ба гишүүдийн 2/3 нь дэмжсэн бол буруутайд тооцно.</p> <p>103.3.Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчийг эрүүгийн хариуцлагад татах асуудал гарснаас хойш 1 сарын дотор Үндсэн хуулийн шүүх уг асуудлыг хянан үзнэ. Хэрэв Үндсэн хуулийн шүүх Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчийг эх орноосоо урвасан, эсхүл Үндсэн хууль зөрчсөн гэж тогтоовол Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх дуусгавар болно.</p> <p>103.4.Ерөнхийлөгч, дэд ерөнхийлөгчийг саатуулах, гэмт хэрэгт сэжигтнээр татахгүй.</p> <p>104.Ерөнхийлөгч нь Үндсэн хуулийн 7, 9, 10, 11, 98 дугаар зүйлд заасан онцгой эрхийг дэд ерөнхийлөгчид шилжүүлэх эрхтэй.</p>
<p align="center">2.2.3.ЛАТВИ УЛС Баталсан он: 1922, 1991, 2014.</p>	
<p>Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх</p>	<p align="center">II БҮЛЭГ. ПАРЛАМЕНТ (СЕЙМ)</p> <p>5.Парламент нь ард түмний 100 төлөөлөгчөөс бүрдэнэ.</p> <p>6.Сонгуулийн пропорционал системд тулгуурлан бүх нийтийн шууд, тэгш, нууц санал хураалтаар Сеймийн төлөөллийг сонгоно.</p> <p>7.Латви Улс нь сонгуулийн тойрогт хуваагдах ба парламентын гишүүнд нэр</p>

	<p>дэвшигчдийн тоог тойрог тус бүрийн сонгогчдын тоонд хувь тэнцүүлэн хуваарилна.</p> <p>10.Парламентын төлөөлөгчид 4 жилийн хугацаатай сонгогдоно.</p> <p>4.Сонгогчдын 1/10-ээс доошгүй нь Сеймийг эгүүлэн татах ард нийтийн асуулга санаачлах эрхтэй. Санал асуулгад Сеймийн сүүлийн сонгуульд оролцсон сонгогчдын 2/3-оос багагүй тооны оролцогчид оролцох ба энгийн олонх дэмжвэл Сеймийг эгүүлэн татсанд тооцно.</p> <p>еймийн бүрэн эрх хэрэгжиж эхэлснээс хойш 1 жилийн хугацаанд, эсхүл Сеймийн бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас өмнө 1 жилийн хугацаанд, эсхүл Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас өмнөх 6 сарын хугацаанд, түүнчлэн Сеймийг эгүүлэн татах тухай өмнөх ард нийтийн санал асуулгаас хойш 6 сарын хугацаанд Сеймийг эгүүлэн татахтай холбоотой ард нийтийн санал асуулга санаачилж болохгүй.</p> <p>Сонгогчид Сеймийн аль ч бие даагч гишүүнийг эгүүлэн татахгүй.</p> <p>28.Сеймийн гишүүдэд дараах тохиолдолд албаны бүрэн эрхээ хэрэгжүүлж байгаа эсэхээс үл хамааран хуулийн хариуцлага хүлээлгэнэ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Бусдыг худал гүтгэсэн; 2.Хувийн, эсхүл гэр бүлийн амьдралтай холбоотой худал мэдэгдэл гаргасан бол. <p>48.Ерөнхийлөгч Сеймийг тараах санал гаргах эрхтэй. Саналын дагуу бүх нийтийн санал асуулга явуулна. Санал асуулгад оролцогчдын талаас илүү хувь нь Сеймийг тараах саналыг дэмжвэл Сейм тарсанд тооцно. Сейм тарснаас хойш 2 сараас ихгүй хугацааны дараа шинэ сонгуулийн тов зарлана.</p> <p style="text-align: center;">V БҮЛЭГ. ХУУЛЬ ТОГТООМЖ</p> <p>64.Үндсэн хуульд заасны дагуу ард түмэн Сеймээр дамжуулан хууль тогтоох эрхтэй.</p> <p>65.Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, Байнгын хороод, 5-аас доошгүй Сеймийн гишүүн, Үндсэн хуульд заасан журмын дагуу нийт сонгогчдын 1/10 нь Сеймд хуулийн төсөл өргөн барих эрхтэй.</p> <p>66.Засгийн газар жил бүрийн төсвийн орлого, зарлагын төслийг Сеймд өргөн барина. Сеймээс баталсан улсын төсөвт багтаагүй зардлыг нөхөн хуваарилах зарчмаар шийдвэрлэнэ. Засгийн газар төсвийн жил дууссаны дараа төсвийн гүйцэтгэлийн тайланг Сеймд тайлагнана.</p> <p>67. Сейм нь тайван цагт улсын зэвсэгт хүчний хэмжээг тогтооно.</p> <p>68.Олон улсын гэрээнд тусгасан асуудлыг шийдвэрлэхдээ хууль тогтоох процессын дагуу шийдвэрлэх ба Сеймийн шийдвэрийг хэрэгжүүлэхийг шаардана. Ардчиллыг бэхжүүлэх зорилгоор Латви Улс нь олон улсын гэрээнд нэгдэн орж, олон улсын байгууллагад төрийн тодорхой эрх хэмжээг шилжүүлж болно. Энэ шийдвэрийг Сеймийн чуулганд оролцсон гишүүдийн 2/3-ын саналаар соёрхон батална.</p> <p>Европын холбоон дахь Латви Улсын гишүүнчлэлийн асуудлыг Сеймийн санал болгосноор ард нийтийн санал асуулгаар шийдвэрлэнэ. Европын холбоон дахь Латви улсын гишүүнчлэлийн нөхцлөө өөрчлөх бол Сеймийн гишүүдийн ½-ээс доошгүйн саналаар ард нийтийн санал асуулгаар шийдвэрлэнэ.</p>
<p>Гүйцэтгэх засаглалын бүрэн эрх</p>	<p style="text-align: center;">IV БҮЛЭГ. ЗАСГИЙН ГАЗАР</p> <p>55.Засгийн газар нь Ерөнхий сайд болон Ерөнхий сайдын сонгосон сайд нараас бүрдэнэ.</p> <p>56.Ерөнхий сайдыг Ерөнхийлөгч санал болгон.</p> <p>58.Төрийн захиргааны байгууллагууд нь Засгийн газрын мэдэлд байна.</p> <p>59.Парламент (Сейм) нь Засгийн газарт итгэл үзүүлэх ба Засгийн газар нь парламентын өмнө хариуцлага хүлээнэ. Хэрэв парламент Ерөнхий сайдад итгэл үзүүлэхээс татгалзвал Засгийн газар бүрэн бүрэлдэхүүнээрээ огцорно. Ерөнхий сайд Засгийн газрын аль нэг гишүүнд итгэл үзүүлэхээс татгалзвал тухайн Засгийн газрын гишүүн огцорч, сул орон тоонд Ерөнхий сайд дахин сайд томилно.</p> <p>60.Засгийн газрын хуралдааныг Ерөнхий сайд даргална. Ерөнхий сайдын эзгүйд Ерөнхий сайдын эрх олгосноор аль нэг сайд даргална.</p> <p>61.Засгийн газар нь нэгээс илүү яамны хуулийн төсөл, төрийн бодлоготой холбоотой асуудлаар Засгийн газрын гишүүний тавьсан асуудлыг хэлэлцэнэ.</p> <p>62.Хэрэв улс оронд гадаад улсаас аюул занал бий болох, улс төрийн системд хохирол</p>

	<p>учруулж болзошгүй улсын нийт нутаг дэвсгэрт, эсхүл улсын зарим хэсэгт бослого гарсан үед Засгийн газар онц байдал зарлах эрхтэй ба 24 цагийн дотор улсын тэргүүлэгчдэд мэдэгдэж, уг шийдвэрийг парламентад танилцуулна.</p> <p>63.Сайд нар нь хэдийгээр парламентын гишүүн биш ч эрх бүхий хариуцлагатай албан хаагчийн хувьд парламент болон хороодын хуралдаанаар хуулийн төсөл хэлэлцэхэд санал оруулах эрхтэй оролцоно.</p>
Ерөнхийлөгч	<p style="text-align: center;">III БҮЛЭГ. ЕРӨНХИЙЛӨГЧ</p> <p>35.Парламент нь Ерөнхийлөгчийг 4 жилийн хугацаатай сонгоно.</p> <p>36.Парламентын нууц санал хураалтаар, 51-ээс багагүй гишүүдийн саналаар Ерөнхийлөгчийг сонгоно.</p> <p>41.Ерөнхийлөгч нь олон улсын харилцаанд улсаа төлөөлнө. Латви улсын дипломат төлөөлөгчдийг томилох ба бусад улсын дипломат төлөөлөгчдийг хүлээн авна. Парламентын шийдвэрээр хэрэгжүүлэх олон улсын гэрээг соёрхон батална.</p> <p>42.Ерөнхийлөгч нь Латви Улсын зэвсэгт хүчний Ерөнхий командлагч байна. Дайны үед Ерөнхийлөгч дээд командлагчийг томилно.</p> <p>43.Ерөнхийлөгч нь парламентын шийдвэрийг үндэслэн дайны байдал зарлана.</p> <p>45.Шүүхээр гэм буруутайд тооцогдсон этгээдэд холбогдох хуулийг үндэслэн уучлал үзүүлэх эрхтэй.</p> <p>46.Ерөнхийлөгч нь Засгийн газрын ээлжит бус хуралдааныг зарлах, даргалах, хуралдаанаар хэлэлцэх асуудлыг тодорхойлох эрхтэй.</p> <p>47.Ерөнхийлөгч хууль санаачлах эрхтэй.</p> <p>48.Ерөнхийлөгч парламентыг тараах санал гаргах эрхтэй. Саналын дагуу бүх нийтийн санал асуулга явуулна. Санал асуулгад оролцогчдын талаас илүү хувь нь парламентыг тараах саналыг дэмжвэл парламент тарсанд тооцно. Парламент тарснаас хойш 2 сараас ихгүй хугацааны дараа шинэ сонгуулийг товлон зарлана.</p> <p>49.Парламентыг тараах, эгүүлэн татах бол шинээр сонгогдсон парламентыг зарлан хуралдуулах хүртэл өмнөх парламентын гишүүдийн эрх хүчинтэй байх боловч зөвхөн Ерөнхийлөгчийн хүсэлтээр хуралдана. Энэ хуралдааны хэлэлцэх асуудлыг Ерөнхийлөгч тогтооно.</p> <p>50.Хэрэв бүх нийтийн санал асуулгаар парламентаа огцруулахыг эс зөвшөөрвөл Ерөнхийлөгчийг огцорсонд тооцох ба Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн үлдсэн хугацаанд хэрэгжүүлэх шинэ Ерөнхийлөгчийг парламент сонгоно.</p> <p>51.Парламентын гишүүдийн талаас доошгүйн саналаар Ерөнхийлөгчийг огцруулах санал гаргаж, хаалттай хуралдаанаар нийт гишүүдийн 2/3-оос доошгүй саналаар дэмжвэл Ерөнхийлөгч огцорно.</p> <p>52.Ерөнхийлөгч өөрөө огцрох санал гаргах, эсхүл нас нөгчсөн бол түүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болох ба шинэ Ерөнхийлөгчийг сонгох хүртэл Ерөнхийлөгчийн албан үүргийг парламентын дарга гүйцэтгэнэ. Ерөнхийлөгчийг эзгүйд түүний албан үүргийг парламентын дарга нь түр орлон гүйцэтгэнэ.</p> <p>53.Ерөнхийлөгчийг албан үүргээ биелүүлснийх нь төлөө улс төрийн хариуцлага үүрүүлэхгүй.</p> <p>54.Парламентын гишүүдийн 2/3-оос доошгүйн саналаар Ерөнхийлөгчид эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэж болно.</p>
<p style="text-align: center;">2.2.4.БҮГД НАЙРАМДАХ УНГАР УЛС</p> <p style="text-align: center;"><i>Баталсан огноо: 2011, Нэмэлт, өөрчлөлт: 2013 он.</i></p>	
Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх	<p style="text-align: center;">Үндэсний Ассамблей</p> <p>1.1.Үндэсний Ассамблей бол Унгарын ард түмний төлөөллийн дээд байгууллага.</p> <p>1.2.Үндэсний Ассамблейн бүрэн эрх:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Унгарын Үндсэн хуулийг батлах, өөрчлөлт оруулах; b) бусад хууль батлах; c) улсын төсвийн төсөл, төсвийн гүйцэтгэлийг батлах; d) өөрийн чиг үүрэг, бүрэн эрхийн хүрээний олон улсын гэрээгээр хүлээх үүргийг батлах; e) Ерөнхийлөгч, Үндсэн хуулийн шүүхийн гишүүд, Кури (Дээд шүүх)-гийн Ерөнхийлөгч, Ерөнхий Прокурор, Үндсэн эрхийн асуудал хариуцсан парламентын

	<p>тусгай эрхт төлөөлөгч, Ерөнхий Аудиторыг сонгох;</p> <p>f) Ерөнхий сайдыг сонгох, Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэхийг шийдвэрлэх;</p> <p>g) Үндсэн хуульд харшлах үйл ажиллагаа явуулж байгаа төлөөллийн байгууллагыг татан буулгах;</p> <p>h) дайн бүхий байдал зарлах, цуцлах;</p> <p>i) өршөөл үзүүлэх;</p> <p>j) Үндсэн хууль, бусад хуульд заасан чиг үүрэг, бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>2.1.Үндэсний Ассамблейн гишүүдийг бүх нийтийн, тэгш сонгуулийн эрхийн үндсэн дээр шууд, нууц санал хураалтаар сонгоно.</p> <p>2.3.Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн сонгуулийг Үндэсний Ассамблей хугацаанаасаа өмнө өөрөө тарах, эсхүл тараахаас бусад тохиодолд өмнөх Үндэсний Ассамблей сонгогдсноос хойших 4 дэх жилийн 4 дүгээр, эсхүл 5 дугаар сард явуулна.</p> <p>3.1.Үндэсний Ассамблейн бүрэн эрх нь түүний анхдугаар хуралдаанаар эхэлж, дараагийн Үндэсний Ассамблейн анхдугаар хуралдаан эхлэхэд дуусгавар болно. Ерөнхийлөгч нь Үндэсний Ассамблейн анхдугаар чуулганыг сонгууль явуулсан өдрөөс хойш 30 хоногийн дотор товлон зарлана.</p> <p>3.2.Үндэсний Ассамблей өөрөө тарах тухайгаа зарлаж болно.</p> <p>3.3.Ерөнхийлөгч нь Үндэсний Ассамблейг дараах үндэслэлээр тараахдаа шинэ сонгуулийн товыг зарлана:</p> <p>а) Засгийн газрын бүрэн эрх дуусгавар болсон үед Үндэсний Ассамблей нь Ерөнхийлөгчийн Ерөнхий сайдад нэр дэвшигчийг анх санал болгосон өдрөөс хойш 40 хоногийн хугацаанд ерөнхий сайдыг сонгоогүй бол,</p> <p>б) Үндэсний Ассамблей нь 3 дугаар сарын 31-ний өдрөөс өмнө төсвийн төслийг батлаагүй бол.</p> <p>3.4.Ерөнхийлөгч нь Үндэсний Ассамблейг тараахаас өмнө Ерөнхий сайд, Үндэсний Ассамблейн дарга, Үндэсний Ассамблейд суудалтай намын бүлгүүдийн дарга нартай санал солилцоно.</p> <p>3.5.Үндэсний Ассамблей Ерөнхий сайдыг сонгох хүртэл Ерөнхийлөгч нь өөрийн бүрэн эрхийг энэ зүйлийн 3а-д заасны дагуу хэрэгжүүлнэ. Үндэсний Ассамблей төслийг батлах хүртэл Ерөнхийлөгч нь өөрийн бүрэн эрхийг энэ зүйлийн 3б-д заасны дагуу хэрэгжүүлнэ.</p> <p>3.6.Үндэсний Ассамблей тарснаас хойш 90 хоногийн дотор шинэ Үндэсний Ассамблейг сонгоно.</p> <p>4.1.Үндэсний Ассамблейн гишүүд тэгш эрх, үүрэгтэй. Гишүүд өөрсдийн үйл ажиллагааг нийтийн эрх ашигт нийцүүлэн явуулах ба энэ талаар гишүүдэд заавар өгөхгүй.</p> <p>4.2.Үндэсний Ассамблейн гишүүд халдашгүй дархан эрхтэй ба шагнуулах эрхтэй. Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн бие даасан байдлыг хангана. Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн давхар эрхлэхийг хориглосон төрийн албан тушаал ба ашиг сонирхлын бусад зөрчлийг хуулиар тогтооно.</p> <p>4.3.Дараах тохиолдолд Үндэсний Ассамблейн гишүүний бүрэн эрх дуусгавар болно:</p> <p>а) Үндэсний Ассамблейн бүрэн эрх дуусгавар болсон;</p> <p>б) гишүүн нас нөгчсөн;</p> <p>с) ашиг сонирхлын зөрчил гарсан;</p> <p>д) гишүүнийхээ бүрэн эрхээс татгалзах;</p> <p>е) нэр дэвшигчийн болзол, шалгуур хангахгүй болох нь тогтоогдсон;</p> <p>ф) хэрэв гишүүн Үндэсний Ассамблейн үйл ажиллагаанд 1 жил оролцож чадаагүй.</p> <p>6.1.Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, Үндэсний Ассамблейн хороо, Үндэсний Ассамблейн гишүүн хууль санаачлах эрх эдлэнэ.</p> <p>7.1.Үндэсний Ассамблейн гишүүд бүрэн эрхийн хүрээнд Үндсэн эрхийн асуудал хариуцсан Парламентын тусгай эрхт төлөөлөгч, Ерөнхий Аудитор, Ерөнхий Прокурор, Унгарын Үндэсний банкны Ерөнхийлөгчид асуулт тавьж болно.</p> <p>7.2.Үндэсний Ассамблейн гишүүд Засгийн газар, Засгийн газрын аль нэг гишүүнд тэдний чиг үүрэгт хамаарах асуудлаар асуулга, асуулт тавьж болно.</p> <p>7.3.Үндэсний Ассамблейн хороодын мөрдөн шалгах бүрэн эрх, эрх бүхий этгээдүүдийн Үндэсний Ассамблейн хороодын хуралдаанд хүрэлцэх ирэх үүргийг хуулиар зохицуулна.</p>
--	---

<p>Гүйцэтгэх засаглалын бүрэн эрх</p>	<p style="text-align: center;">ЗАСГИЙН ГАЗАР</p> <p>15.1.Засгийн газар бол гүйцэтгэх эрх мэдлийн үндсэн байгууллага байна. Засгийн газар нь Үндсэн хуулиар шууд тогтоогоогүй, эсхүл хуулиар бусад байгууллагад олгоогүй бүх чиг үүрэг, бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Засгийн газар нь ажлаа Үндэсний Ассамблейн өмнө хариуцан тайлагнана.</p> <p>15.2.Засгийн газар бол төрийн удирдлагын дээд байгууллага байна. Засгийн газар нь хуулийн дагуу төрийн удирдлагын байгууллагыг байгуулж болно.</p> <p>15.3.Засгийн газар нь өөрийн чиг үүргийн хүрээнд хуулиар зохицуулаагүй, эсхүл хуулиар зөвшөөрсөн тогтоол гаргана.</p> <p>16.1.Засгийн газрын бүрэлдэхүүнд Ерөнхий сайд, сайд нар байна.</p> <p>16.2.Ерөнхий сайд нь сайд нарын дундаас нэг, эсхүл хэд хэдэн Шадар сайдыг томилно.</p> <p>18.1.Ерөнхий сайд Засгийн газрын ерөнхий бодлогыг тодорхойлно.</p> <p>18.2.Сайд нар Засгийн газрын ерөнхий бодлого, өөрийн чиг үүргийн хүрээнд төрийн удирдлагын салбар, харьяалах байгууллагуудыг бие даан хянах ба Засгийн газар, эсхүл Ерөнхий сайдын тодорхойлсон зорилтыг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>18.4.Засгийн газрын гишүүд нь өөрсдийн үйл ажиллагааны төлөө Үндэсний Ассамблейн өмнө хариуцлага хүлээнэ. Сайд нар нь Ерөнхий сайдад ажлаа тайлагнана. Засгийн газрын гишүүд Үндэсний Ассамблейн хуралдаанд оролцож болно. Үндэсний Ассамблей, эсхүл түүний хороо нь Засгийн газрын гишүүдийг хуралдаанд оролцохыг үүрэг болгож болно.</p> <p>20.1.Ерөнхий сайдын бүрэн эрх дуусгавар болоход Засгийн газрын бүрэн эрх мөн адил дуусгавар болно.</p> <p>20.2.Ерөнхий сайдын бүрэн эрх дараах тохиолдолд дуусгавар болно:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) шинээр сонгогдсон Үндэсний Ассамблей бүрдсэн бол; b) хэрэв Үндэсний Ассамблей нь Ерөнхий сайдад итгэл үзүүлэхгүй гэж үзсэн бол шинэ Ерөнхий сайдыг сонгоно; c) Ерөнхий сайдын санаачилгаар Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх талаар Үндэсний Ассамблей хэлэлцэн итгэл үзүүлэхгүй гэж үзсэн бол; d) огцорсон; e) нас нөгчсөн; f) ашиг сонирхлын зөрчил үүссэн; g) Ерөнхий сайдын болзол, шалгуур хангаагүй болох нь тогтоогдсон. <p>20.3.Сайд нарын бүрэн эрх дараах тохиолдолд дуусгавар болно:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Ерөнхий сайдын бүрэн эрх дуусгавар болсон; b) огцорсон; c) халагдсан; d) нас нөгчсөн. <p>20.4.Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн 2/3-ын саналаар Ерөнхий сайдын болзол, шалгуур хангаагүй болох нь тогтоогдсон, эсхүл ашиг сонирхлын зөрчил үүссэн эсэхийг шийдвэрлэнэ.</p> <p>21.3.Ерөнхий сайд нь итгэл үзүүлэх эсэх талаар санал тавьж болно. Хэрэв Ерөнхий сайдын энэ саналыг Үндэсний Ассамблей хэлэлцээд гишүүдийн талаас илүү хувь нь дэмжээгүй бол түүнд итгэл үзүүлээгүй гэж тооцно.</p> <p>21.4.Засгийн газрын тавьсан саналын хамт итгэл үзүүлэх эсэх асуудлаар санал хураахыг Ерөнхий сайд санал болгож болно. Хэрэв Үндэсний Ассамблей нь Засгийн газрын тавьсан саналыг дэмжээгүй бол Ерөнхий сайдад итгэл үзүүлээгүйд тооцно.</p> <p>21.5.Итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг авч хэлэлцэх талаарх санал, эсхүл энэ зүйлийн 3 болон 4-т заасан Ерөнхий сайдын санал тавьснаас хойш 3 хоногийн дараа, эсхүл 8 хоногийн дотор Үндэсний Ассамблей шийдвэрлэнэ.</p>
<p>Гүйцэтгэх засаглалын тэргүүн, түүнийг сонгох, томилох журам</p>	<p style="text-align: center;">ЗАСГИЙН ГАЗАР</p> <p>16.3.Ерөнхий сайдыг Ерөнхийлөгчийн санал болгосны дагуу Үндэсний Ассамблейгаас сонгоно.</p> <p>16.4.Ерөнхий сайдыг Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн талаас илүү хувийн саналаар сонгоно. Ерөнхий сайд нь сонгогдсны дараа үүрэгт ажилдаа орно.</p> <p>16.5.Ерөнхийлөгч нь энэ зүйлийн 3 дахь хэсэгт заасан саналыг дараах журмын дагуу</p>

	<p>тавина:</p> <p>а) хэрэв шинэ парламент бүрдсэнтэй холбогдуулан Ерөнхий сайдын бүрэн эрх дууссан бол шинэ Үндэсний Ассамблейн анхдугаар хуралдаанд;</p> <p>б) хэрэв Ерөнхий сайд огцорсон, нас нөгчсөн, Ерөнхий сайдын болзол, шалгуур хангаагүй болох нь тогтоогдсон, ашиг сонирхлын зөрчил үүссэн, эсхүл Үндэсний Ассамблей Ерөнхий сайдад итгэл үзүүлээгүй бол Ерөнхий сайдын бүрэн эрх дууссанаас хойш 15 хоногийн хугацаанд ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлнэ.</p> <p>16.6.Хэрэв Үндэсний Ассамблей энэ зүйлийн 5-д заасны дагуу Ерөнхий сайдад нэр дэвшигчийг сонгоогүй бол Ерөнхийлөгч нь 15 хоногийн дотор шинэ нэр дэвшигчийг санал болгоно.</p> <p>16.7.Сайд нарыг Ерөнхий сайдын санал болгосны дагуу Ерөнхийлөгч томилно. Сайд нар нь тэднийг томилсон тухай зарлигт заасан өдөр, эсхүл өдөр заагаагүй бол тэднийг томилсоны дараа үүрэгт ажилдаа орно.</p> <p>16.8.Засгийн газрын гишүүд нь Үндэсний Ассамблейд тангараг өргөнө.</p> <p>20.2.Үндэсний Ассамблейгаас Ерөнхий сайдад итгэл үзүүлэхгүй гэж шийдвэрлэсэн бол Ерөнхий сайдын бүрэн эрх дуусгавар болно.</p>
Ерөнхийлөгч	<p style="text-align: center;">ЕРӨНХИЙЛӨГЧ</p> <p>9.1.Унгар Улсын төрийн тэргүүн Ерөнхийлөгч байх ба үндэсний эв нэгдлийг илэрхийлэх бөгөөд улс орны зохион байгуулалтын ардчилсан үйл ажиллагааг хамгаална.</p> <p>9.2.Ерөнхийлөгч нь зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагч байна.</p> <p>9.3.Ерөнхийлөгч нь дараах бүрэн эрхийг эдлэнэ:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Унгар Улсыг төлөөлөх; б) Парламентын хуралдаанд оролцох, үг хэлэх; в) хууль хэрэгжүүлэх; г) ард нийтийн санал асуулга явуулах санаачлага гаргах; д) Парламент, орон нутгийн болон хотын захирагчийн сонгуулийг товлон зарлах, мөн Европын парламентын сонгууль, бүх ард түмний санал асуулгыг товлон зарлах; е) онцгой хуулийн асуудлыг шийдвэрлэх; ж) шинэ Парламентын анхдугаар хуралдааныг товлон зарлах; з) Парламентыг тараах; и) батлагдсан Үндсэн хууль, эсхүл Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулсан хуулийг Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэхийг Үндсэн хуулийн шүүхээр хянуулах, батлагдсан хуулийг Үндсэн хуульд нийцэж байгаа эсэхийг Үндсэн хуулийн шүүхээр хянуулах, эсхүл дахин хэлэлцүүлэхээр Үндсэний Ассамблейд буцаах; й) Ерөнхий сайд, Кури (Дээд шүүх)-гийн Ерөнхийлөгч, Шүүхийн Үндэсний удирдах байгууллагын Ерөнхийлөгч, Ерөнхий Прокурор, Үндсэн эрхийн асуудал хариуцсан Парламентын тусгай эрхэт төлөөлөгчид нэр дэвшигчийг санал болгох; к) мэргэжлийн шүүгч нарыг болон Төсвийн зөвлөлийн Тэргүүнийг томилох; л) Унгарын Шинжлэх ухааны академи, Унгарын Урлагийн академийн Ерөнхийлөгчийг батлах; м) өөрийн Тамгын газрыг зохион байгуулах. <p>9.4.Ерөнхийлөгч дараах бүрэн эрхийг эдлэнэ:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) Парламент, эсхүл, Засгийн газрын бүрэн эрхэд үндэслэн олон улсын шинжтэй гэрээг батламжлах; б) гадаад улсын бүрэн эрхт элчин сайд, төлөөлөгчийг итгэмжлэх, хүлээх авах; в) сайд нар, Унгарын Үндэсний банкны Ерөнхийлөгч, бие даасан зохицуулах байгууллагуудын гүйцэтгэх захирлууд, их сургуулийн профессоруудыг томилох; г) их сургуулийн захирлуудыг томилох; д) генералуудыг томилох, генерал цол олгох; е) хуулиар тогтоосон улсын цол олгох, одон, медалиар шагнах ба гадаад улсын төрийн шагналыг ашиглахыг зөвшөөрөх; ж) өршөөл үзүүлэх; з) өөрийн эрх, үүргийн хүрээнд нутаг дэвсгэрийн зохион байгуулалтын асуудлыг шийдвэрлэх; и) иргэнийг харьяат болох, харьяатаас гарахтай холбоотой асуудлыг шийдвэрлэх; й) хуулиар тогтоосон бусад асуудлыг шийдвэрлэнэ. <p>10.1.Ерөнхийлөгчийг Үндэсний Ассамблейгаас сонгоно.</p>

	<p>10.3.Ерөнхийлөгчийг зөвхөн 1 удаа улируулах сонгож болно.</p> <p>11.1.Өмнөх Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 30-аас доошгүй, 60-аас ихгүй хоногийн дотор, эсхүл түүний бүрэн эрх хугацаанаас өмнө дуусгавар болсноос хойш 30 хоногийн дотор Ерөнхийлөгчийн сонгуулийг явуулна. Ерөнхийлөгчийн сонгуулийн товыг Үндэсний Ассамблейн дарга товлон зарлана. Үндэсний Ассамблей нь Ерөнхийлөгчийг нууц санал хураалтаар сонгоно.</p> <p>11.3.Санал хураалтын эхний шатанд Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн 2/3-ын санал авсан нэр дэвшигч нь Ерөнхийлөгчөөр сонгогдоно.</p> <p>11.4.Хэрэв санал хураалтын эхний шатанд сонгуулийн үр дүн шийдвэрлэгдэхгүй бол санал хураалтын 2 дахь шатыг явуулна. Санал хураалтын эхний шатанд хамгийн их санал авсан эхний хоёр нэр дэвшигч нь 2 дахь шатанд өрсөлдөнө. Хэрэв санал хураалтын эхний шатанд саналын тоо тэнцсэн бол хамгийн их санал авсан бүх нэр дэвшигчид 2 дахь шатанд оролцож болно. Санал хураалтын 2 дахь шатанд сонгогчдын тооноос үл хамааран гишүүдийн хүчин төгөлдөр саналын олонхыг авсан нэр дэвшигч нь Ерөнхийлөгчөөр сонгогдоно. Хэрэв санал хураалтын 2 дахь шатанд сонгуулийн үр дүн шийдвэрлэгдэхгүй бол дахин нэр дэвшүүлсний дараа шинэ сонгууль явуулна.</p> <p>11.5.Санал хураах ажиллагаа нь дараалласан 2 хоногийн дотор явагдах ёстой.</p> <p>11.6.Шинээр сонгогдсон Ерөнхийлөгч нь өмнөх Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаа дууссан, эсхүл сонгуулийн үр дүнг зарласнаас хойш 8 дахь хоногт түүний бүрэн эрх дуусгавар болох бол үүрэгт ажилдаа орно. Үүрэгт ажилдаа орохоосоо өмнө Үндэсний Ассамблейд тангараг өргөх ёстой.</p> <p>12.3.Дараах тохиолдолд Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх дуусгавар болно:</p> <ul style="list-style-type: none"> а) бүрэн эрхийн хугацаа дууссан; б) нас нөгчсөн; в) өөрийн албан үүргийг 90-ээс дээш хоногийн хугацаанд биелүүлж чадахгүй болсон; г) ерөнхийлөгчөөр сонгогдоход тавигдах шаардлага хангахгүй нь тогтоогдсон; д) ашиг сонирхлын зөрчил үүсэн; е) огцорсон; ж) чөлөөлөгдсөн. <p>13.1.Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийг цуцалсны дараа түүний эсрэг эрүүгийн байцаан шийтгэх ажиллагаа явуулна.</p> <p>13.2.Хэрэв Ерөнхийлөгч нь санаатайгаар Үндсэн хууль зөрчсөн, эсхүл өөрийн албан үүргээ гүйцэтгэх явцдаа бусад хуулийг зөрчсөн, эсхүл санаатайгаар эрүүгийн хэрэг үйлдсэн бол Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн 1/5 нь түүнийг албан үүргээс нь чөлөөлөх талаар хэлэлцүүлэх санал гаргаж болно.</p> <p>13.3.Ерөнхийлөгчийг эрүүгийн хариуцлагад татах тухай асуудлыг Үндэсний Ассамблейн гишүүдийн 2/3-ын саналаар батална. Саналыг нууцаар явуулна.</p> <p>13.4.Үндэсний Ассамблейгаар Ерөнхийлөгчийг эрүүгийн хариуцлагад татах эсэх асуудлыг батлан шийдвэрлэх хүртэл Ерөнхийлөгч бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхгүй.</p> <p>13.5.Үндсэн хуулийн шүүх нь Ерөнхийлөгчийг эрүүгийн хариуцлагад татах процедурыг хөтлөн явуулах бүрэн эрхтэй.</p> <p>13.6.Хэрэв Үндсэн хуулийн шүүх нь энэ процедурын үр дүнд Ерөнхийлөгчид ногдуулах хариуцлагыг нийтийн эрх зүйн дагуу (public law) тогтоосон бол Ерөнхийлөгчийг огцруулна.</p>
<p style="text-align: center;">2.2.5.ЭСТОНИ УЛС Үндсэн хууль баталсан он: 1992, 2011.</p>	
<p>Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх</p>	<p style="text-align: center;">IV БҮЛЭГ. ПАРЛАМЕНТ (РИЙГИКОГУ)</p> <p>59.Хууль тогтоох эрх мэдлийг Рийгикогу хэрэгжүүлнэ.</p> <p>60.Рийгикогу (цаашид “парламент” гэх) нь 100 гишүүнээс бүрдэнэ. Парламентын гишүүдийг пропорционал зарчмаар, чөлөөт сонгуулиар сонгоно. Ээлжит сонгуулийг 4 дэх жилийн 3 дугаар сарын эхний ням гарагт явуулна. Үндсэн хуулийн 89, 97, 105, 119 дугаар зүйлүүдэд заасны дагуу ээлжит бус сонгууль зарласан бол сонгууль зарласнаас 20-оос доошгүй 40-өөс ихгүй хоногийн дотор сонгууль явуулна.</p> <p>61.Парламентын гишүүний бүрэн эрх сонгуулийн дүнг албан ёсоор зарласан өдрөөс</p>

	<p>эхэлнэ. Өмнөх парламентын гишүүдийн бүрэн эрх мөн энэ өдөр дуусгавар болно.</p> <p>Парламентын гишүүн нь албаны бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхээс өмнө Бүгд Найрамдах Эстони Улс болон Үндсэн хуулийн өмнө үнэнч байхаа илэрхийлсэн тангараг өргөнө.</p> <p>62.Парламентын гишүүн нь өөрийн бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэхэд албадлага хэрэглэхгүй, эсхүл санал хураалт болон парламент, түүний харьяа байгууллагын хийсэн мэдэгдлийн өмнөөс парламентын гишүүн хуулийн хариуцлага хүлээхгүй.</p> <p>64.Парламентын гишүүн Засгийн газрын гишүүнээр сонгогдвол Парламентын гишүүний бүрэн эрхийг түдгэлзүүлэх ба хэрэв Засгийн газрын гишүүнээс чөлөөлөгдвөл Парламентын гишүүний эрхээ сэргээлгэж болно. Парламентын гишүүний бүрэн эрх дараах тохиолдолд дуусгавар болно:</p> <ul style="list-style-type: none"> -өөрийн хүсэлтээр төрийн бусад албанд орох; -шүүхээр гэм буруутайд тооцогдвол; -хуульд заасан журмын дагуу огцруулах; -дээд шүүхээс удаан хугацаагаар үүргээ биелүүлэх чадамжгүй гэсэн шийдвэр гарсан бол; -нас барсан бол. <p>65.Рийгикогу (цаашид парламент гэх) нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.хууль, тогтоол хэлэлцэн батлах; 2.ард нийтийн санал асуулга явуулах шийдвэрийг гаргах; 3.Үндсэн хуулийн 79-д заасны дагуу Ерөнхийлөгчийг сонгох; 4.олон улсын гэрээ, хэлцлийг батлах, цуцлах; 5.Ерөнхий сайдад Засгийн газрын бүрэлдэхүүнээ бүрдүүлэх эрх олгох; 6.улсын төсөв, түүний гүйцэтгэлийн тайланг батлах; 7.Ерөнхийлөгчийн санал болгосноор Улсын Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Эстоний төв банкны зөвлөлийн дарга, Ерөнхий аудитор, Хууль зүйн канцлер (Chancellor of Justice)-ыг томилох; 8.Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчийн санал болгосноор Дээд шүүхийн шүүгчдийг томилох; 9.Эстоний төв банкны зөвлөлийн гишүүдийг томилох; 10.Засгийн газрын санал болгосноор улсын зээл авах; 11.Эстоний иргэд, бусад улс, олон улсын байгууллагуудад хандан мэдэгдэл, тунхаг, уриалга гаргах, үг хэлэх; 12.төрийн шагнал, цэргийн болон дипломат цол бий болгох; 13.Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүдэд итгэл үзүүлэх; 14.Үндсэн хуулийн 129 дугаар зүйлд заасны дагуу онц байдал зарлах; 15.Ерөнхийлөгчийн санал болгосны дагуу дайны байдал зарлах, мөн цэрэгт дайчлах болон цэргээс халагдах журмыг тогтоох; 16.Үндсэн хуулиар Ерөнхийлөгч, Засгийн газар, төрийн байгууллагуудын чиг үүрэгт тусгагдаагүй бусад үндэсний хэмжээний асуудлаар шийдвэр гаргах зэрэг чиг үүргийг хэрэгжүүлэх; <p>97.Парламент нь гишүүдийн олонхын саналаар сайд, Ерөнхий сайд, Засгийн газарт итгэл үзүүлэхгүй байж болно. Итгэл үзүүлээгүй байдлыг парламентын хуралдаанд танилцуулсан саналыг үндэслэн парламентын гишүүдийн 1/5-ээс доошгүйн саналаар хэлэлцэнэ.</p> <p>Засгийн газар түргэвчилсэн шийдвэрийг шаардаагүй бол хэлэлцүүлэг явагдсанаас 2 дахь хоногоос хэтрүүлэхгүйгээр итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг шийдвэрлэнэ.</p> <p>Хэрэв Засгийн газар, Ерөнхий сайдад итгэл үзүүлээгүй бол Ерөнхийлөгч Засгийн газрын саналын дагуу 3 хоногийн дотор парламентын ээлжит бус сонгууль зарлана.</p> <p>Хэрэв сайдад итгэл үзүүлээгүй бол парламентын дарга Ерөнхийлөгчид мэдэгдэж, сайдыг ажил, албан тушаалаас нь чөлөөлнө. Итгэл үзүүлээгүй талаарх асуудлыг зарим үндэслэлээр 3 сарын дотор хэлэлцэж болно.</p> <p>105.Парламент нь хуулийн төсөл болон улс үндэсний нэн чухал асуудлаар бүх нийтийн санал асуулга явуулах эрхтэй. Ард түмний гаргасан шийдвэр нь санал асуулгад оролцогчдын олонхын саналаар хүчин төгөлдөр болно.</p> <p>Ерөнхийлөгч нь бүх нийтийн санал асуулгаар батлагдсан хуулийг нэн даруй зарлан тунхаглана. Санал асуулгын үр дүнд гарсан шийдвэрийг төрийн бүх байгууллагууд заавал биелүүлэх үүрэгтэй.</p> <p>Хэрэв санал асуулгаар хэлэлцэгдсэн хуулийн төсөл нь ард түмнээс санал асуулгад</p>
--	--

	<p>оролцогчдын олонхын дэмжлэгийг авч чадаагүй бол Ерөнхийлөгч парламентын ээлжит бус сонгуулийг зарлана.</p> <p>119.Хэрэв парламент нь төсвийн жил эхэлсний дараа 2 сарын дотор улсын төсвийг батлаагүй бол Ерөнхийлөгч парламентын ээлжит бус сонгуулийг зарлана.</p>
Гүйцэтгэх засаглалын бүрэн эрх	<p style="text-align: center;">VI БҮЛЭГ.ЗАСГИЙН ГАЗАР</p> <p>86.Бүгд Найрамдах Улсын Засгийн газар нь гүйцэтгэх эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>87.Засгийн газар нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.төрийн гадаад, дотоод бодлогыг хэрэгжүүлэх; 2.Засгийн газрын агентлагуудын үйл ажиллагааг хэвийн явуулах, удирдах; 3.Улсын Ерөнхийлөгчийн хууль тогтоомж, парламентын тогтоол, хуулийн биелэлтийг хангах; 4.Парламентад хуулийн төсөл оруулах, олон улсын гэрээг батлах болон хүчингүй болгуулахаар өргөн барих; 5.Улсын төсвийн биелэлтийг удирдаж хэрэгжүүлэх, улсын төсвийн гүйцэтгэлийн тайланг парламентад тайлагнах, улсын төсвийн тухай хуулийн төслийг бэлтгэх, парламентад өргөн барих; 6.хуулийн хэрэгжилтийг хангах зорилгоор дүрэм, журам боловсруулах; 7.гадаад харилцааг удирдан зохион байгуулах; 8.Байгалийн гамшиг нүүрлэсэн бол улс оронд онц байдал зарлаж, халдварт өвчний тархалтаас урьдчилан сэргийлэх; 9.Засгийн газар нь Үндсэн хууль, бусад хуулиар олгосон бусад чиг үүргийг хэрэгжүүлэх. <p>88.Засгийн газар нь Ерөнхий сайд болон сайдуудаас бүрдэнэ.</p> <p>89.Засгийн газар огцорсны дараа Ерөнхийлөгч 14 хоногийн дотор Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлэх ба нэр дэвшигчид шинэ Засгийн газрыг бүрдүүлэх үүрэг өгнө.</p> <p>Ерөнхий сайдад нэр дэвшигч нь үүрэг хүлээн авснаас хойш 14 хоногийн дотор шинэ Засгийн газрыг бүрдүүлэх үндэслэл бүхий илтгэлийг парламентад танилцуулна. Парламент нээлттэй саналаар, үл мэтгэлцэх зарчмаар Ерөнхий сайдад нэр дэвшигчид Засгийн газрыг байгуулах эрх олгох эсэхийг шийднэ.</p> <p>Ерөнхий сайдад нэр дэвшигч нь парламентаас засгийн газар бүрдүүлэх эрх хүлээн авсан бол 7 хоногийн дотор Засгийн газрын гишүүдийг Ерөнхийлөгчид танилцуулна. Ерөнхийлөгч 3 хоногийн дотор Засгийн газрын гишүүдийг томилно.</p> <p>Хэрэв Ерөнхийлөгчийн санал болгосон нэр дэвшигч нь парламентаас олонхын дэмжлэг авч чадаагүй, эсхүл заасан хугацаанд Засгийн газрыг бүрдүүлж чадаагүй, эсхүл Засгийн газрыг бүрдүүлэхээс татгалзсан бол Ерөнхийлөгч 7 хоногийн дотор Ерөнхий сайдад өөр нэр дэвшигчийг санал болгоно.</p> <p>Хэрэв Ерөнхийлөгч нь 7 хоногийн дотор хоёр дахь нэр дэвшигчийг танилцуулаагүй, эсхүл танилцуулахаас татгалзах; эсхүл өөр нэр дэвшигч нь энэ зүйлийн 2 болон 3 дахь хэсэгт заасан нөхцөл, журмын дагуу парламентаас дэмжлэг аваагүй, эсхүл нэр дэвшигч нь засгийн газрыг бүрдүүлж чадаагүй, бүрдүүлэхээс татгалзсан бол Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлэх Ерөнхийлөгчийн эрх парламентад шилжинэ.</p> <p>Парламент нь Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлнэ. Парламентаас дэвшүүлсэн нэр дэвшигч нь Засгийн газрын бүрэлдэхүүнийг Ерөнхийлөгчид танилцуулна.</p> <p>Хэрэв, парламентад нэр дэвшүүлэх эрх шилжсэн өдрөөс хойш 14 хоногийн дотор парламентын дэвшүүлсэн нэр дэвшигч нь Ерөнхийлөгчид Засгийн газрын бүрэлдэхүүнээ танилцуулаагүй бол Ерөнхийлөгч парламентыг тараах буюу ээлжит бус сонгууль зарлана.</p> <p>92.Засгийн газар дараах нөхцөлд огцорно:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Парламентын шинэ гишүүдийн хурлаар; 2.Ерөнхий сайд нас нөгчсөн, огцорсон бол; 3.Парламент нь Ерөнхий сайд, Засгийн газарт итгэл үзүүлэхгүй байгаагаа илэрхийлсэн бол.
Ерөнхийлөгч	<p style="text-align: center;">V БҮЛЭГ.ЕРӨНХИЙЛӨГЧ</p> <p>77.Ерөнхийлөгч нь Бүгд Найрамдах Эстони Улсын төрийн тэргүүн байна.</p> <p>78.Ерөнхийлөгч нь:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.олон улсын харилцаанд Бүгд Найрамдах Улсыг төлөөлнө;

	<p>2.Бүгд Найрамдах Эстони Улсын дипломат төлөөлөгчдийг томилох, эгүүлэн татах, Эстони Улс дахь дипломат төлөөлөгчдийн итгэмжлэх жуух бичгийг хүлээн авах;</p> <p>3.Парламентын ээлжит сонгууль зарлах, Үндсэн хуулийн 89, 97, 105, 119 дүгээр зүйлийг үндэслэн парламентын ээлжит бус сонгууль зарлах;</p> <p>4.Үндсэн хуулийн 66-д заасны дагуу Парламентын анхдугаар хуралдааныг зарлан хуралдуулах, нээх;</p> <p>5.Үндсэн хуулийн 68-д заасны дагуу Парламентын даргын хүсэлтээр ээлжит чуулганыг зарлах;</p> <p>6.Үндсэн хуулийн 105, 107-д заасны дагуу хуулийг зарлан тунхаглах;</p> <p>7.Үндсэн хуулийн 109, 110-д заасны дагуу зарлиг гаргах;</p> <p>8.Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах санал гаргах;</p> <p>9.Үндсэн хуулийн 89-д заасны дагуу Ерөнхий сайдад нэр дэвшигчийг санал болгох;</p> <p>10.Үндсэн хуулийн 89, 90, 92 дугаар зүйлийг үндэслэн Засгийн газрын гишүүдийг Ерөнхий сайдын санал болгосноор томилох;</p> <p>11.Улсын Дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч, Эстонийн төв банкны зөвлөлийн дарга, Ерөнхий аудитор, Хууль зүйн канцлерыг (Chancellor of Justice) парламентад санал болгох;</p> <p>12.Эстонийн төв банкны зөвлөлийн санал болгосноор Эстонийн төв банкны Ерөнхийлөгчийг томилох;</p> <p>13.Улсын Дээд шүүхийн санал болгосноор шүүгчдийг томилох;</p> <p>14.төрийн шагнал, цэргийн болон дипломат цол олгох;</p> <p>15.Эстони Улсын батлан хамгаалахын дээд командлагч байна;</p> <p>16.Үндсэн хуулийн 129-д заасны дагуу парламентын санал болгосноор дайны байдал зарлах, цэрэгт дайчлах, цэргээс халах зарлиг гаргах, онц байдал зарлах;</p> <p>17.Үндсэн хуулийн 128-д заасны дагуу Эстони Улсын эсрэг түрэмгийлэл гарсан бол дайны байдал зарлах, цэрэгт дайчлах тухай зарлах;</p> <p>18.Шүүхээр гэм буруутайд тооцогдсон этгээдэд түүний хүсэлтийг үндэслэн уучлал, өршөөл үзүүлэх;</p> <p>19.Хууль зүйн канцлерын эсрэг эрүүгийн хэрэг үүсгэх.</p> <p>79.Бүгд Найрамдах Эстони Улсын иргэн, 40 нас хүрсэн этгээдийг Парламентын гишүүдийн 1/5-ээс доошгүйн саналаар нэр дэвшүүлж, Парламентын гишүүдийн 2/3-аас доошгүйн саналаар, нууцаар санал хурааж Ерөнхийлөгчөөр сонгоно.</p> <p>80.Ерөнхийлөгчийг 5 жилийн хугацаатай сонгох ба 1 удаа улируулан сонгож болно. Ерөнхийлөгчийн сонгуулийг Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 6-аас ихгүй 10-аас багагүй өдрийн өмнө явуулна.</p> <p>82.Ерөнхийлөгчийн албаны бүрэн эрх дараах тохиолдолд дуусгавар болно:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.албан тушаалаасаа огцорсон; 2.түүний эсрэг шүүхийн шийтгэх тогтоол хүчин төгөлдөр болсон; 3.нас нөгчсөн; 4.бүрэн эрхийн хугацаа дууссан. <p>83.Ерөнхийлөгч өөрийн албан үүргээ удаан хугацаагаар гүйцэтгэх боломжгүй болсныг Дээд шүүх тогтоосон, эсхүл хуулиар Ерөнхийлөгч өөрийн албан үүргээ түр хугацаанд гүйцэтгэх боломжгүй болсон, эсхүл бүрэн эрх нь хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсон бол парламентын дарга түүнийг түр орлон гүйцэтгэнэ.</p> <p>Парламентын дарга нь Ерөнхийлөгчийн албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэх хугацаанд түүний парламентын гишүүний бүрэн эрхийг түр зогсооно.</p> <p>Ерөнхийлөгчийн албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэж буй парламентын дарга нь Дээд шүүхийн зөвшөөрөлгүйгээр парламентын ээлжит бус сонгуулийг зарлах эрхгүй ба хууль тогтоомжийг зарлан тунхаглахаас татгалзна.</p> <p>Хэрэв Ерөнхийлөгч нь 3 сараас илүү хугацаанд өөрийн албан үүргээ биелүүлэх боломжгүй болсон, эсхүл түүний бүрэн эрх хугацаанаасаа өмнө дуусгавар болсон бол парламент нь Үндсэн хуулийн 79 дугаар зүйлд заасны дагуу 14 хоногийн дотор шинэ Ерөнхийлөгчийг сонгоно.</p> <p>84.Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх дуусгавар болсноор түүний сонгосон, томилогдон бүх албан тушаалтны албаны бүрэн эрх цуцлагдана. Ерөнхийлөгч өөрийн бүрэн эрхийн хугацаанд намын гишүүнчлэлээс татгалзана.</p> <p>85.Ерөнхийлөгчид эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх тухай асуудлыг зөвхөн Хууль зүйн канцлерийн санал болгосноор парламентын гишүүдийн олонхын саналаар</p>
--	---

	шийдвэрлэнэ.
2.2.6. БҮГД НАЙРАМДАХ ХОРВАТ УЛС <i>Баталсан он: 1991, Нэмэлт, өөрчлөлт: 2010</i>	
Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх	<p align="center">III.БҮЛЭГ</p> <p align="center">I. ХОРВАТЫН ПАРЛАМЕНТ</p> <p>71.Хорватын Парламент (Sabor) бол ард түмнийг төлөөлөх байгууллага бөгөөд хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>72.Парламент нь 100-аас багагүй, 160-аас ихгүй гишүүдтэй байх ба гишүүдийг сонгуулийн шууд, бүх нийтийн, тэгш эрхийн үндсэн дээр нууцаар сонгоно.</p> <p>73.Парламентын гишүүдийг 4 жилийн хугацаатай сонгоно. Парламентын гишүүдийн тоо, сонгуулийн нөхцөл, журмыг хуулиар зохицуулна.</p> <p>74.Парламентын гишүүдийн сонгуулийг Парламентын бүрэн эрхийн хугацаа дууссан, эсхүл парламент тарснаас хойш 60 хоногийн дотор явуулна.</p> <p>Парламентын анхдугаар хуралдааныг сонгууль явуулсан өдрөөс хойш 20 хоногийн дотор хуралдуулна.</p> <p>Анхдугаар хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхын саналаар парламентын спикерийг сонгосны дараа парламентыг бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх бүрэлдэхүүнтэйд тооцно.</p> <p>75.Парламентын гишүүдийн бүрэн эрхийг хойшлуулахгүй.</p> <p>77.Дайны байдал, эсхүл Үндсэн хуулийн 17, 101-д заасан тохиолдолд парламентын гишүүдийн бүрэн эрхийн хугацааг хуулиар сунгаж болно.</p> <p>78.Парламентын нийт гишүүдийн олонхын саналаар парламентыг тараах ба ээлжит бус сонгууль зарлана. Ерөнхийлөгч нь Үндсэн хуулийн 104-т заасны дагуу парламентыг тараана.</p> <p>80.Парламент нь дарга болон нэг, эсхүл хэд хэдэн дэд даргатай байна.</p> <p>81.Парламент дараах бүрэн эрхтэй:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Үндсэн хууль батлах, өөрчлөлт оруулах; • хууль батлах; • улсын төсөв батлах; • дайны болон энхийн байдал зарлах; • Парламентын бодлогын баримт бичиг батлах; • үндэсний аюулгүй байдлын болон батлан хамгаалахын стратегийг батлах; • зэвсэгт хүчин болон аюулгүй байдлын албанд төрийн хяналт хэрэгжүүлэх; • хилийн цэсийг батлах; • ард нийтийн санал асуулга явуулах; • сонгууль явуулах, Үндсэн хууль, бусад хуульд заасан журмын дагуу эрх бүхий этгээдийг томилох; • Үндсэн хууль, бусад хуульд заасан журмын дагуу Парламент нь Засгийн газар, бусад төрийн байгууллагуудын үйл ажиллагааг хянах ба эдгээр байгууллагууд нь Парламентын өмнө хариуцлага хүлээнэ; • эрүүгийн гэмт хэрэгт өршөөл үзүүлэх; • Үндсэн хуульд заасан бусад эрх. <p>82.Үндсэн хуульд өөрөөр заагаагүй бол (83 дугаар зүйл) парламентын хуралдаанд оролцсон гишүүдийн олонхын саналаар шийдвэр гаргана. Гишүүд саналаа биечлэн өгнө.</p> <p>104.Ерөнхийлөгч нь дараах үндэслэлээр Ерөнхий сайдын гарын үсэг бүхий Засгийн газрын саналаар, парламентад суудалтай намын бүлгийн төлөөлөлтэй зөвшилцөн парламентыг тараана.</p> <p>Хэрэв парламент нь Засгийн газарт итгэл үзүүлээгүй, эсхүл улсын төсвийн төслийг өргөн мэдүүлсэн өдрөөс хойш 120 хоногийн дотор батлаагүй бол Ерөнхийлөгч нь Засгийн газар болон Парламентад суудалтай намуудын төлөөлөлтэй зөвшилцсний үндсэн дээр Ерөнхий сайдын санал болгосноор парламентыг тараана.</p> <p>112.Хэрэв Засгийн газрыг Үндсэн хуулийн 110, 111-д заасан журмын дагуу бүрдүүлж чадаагүй бол Ерөнхийлөгч нь нам бус, түр Засгийн газрыг байгуулахын зэрэгцээ</p>

	парламентын сонгуулийг хугацаанаас нь өмнө зарлана.
Гүйцэтгэх засаглалын бүрэн эрх	<p align="center">III.ЗАСГИЙН ГАЗАР</p> <p>98.Парламентад авсан суудлын тоонд үндэслэн парламентын олонхын итгэлийг авсан этгээдэд Засгийн газар байгуулах эрхийг олгох буюу Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлнэ.</p> <p>99.Ерөнхийлөгч, Засгийн газар гадаад бодлогын хэрэгжилтийг хамтран хариуцна.</p> <p>108.Засгийн газар нь Үндсэн хууль, бусад хуульд заасан журмын дагуу төрийн гүйцэтгэх эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>109.Засгийн газар нь Ерөнхий сайд, нэг эсхүл түүнээс олон Шадар сайд, сайд нараас бүрдэнэ.</p> <p>110.Ерөнхий сайдад нэр дэвшигч нь Засгийн газрын гишүүдийн нэрийг дэвшүүлнэ. Засгийн газар бүрдүүлсэн даруй бүрэн эрхээ хүлээж авсанаас хойш 30 хоногийн дотор Ерөнхий сайд нь парламентад үйл ажиллагааны хөтөлбөрөө өргөн барьж, Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэхийг асууна.</p> <p>Парламентын нийт гишүүдийн олонхын саналаар Ерөнхий сайд, Засгийн газрын гишүүдэд итгэл үзүүлэх бол Засгийн газрын бүрэн эрхээ хүлээн авна.</p> <p>111.Хэрэв Засгийн газрыг бүрдүүлэх эрх олгосноос хойш 30 хоногийн дотор Засгийн газрыг бүрдүүлж чадаагүй бол Ерөнхийлөгч хугацааг 30 хүртэлх хоногоор сунгаж болно. Хэрэв сунгасан хугацаанд Засгийн газрыг бүрдүүлж чадаагүй бол, эсхүл Хорватын парламент итгэл үзүүлээгүй бол Ерөнхийлөгч нь Засгийн газрыг бүрдүүлэх эрхийг өөр этгээдэд олгоно.</p> <p>113.Засгийн газар дараах бүрэн эрхтэй:</p> <ul style="list-style-type: none"> • парламентад хууль, эрх зүйн баримт бичиг өргөн барих; • улсын төсвийн төсөл, төсвийн гүйцэтгэлийн тайлан өргөн барих; • парламентаас баталсан хууль, бусад шийдвэрийг хэрэгжүүлэх; • хууль хэрэгжүүлэхтэй холбогдсон тогтоол гаргаж хэрэгжүүлэх; • улсын гадаад, дотоод бодлогыг удирдан чиглүүлэх; • төрийн захиргааны байгууллагын үйл ажиллагааг удирдаж хянах; • улсын эдийн засгийн хөгжилд сайжруулах; • нийгмийн үйлчилгээг хэрэгжүүлж хөгжүүлэх; • Үндсэн хууль болон хуульд заасан бусад эрх. <p>115.Засгийн газар нь парламентын өмнө хариуцлага хүлээнэ.</p> <p>116.Парламентын 1/5-ээс доошгүй гишүүдийн саналаар Ерөнхий сайдад, Засгийн газрын гишүүн тус бүрт, эсхүл Засгийн газарт бүхэлд нь итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг хэлэлцэнэ. Ерөнхий сайд нь Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг оруулж болно.</p> <p>Засгийн газар итгэл үзүүлэх эсэх асуудал орж ирсэнээс хойш 30 хоногийн дотор шийдвэрлэнэ. Хэрэв Ерөнхий сайд, эсхүл Засгийн газарт бүхэлд нь итгэл үзүүлээгүй бол Ерөнхий сайд, Засгийн газар огцорно.</p> <p>Хэрэв шинэ Засгийн газарт итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг парламентад оруулснаас хойш 30 хоногийн дотор шийдвэрлээгүй бол энэ талаар парламентын дарга Ерөнхийлөгчид мэдэгдэнэ. Ерөнхийлөгч мэдэгдэл авсны дараа парламентыг тараах шийдвэр гаргахдаа парламентын сонгуулийг хамт товлон зарлана.</p> <p>Хэрэв засгийн газрын аль нэг гишүүнд итгэл үзүүлээгүй бол ерөнхий сайд нь Хорватын парламентад өөр нэр дэвшигчийг санал болгож итгэл үзүүлэх эсэх асуудлыг оруулах, эсхүл ерөнхий сайд, Засгийн газар бүрэлдэхүүнээрээ огцорно.</p>
Ерөнхийлөгч	<p align="center">БҮГД НАЙРАМДАХ ХОРВАТ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧ</p> <p>94.Ерөнхийлөгч нь Хорват Улсыг өөрийн оронд болон гадаад улсад төлөөлнө. Ерөнхийлөгч төрийн удирдлагын үйл ажиллагаа, тогтвортой байдлын нэгдлийг байнга хангана.</p> <p>Ерөнхийлөгч нь Хорват Улсын тусгаар тогтнол, газар нутгийн бүрэн бүтэн байдлыг хамгаалж, хариуцлага хүлээнэ.</p> <p>95.Ерөнхийлөгч нь 5 жилийн хугацаагаар бүх нийтийн, шууд сонгуулийн үндсэн дээр нууц санал хураалтаар сонгогдоно. Ерөнхийлөгчид нэг хүн 2-оос илүү сонгогдохгүй.</p> <p>Сонгогчдын олонхын санал авсан нэр дэвшигч Ерөнхийлөгчөөр сонгогдоно. Хэрэв аль нэг нэр дэвшигч нь сонгогчдийн олонхын санал авч чадаагүй бол 14 хоногийн дотор шинэ сонгууль явуулна...</p> <p>7.Ерөнхийлөгчийн эзгүйд, эсхүл түүний өвчтэй болон жил бүрийн чөлөөний улмаас</p>

	<p>албаны бүрэн эрхээ түр хугацаагаар хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон бол түүнийг парламентын дарга түр орлон гүйцэтгэнэ. Ерөнхийлөгч өөрийн албаны бүрэн эрхээ үргэлжлүүлэх эсэхээ өөрөө шийдвэрлэнэ.</p> <p>эрэв Ерөнхийлөгч нь өвчний болон ажиллах чадваргүйн улмаас, ялангуяа өөрийн албан үүргээ шилжүүлэх чадвараа түр хугацаанд алдсаны улмаас урт хугацааны турш албаны бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон бол Үндсэн хуулийн шүүхийн шийдвэрээр парламентын дарга нь Ерөнхийлөгчийн албан үүргийг түр хугацаагаар авна.</p> <p>ндсэн хуулийн шүүхэд энэ асуудлаар Засгийн газар санал оруулна.</p> <p>Нас нөгчсөн, эсхүл огцорсон бол Үндсэн хуулийн шүүхийн дарга болон парламентын даргад мэдэгдсэн байх, эсхүл Үндсэн хуулийн шүүх нь Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрх дуусгавар болсон шалтгааныг тогтоосон үед Үндсэн хуулийн дагуу парламентын даргад Ерөнхийлөгчийн албан үүрэг түр хугацаагаар шилжинэ.</p> <p>98.Ерөнхийлөгч дараах бүрэн эрхтэй:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Парламентын сонгуулийг зарлах, анхдугаар чуулганыг зарлан хуралдуулах; • Үндсэн хуульд нийцүүлэн ард нийтийн санал асуулга явуулах; • Парламентад авсан суудлын тоонд үндэслэн парламентын олонхын итгэлийг авсан этгээдэд Засгийн газар байгуулах эрхийг олгох буюу Ерөнхий сайдад нэр дэвшүүлэх; • уучлал үзүүлэх; • шагнал олгох; • Үндсэн хуульд заасан бусад эрх. <p>05.Ерөнхийлөгч нь өөрийн албан үүргээ хэрэгжүүлэхдээ Үндсэн хууль зөрчсөн бол түүнд эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэнэ. Ерөнхийлөгчид хариуцлага тооцох асуудлыг парламентын нийт гишүүдийн 2/3-ын саналаар шийдвэрлэнэ. Ерөнхийлөгчид эрүүгийн хариуцлага оногдуулна тухай шийдвэрийг Үндсэн хуулийн шүүхийн гишүүдийн ¾-ийн саналаар шийдвэрлэнэ.</p> <p>ндсэн хуулийн шүүх Ерөнхийлөгчид эрүүгийн хариуцлага хүлээлгэх тухай шийдвэрийг Ерөнхийлөгчийг Үндсэн хууль зөрчсөний улмаас эрүүгийн хариуцлагад татах тухай хүсэлт гарснаас хойш 30 хоногийн дотор шийдвэрлэнэ. Хэрэв Үндсэн хуулийн шүүх Ерөнхийлөгчийг эрүүгийн хариуцлагад татах тухай шийдвэр гаргасан бол Ерөнхийлөгчийг албан үүргээс нь огцруулна.</p> <p>06.Ерөнхийлөгч халдашгүй дархан байна. Ерөнхийлөгчийг баривчлах, Үндсэн хуулийн шүүхтэй урьдчилан тохирохгүйгээр түүний эсрэг эрүүгийн хэрэг үүсгэхийг хориглоно. Ерөнхийлөгчийг зөвхөн 5-аас дээш жилийн хорих ялтай эрүүгийн гэмт хэрэг үйлдэж байхад нь барьсан бол Үндсэн хуулийн шүүхтэй урьдчилан тохирохгүйгээр саатуулж болно. Энэ тохиолдолд Ерөнхийлөгчийг саатуулсан төрийн байгууллага нь энэ талаар Үндсэн хуулийн шүүхэд нэн даруй мэдэгдэнэ.</p>
<p align="center">2.2.7.ФИНЛАНД УЛС</p> <p align="center"><i>Баталсан он: 1999. Нэмэлт, өөрчлөлт орсон: 2011</i></p>	
<p>Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх</p>	<p align="center">III БҮЛЭГ.ПАРЛАМЕНТ (ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ТАНХИМ)</p> <p>3.Хууль тогтоох эрх мэдэл Төлөөлөгчдийн танхимд байх ба мөн төрийн санхүүг хариуцна. Гүйцэтгэх эрх мэдлийг Ерөнхийлөгч болон Төлөөлөгчдийн Танхимын итгэл үзүүлсэн Засгийн газар, сайд нар хэрэгжүүлнэ. Шүүх эрх мэдлийг бие даасан Улсын дээд шүүх, Захиргааны хэргийн дээд шүүх хэрэгжүүлнэ.</p> <p>24.Төлөөлөгчдийн танхим нь 1 танхимтай, 200 төлөөлөгчтэй ба 4 жилийн хугацаатай сонгогдоно. Парламент нь дараагийн парламентын сонгууль хүртэл бүрэн эрхээ хэрэгжүүлнэ.</p> <p>25.Төлөөлөгчдийн танхим /цаашид парламент гэх/-ын сонгууль нь пропорционал тогтолцоогоор, шууд санал хуралтаар явагдана. Санал өгөх эрхтэй иргэн бүр сонгуульд тэгш эрхтэй оролцоно. Парламентын сонгуулийг Финландын хүн амын тоог үндэслэн 12-18 тойрогт хуваана.</p> <p>Аландын арлууд нь 1 тойрог болно. Парламентын төлөөлөгчид нэр дэвшүүлэх эрх нь албан ёсны бүртгэлтэй улс төрийн нам, санал өгөх эрхтэй сонгогчдоос бүрдсэн бүлэг байж болно. Парламентын сонгуулийн хугацаа, нэр дэвшигчдийг нэр дэвшүүлэх, сонгуулийн тойрог болон сонгууль явуулах удирдамжийг хуулиар тогтооно.</p> <p>26.Ерөнхийлөгч ерөнхий сайдын үндэслэл бүхий саналыг парламентын бүлэгт</p>

	<p>танилцуулж, парламентын ээлжит бус сонгууль зарлах хүсэлтээ парламентад гаргана. Үүний дараа парламент өнгөрсөн хугацааны ажлаа дүгнэх хугацааг товлон. Парламент өөрөөр шийдвэрлээгүй бол ээлжит бус сонгууль зарлагдсанаас 90 хоногийн дараа хуанлийн эхний өдөр парламентыг зарлан хуралдуулна.</p> <p>28.Төлөөлөгч хүндэтгэх шалтгааны улмаас парламентын гишүүнээс чөлөөлөгдөх өргөдөл гаргавал парламент түүний бүрэн эрхийг хугацаанаас нь өмнө дуусгавар болгоно.</p> <p>Төлөөлөгч нь өөрийн албан үүргээ нэг бус удаа бодитойгоор хэрэгжүүлээгүй бол Үндсэн хуулийн хорооны саналыг сонссоны дараа нийт Төлөөлөгчдийн 2/3-ын саналаар түүний бүрэн эрхийг дуусгавар болгох, эсхүл түр хугацаагаар түдгэлзүүлнэ.</p> <p>Хэрэв Төлөөлөгчөөр сонгогдсон этгээд нь санаатай гэмт хэрэг үйлдсэн, эсхүл сонгууль явуулж буй хугацаанд гэмт хэрэг үйлдснийхээ төлөө хоригдох ял авсан бол парламент нь түүний бүрэн эрхийг үргэлжлүүлэх эсэхийг шийдвэрлэнэ. Хэрэв парламент түүнд итгэл үзүүлэхээс татгалзвал Үндсэн хуулийн хорооны саналыг сонссоны дараа парламентын Төлөөлөгчдийн 2/3-ын саналаар түүний бүрэн эрхийн хугацаа дуусгавар болгоно.</p> <p>36.Парламент нь Нийгмийн даатгалын байгууллагын үйл ажиллагааг хянах итгэмжлэгдсэн төлөөлөгчийг сонгоно. Үндсэн хууль, бусад хууль болон Парламентын дэгийн тухай хуульд заасан албан тушаалтныг сонгож томилно.</p> <p>37.Үндсэн хууль, бусад хууль, Парламентын дэгийн тухай хуульд өөрөөр заагаагүй бол Парламентын анхдугаар чуулганаар тухайн бүрэн эрхийн хугацаанд үйлчлэх Байнгын хороод болон парламентын бүтэц дэх бусад нэгжийг сонгоно.</p> <p>39.Парламентаар аливаа асуудлыг Засгийн газрын санал, Засгийн газар болон Төлөөлөгчийн өргөн барьсан хүсэлт, эсхүл Үндсэн хууль, Парламентын дэгийн тухай хуульд заасны дагуу хэлэлцэнэ.</p> <p>44.Засгийн газар нь улс орны болон олон улсын хамтын ажиллагааны талаар парламентад тайлагнах, танилцуулах үүрэгтэй.</p> <p>46.Засгийн газар нь парламентын гаргасан шийдвэрийн дагуу хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, Засгийн газрын үйл ажиллагаа, төрийн санхүү, төсвийн гүйцэтгэлийн талаар жил бүр парламентад тайлагнана.</p> <p>47.Парламентаар хэлэлцэхээр төлөвлөж буй асуудлаар Засгийн газраас мэдээлэл авах эрхтэй. Парламент, Байнгын хороонд шаардлагатай мэдээллийг холбогдох Засгийн газрын сайд цаг алдалгүй гаргаж өгөх үүрэгтэй.</p> <p>48.Засгийн газрын сайд парламентын хэлэлцүүлэгт оролцох эрхтэй. Сайд нь парламентын байнгын хорооны гишүүн байж болохгүй. Сайд нь Ерөнхийлөгчийн үүргийг орлож байх хугацаанд Үндсэн хуулийн 59 дүгээр зүйлд заасны дагуу парламентын үйл ажиллагаанд оролцохгүй.</p> <p>Парламентын Омбудсмен, Хууль зүйн канцлер, Засгийн газар нь тэдний тайлан болон санаачилсан асуудлаар парламентын нэгдсэн хуралдаанд оролцож, мэтгэлцэж болно.</p>
<p>Гүйцэтгэх засаглалын бүрэн эрх</p>	<p style="text-align: center;">V БҮЛЭГ.ЗАСГИЙН ГАЗАР</p> <p>60.Засгийн газар нь Ерөнхий сайд болон сайд нараас бүрдэнэ. Сайд нь шударга, нэр хүндтэй Финланд улсын иргэн байна. Сайд нар нь өөрсдийн үйл ажиллагааныхаа төлөө парламентын өмнө хариуцлага хүлээнэ. Сайд бүр Засгийн газрын хуралдаанд оролцож, аливаа асуудлаар хэлэлцэж, шийдвэр гаргахад оролцох үүрэгтэй.</p> <p>61.Парламент нь Ерөнхий сайдыг сонгож, Ерөнхийлөгч нь Ерөнхий сайдыг томилно. Парламентаас ерөнхий сайдад нэр дэвшигчийг албан ёсоор мэдэгдсэний дараа парламентын дарга, парламентын бүлгүүд, ерөнхийлөгч хэлэлцээд, эдгээр хэлэлцээрийн үр дүнд нэр дэвшигчийг парламентад нээлттэй санал хураалтаар, гишүүдийн олонхын саналаар Ерөнхий сайдаар сонгоно.</p> <p>Хэрэв нэр дэвшигч шаардлагатай олонхын санал авч чадаагүй бол өөр нэр дэвшигчийг дээрх процессын дагуу нэр дэвшүүлнэ. Хэрэв 2 дахь нэр дэвшигч шаардлагатай олонхын санал авч чадаагүй бол Ерөнхий сайдын санал болгосноор парламент нээлттэй санал хураалт явуулж, хамгийн олон санал авсан нэр дэвшигчийг сонгоно.</p> <p>64.Ерөнхийлөгч Засгийн газар, сайдын хүсэлтийг үндэслэн Засгийн газар, эсхүл сайдыг огцруулна. Ерөнхийлөгч ерөнхий сайдын санал болгосноор сайдыг үүрэгт ажлаас нь чөлөөлнө. Парламент нь Засгийн газар, сайдад тодорхой хугацаанд итгэл</p>

	<p>үзүүлээгүй бол Ерөнхийлөгч өөрийн санаачилгаар Засгийн газар, эсхүл сайдыг огцруулж болно. Хэрэв сайд нь Ерөнхийлөгч, Ерөнхий сайдаар сонгогдвол сайдын албан тушаалаас чөлөөлөгдсөнд тооцно.</p> <p>65.Засгийн газар нь Үндсэн хуульд заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэхээс гадна Засгийн газраас томилогдсон төрийн захиргааны байгууллагуудыг удирдан чиглүүлнэ.</p> <p>66.Ерөнхий сайд нь Засгийн газрын үйл ажиллагааг удирдан чиглүүлж, Засгийн газрын бүрэн эрхийн хүрээний асуудлыг хэлэлцэхээр бэлтгэх, хяналт тавих үүрэгтэй. Ерөнхий сайд нь Засгийн газрын хуралдааныг даргална. Ерөнхий сайд нь Европын зөвлөлд улсаа төлөөлнө. Европын холбооны бусад үйл ажиллагаанд мөн улсаа төлөөлж оролцоно. Ерөнхий сайдын эзгүйд Шадар сайд, Шадар сайдын эзгүйд туршлагаараа хамгийн ахмад сайд орлоно.</p> <p>67.Засгийн газар нь эрх мэдлийнхээ хүрээнд Засгийн газрын нэгдсэн хуралдаанаар засгийн газар, яамны чухал шаардлагатай, өндөр ач холбогдолтой асуудлаар шийдвэр гаргана. Засгийн газрын бүрэн эрхийг хуулиар тогтооно.</p> <p>Засгийн газраар хэлэлцэх асуудалтай холбоотой материалыг холбогдох яам боловсруулна. Засгийн газар нь асуудал хэлэлцэж бэлтгэх сайд нарын хороотой байж болно. Засгийн газрын хуралдаанд хамгийн багадаа 5 сайд оролцсоноор хуралдаан хүчинтэйд тооцно.</p> <p>68.Засгийн газар нь шаардлагатай тооны яамтай байна. Яам бүр Засгийн газар болон захиргааны чиг үүргийн дагуу өөрийн эрхлэх ажлын хүрээн дэх асуудлыг авч хэлэлцэж, холбогдох материалыг боловсруулах үүрэгтэй. Яам бүрийг сайд удирдана. Яамны тоо болон яам байгуулах ерөнхий зарчмыг хуулиар тогтооно.</p>
Ерөнхийлөгч	<p>V БҮЛЭГ.БҮГД НАЙРАМДАХ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧ</p> <p>54.Бүгд найрамдах улсын Ерөнхийлөгчийг ард нийтийн, шууд сонгуулиар 6 жилийн хугацаатай сонгоно. Ерөнхийлөгч нь Финландын уугуул иргэн байна. Ерөнхийлөгчийг 2-оос дээш удаа дарааллан сонгож болохгүй.</p> <p>55.Хэрэв Ерөнхийлөгч нас нөгчсөн, эсхүл засгийн газар нь Ерөнхийлөгчийг чиг үүргээ хэрэгжүүлэх чадамжгүй болсон гэж үзвэл дараагийн шинэ Ерөнхийлөгчийг яаралтай сонгоно.</p> <p>57.Ерөнхийлөгч нь Үндсэн хууль, бусад хуульд тусгайлан заасан чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>58.Ерөнхийлөгч Засгийн газрын саналыг үндэслэн шийдвэр гаргана. Хэрэв Ерөнхийлөгч Засгийн газрын саналыг хүлээн зөвшөөрөхгүй бол тухайн асуудлыг Засгийн газарт буцаана. Хэрэв Ерөнхийлөгчийн эс зөвшөөрсөн асуудал нь албан тушаалтныг томилох, эсхүл хуулиар зөвшөөрснөөс бусад асуудал байвал Засгийн газар парламентад танилцуулна. Үүний дараа Засгийн газрын санал болгосны дагуу Парламент засгийн газраас танилцуулсан тайланг үндэслэн шийдвэр гаргана.</p> <p>Ерөнхийлөгч дараах асуудлын талаар шийдвэр гаргахдаа Засгийн газрын саналыг үл харгалзана:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Засгийн газар, сайд нарыг томилох, огцруулах; 2. Парламентын ээлжит бус сонгуультай холбоотой зарлиг гаргах; 3. Ерөнхийлөгчийн уучлал үзүүлэх, хуульд тусгайлан заасан хувь хүнтэй холбоотой асуудлаар, эсхүл Засгийн газрын хуралдаанаар хэлэлцэх шаардлагагүй асуудлаар шийдвэр гаргах; 4. Аландын арлуудын автономит эрхтэй холбоотой асуудал болон Аландын арлуудтай холбоотой санхүүгийн асуудлаар шийдвэр гаргах. <p>Засгийн газрын сайд нь өөрийн эрхлэх асуудлын хүрээний асуудлыг Ерөнхийлөгчид танилцуулна. Засгийн газрын илтгэгч нь Засгийн газрын үйл ажиллагаа, Засгийн газрын бүрэлдэхүүнд өөрчлөлт оруулах талаар Ерөнхийлөгчид танилцуулна.</p> <p>Ерөнхийлөгч хуульд тусгайлан заасан цэргийн дүрэм журамтай холбоотой асуудлаар холбогдох сайдтай хамтран шийдвэр гаргана. Мөн хуульд заасны дагуу Ерөнхийлөгч нь цэргийн томилгоо, Ерөнхийлөгчийн Тамгын газартай холбоотой асуудлаар шийдвэр гаргана. Тусгайлан гаргасан хуулийн дагуу Финланд улсын оролцоотой зэвсэгт хүчний удирдлагатай холбоотой шийдвэр гаргана.</p> <p>59.Ерөнхийлөгч өөрийн үүргээ биелүүлэх боломжгүй хугацаанд түүнийг Ерөнхий сайд орлох ба Ерөнхий сайд орлох боломжгүй үед Шадар сайд Ерөнхийлөгчийн үүргийг түр</p>

	<p>орлон гүйцэтгэнэ.</p> <p>113.Хууль зүйн канцлер, Парламентын Омбудсмен, эсхүл Засгийн газар Ерөнхийлөгчийг эх орноосоо урвасан, хүн төрөлхтний эсрэг гэмт хэрэг үйлдсэн гэж үзвэл энэ асуудлыг парламентад хүргүүлнэ. Хэрэв парламент ¾-ын саналаар хариуцлага тооцох ёстой гэж үзвэл Ерөнхий прокурорын дүгнэлт гаргана. Энэ хугацаанд Ерөнхийлөгч албан тушаалаасаа түр татгалзаж болно. Бусад тохиолдолд Ерөнхийлөгчид хариуцлага тооцох асуудлыг Ерөнхийлөгчийн тухай хуулиар зохицуулна.</p>
<p align="center">2.2.8.БҮГД НАЙРАМДАХ ИТАЛИ УЛС</p> <p align="center">Баталсан он:1947. Нэмэлт, өөрчлөлт: 2012 .</p>	
Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх	<p align="center">II БҮЛЭГ. ТӨРИЙН БАЙГУУЛАЛ</p> <p align="center">I. ПАРЛАМЕНТ</p> <p align="center">I ХЭСЭГ. ТАНХИМУУД</p> <p>55.Парламент нь Төлөөлөгчдийн танхим болон Сенатаас бүрдэнэ. Парламент зөвхөн Үндсэн хуулиар заасан тохиолдолд хамтарсан хуралдаан хийнэ.</p> <p>56.Төлөөлөгчдийн танхим нь нийтийн, шууд сонгуулиар сонгогдоно. 636 төлөөлөгчтэй байх ба 12 нь хилийн чанадын тойргоос²²² сонгогдоно.</p> <p>Сонгуулийн өдөр 25 нас хүрсэн хэн ч төлөөлөгчөөр сонгогдох эрхтэй.</p> <p>Хилийн чанадын тойргийн суудлаас бусад сонгуулийн тойргийн суудал хуваарилахдаа Бүгд найрамдах улсын хамгийн сүүлийн хүн амын тооллогод үндэслэн Бүгд найрамдах улсын нийт хүн амыг 618-д хувааж, сонгуулийн тойрог тус бүрийн хүн амд харьцуулан хуваарилна.</p> <p>57.Хилийн чанадын тойргоос бусад Бүгд найрамдах улсын Сенатууд нь бүс нутгийн үндсэн дээр сонгогдоно. 315 Сенат сонгогдох ба тэдний 6 нь Италийн харьяаны тойргоос сонгогдоно. Аль ч бүс нутгийн Сенатууд 7-оос бага байх ба Молисэ (Molise) 2, Валле д'Аоста (Valle d'Aosta) 1 Сенатортай байна. Хилийн чанадын тойргоос бусад тойргуудад суудал хуваарилахдаа Үндсэн хуулийн 56 дугаар зүйлд заасны дагуу бүс нутгуудын хүн амын хамгийн сүүлийн тооллогод үндэслэн тухайн бүс нутгийн хүн амын тоонд харьцуулан хуваарилна.</p> <p>58.Сенаторууд нь 25 нас хүрсэн сонгогчдын нийтийн, шууд санал хураалтаар сонгогдоно. 40 нас хүрсэн бол Сенатад сонгогдох эрхтэй.</p> <p>59.Ерөнхийлөгч асан нь албан тушаалаасаа татгалзвал Сенатор болох эрхтэй. Өмнөх ерөнхийлөгч нар Сенатор байх насан туршийн эрхтэй болох ба өөрсдөө уг эрхээсээ татгалзаж болно. Ерөнхийлөгч нь нийгэм, шинжлэх ухаан, урлаг, утга зохиолын салбарт гавъяа байгуулж улсынхаа нэрийг гаргасан 5 иргэнийг насан туршийн сенатороор томилох эрхтэй.</p> <p>60.Төлөөлөгчдийн танхим, Сенат тус бүр 5 жилээр сонгогдоно. Танхим тус бүрийн бүрэн эрхийн хугацааг сунгаж болохгүй ба зөвхөн дайн бүхий нөхцөлд хуулийн дагуу сунгана.</p> <p>61.Шинэ парламентын сонгуулийг өмнөх Танхимын хугацаа дууссанаас хойш 70 хоногийн дотор явуулна. Сонгууль дууссанаас хойш 20 хоногийн дотор парламентын анхдугаар хуралдааныг зарлан хуралдуулна. Шинэ Танхим хуралдтал өмнөх Танхимын эрх хэвээр хадгалагдана.</p> <p>62.Парламентын ээлжит хурлыг 2 болон 10 дугаар сард зарлан хуралдуулна. Танхим бүр өөрсдийн дарга, Бүгд найрамдах улсын Ерөнхийлөгч, эсхүл гишүүдийн 1/3-ийн санаачилгаар тусгай хуралдаан хийж болно. Нэг Танхим нь тусгай хуралдаан зарлан хуралдуулсан бол нөгөө Танхим нэгэн адил тусгай хуралдаан зарлана.</p> <p>63.Танхим бүр өөрийн гишүүд дотроос Дарга болон Хороогоо сонгоно. Парламентын хамтарсан хуралдаан хийх үед Төлөөлөгчдийн танхимын дарга хамтарсан хуралдааныг удирдана.</p> <p>65.Төлөөлөгч болон сенаторын бүрэн эрхийг дуусгавар болгох үндэслэлийг хуулиар тогтооно. Аль ч гишүүн нэгэн зэрэг хоёр Танхимын гишүүн байж үл болно.</p> <p>66.Танхим бүрийн гишүүд итгэмжлэх жуух бичгээ баталгаажуулах ба түүний бүрэн эрхийг дуусгавар болгох шалтгаан байвал хуулийн дагуу дараагийн арга хэмжээ авна.</p> <p>3.Парламентын гишүүдийг үзэл бодлоо илэрхийлснийх нь төлөө хариуцлага хүлээлгэх,</p>

²²² Итали Улсын хувьд хилийн чанадад байнга оршин суудаг Итали иргэн сонгуульд санал өгөх эрхтэй.

	<p>эсхүл албан үүргээ хэрэгжүүлж өгсөн саналыг гээгдүүлж болохгүй.</p> <p>Үүхийн хүчин төгөлдөр тогтоолоор хорих ял эдэлж байгаа болон гишүүн гэмт хэрэг үйлдэж буй гэмт үйлдлийнхээ үед газар дээрээ баригдан саатуулагдсанаас бусад тохиолдолд Танхимын зөвшөөрөлгүйгээр гишүүний бие болон орон гэрт нэгжлэг хийх, баривчлахыг хориглох ба гишүүний хувийн эрх чөлөөг хязгаарлахыг хориглоно.</p>
<p>Ерөнхийлөгч, түүний бүрэн эрх, сонгож, чөлөөлөх журам</p>	<p>II. БҮГД НАЙРАМДАХ УЛСЫН ЕРӨНХИЙЛӨГЧ</p> <p>83.Ерөнхийлөгч нь парламентын хамтарсан хуралдаанаас сонгогдоно. Сонгуульд үндэсний цөөнхийн төлөөллийг хангахын тулд Бүс нутгийн Зөвлөлөөс (орон нутгийн парламент) сонгогдсон муж бүрийн 3 төлөөллийг оролцуулна. Валле д`Аостагаас зөвхөн 1 төлөөлөл оролцуулна. Ерөнхийлөгчийг хурлын 2/3-ын олонхын, нууц санал хураалтаар сонгоно. 3 дахь санал хураалтын дараа санал дийлэнх олонхд хүрсэн байна.</p> <p>84.Ерөнхийлөгчөөр 50 нас хүрсэн, иргэний болон улс төрийн эрхтэй иргэн сонгогдоно. Ерөнхийлөгч нь албан үүрэгт нь харшлах ажил, албан тушаал эрхэлж болохгүй. Ерөнхийлөгчийн цалин хөлс, эрх ямбыг хуулиар тогтооно.</p> <p>85.Ерөнхийлөгч нь 7 жилийн хугацаатайгаар сонгогдоно. Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 30 хоногийн өмнө Төлөөлөгчдийн танхим нь шинэ Ерөнхийлөгчийг сонгох парламентын болон орон нутгийн төлөөлөгчдийн хамтарсан хуралдааныг зарлана. Парламентыг тараах үеэр, эсхүл татан буулгахаас 3 сарын өмнө, шинэ Парламентын анхдугаар хуралдаан эхэлсэн эхний 15 хоногийн дотор Ерөнхийлөгчийн сонгууль явуулж болохгүй. Энэ тохиолдолд бүрэн эрхээ хэрэгжүүлж байгаа Ерөнхийлөгчийн бүрэн эрхийг сунгана.</p> <p>86.Ерөнхийлөгч бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх боломжгүй үед Сенатын дарга Ерөнхийлөгчийн үүргийг түр орлон гүйцэтгэнэ. Ерөнхийлөгч бүрэн эрхээ байнга хэрэгжүүлэх боломжгүй болсон, нас нөгчсөн, эсхүл огцруулсан бол Төлөөлөгчдийн Танхимын дарга нь парламентыг тараах үе болон тараахаас өмнөх 3 сарын хугацаа алин байсан ч нь 15 хоногийн дотор шинэ Ерөнхийлөгчийг сонгох сонгуулийн тов зарлана.</p> <p>87.Ерөнхийлөгч нь төрийн тэргүүн бөгөөд үндэсний эв нэгдлийн илэрхийлэгч байна. Ерөнхийлөгч парламентэд үг хэлж болно.</p> <p>Ерөнхийлөгч нь дараах бүрэн эрхтэй:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Засгийн газрын санаачилсан хуулийн төслийг парламентад танилцуулах; • хууль, хуулийн хүчин чадалтай зарлиг, журмыг соёрхон батлах; • Үндсэн хуульд заасан тохиолдолд ард нийтийн санал асуулгыг товлон зарлах; • хуульд заасан тохиолдолд төрийн албан хаагчдыг томилох; • дипломат төлөөлөгчдийн итгэмжлэх, хүлээн авах, шаардлагатай бол парламентаас зөвшөөрсөн бол олон улсын гэрээг соёрхон батлах. <p>Ерөнхийлөгч нь зэвсэгт хүчний ерөнхий командлагч байх ба хуулиар тогтоосон Батлан хамгаалах дээд зөвлөлийг тэргүүлж, Парламентын зөвшөөрснөөр дайны байдал зарлана. Ерөнхийлөгч Шүүхийн дээд зөвлөлийг тэргүүлнэ. Ерөнхийлөгч өршөөл үзүүлэх, ял шийтгэлийг хөнгөрүүлэх эрхтэй. Ерөнхийлөгч нь Бүгд Найрамдах Улсын төрийн шагнал өргөмжлөл, цол олгоно.</p> <p>88.Парламентыг даргалж буй албан тушаалтантай зөвшилцөн парламентын аль нэг Танхимыг, эсхүл хоёр Танхимыг тарааж болно. Ерөнхийлөгч өөрийн бүрэн эрх дуусгавар болохоос 6 сарын өмнө, эсхүл парламентын бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 6 сарын өмнө энэ эрхээ хэрэгжүүлэхгүй.</p> <p>90.Албаны бүрэн эрхээ хэрэгжүүлэх явцдаа Үндсэн хууль зөрчсөн, эх орноосоо урвасан гэмт хэрэг үйлдсэнээс бусдаар Ерөнхийлөгчид албаны бүрэн эрхээ хэрэгжүүлснийх нь төлөө хариуцлага хүлээлгэж болохгүй. Энэ зүйлд заасан нөхцөл байдлын үед парламентын хоёр Танхимын хамтарсан хуралдааны нийт гишүүдийн үнэмлэхүй олонхын саналаар албан тушаалаас нь огцруулж, эрүүгийн хариуцлагад татна.</p>
<p>Гүйцэтгэх засаглал</p>	<p>III. ЗАСГИЙН ГАЗАР</p> <p>IXЭСЭГ. САЙД НАРЫН ЗӨВЛӨЛ</p> <p>2.Бүгд Найрамдах Улсын Засгийн газар нь Зөвлөлийн тэргүүн болон Сайд нарын Зөвлөлийн сайд нараас бүрдэнэ. Ерөнхийлөгч нь Сайд нарын Зөвлөлийн тэргүүн, түүний саналаар сайд нарыг томилно.</p> <p>3.Сайд нарын Зөвлөлийн тэргүүн /цаашид Ерөнхий сайд гэх/, сайд нар албан үүргээ</p>

	<p>хүлээн авахдаа Ерөнхийлөгчид тангараг өргөнө.</p> <p>94.Засгийн газар парламентын хоёр Танхимын итгэлийг авсан байх ёстой. Хоёр Танхим соёрхох, итгэл үзүүлэхээс татгалзсан бол шалтгааныг тодруулахаар нэр дуудан санал хураана. Засгийн газрыг бүрдүүлэхээс 10 хоногийн дотор парламентын итгэлийг олно.</p> <p>Парламентын аль нэг, эсхүл хоёр Танхим хоёулаа Засгийн газрын эсрэг санал өгсөн нь тэднийг огцуулах үндэслэл болохгүй. Итгэл үзүүлэхгүй тухай саналд Танхимын гишүүдийн 1/10 нь гарын үсэг зурсан байх ёстой ба танилцуулахаас 3 хоногийн өмнө хэлэлцэж болохгүй.</p> <p>95.Ерөнхий сайд Засгийн газрын хэрэгжүүлж буй ерөнхий бодлогын төлөө хариуцлага хүлээнэ. Ерөнхий сайд сайд нарын үйл ажиллагааг зохицуулж, улс төрийн болон захиргааны бодлогын уялдаа холбоог ханган ажиллана. Сайд нар нь Сайд нарын Зөвлөлийн өмнө үйл ажиллагаагаа хамтдаа хариуцах ба өөрсдийн тэргүүлж буй яамдын үйл ажиллагааны өмнөөс хувийн хариуцлага хүлээнэ. Зөвлөлийн Тэргүүлэгчдийн бүтэц, бүрэлдэхүүн, яамдын тоо, зохион байгуулалт, чадварийг хуулиар тогтооно.</p> <p>96.Ерөнхий сайд, сайд нарыг албан үүргээ хэрэгжүүлэх явцдаа үйлдсэн аливаа гэмт хэрэгт нь холбогдуулан эрүүгийн хариуцлагад татах, албан тушаалаас нь огцруулахад Үндсэн хуульд заасны дагуу Сенат, эсхүл Төлөөлөгчдийн танхим зөвшөөрөл өгнө.</p>
<p style="text-align: center;">2.2.9.БНХАУ</p> <p style="text-align: center;"><i>Үндсэн хууль баталсан он: 1982 Нэмэлт, өөрчлөлт: 2004.</i></p>	
<p>Хууль тогтоох байгууллагын бүрэн эрх (Танхим тус бүрээр)</p>	<p style="text-align: center;">III БҮЛЭГ. ТӨРИЙН БҮТЭЦ</p> <p style="text-align: center;">Нэгдүгээр хэсэг. АРДЫН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ИХ ХУРАЛ</p> <p>57.Бүгд Найрамдах Хятад Ард Улсын (цаашид БНХАУ гэх) Ардын Төлөөлөгчдийн Их Хурал (цаашид АТИХ гэх) бол төрийн эрх мэдлийн дээд байгууллага мөн. АТИХ-ын Байнгын хороо²²³ нь байнгын үйл ажиллагаатай байгууллага мөн.</p> <p>58.АТИХ болон Байнгын Хороо нь төрийн хууль тогтоох эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>59.АТИХ нь муж, өөртөө засах орон, Төв Засгийн газарт шууд харьяалагдах мужууд болон засаг захиргааны тус бүсээс сонгогдсон төлөөлөгчид болон зэвсэгт хүчнээс сонгогдсон төлөөлөгчдөөс бүрдэнэ. Бүх цөөнх үндэстнүүд зохистой тооны төлөөлөгчтэй байх эрхтэй.</p> <p>АТИХ-ын төлөөлөгчдийн сонгуулийг АТИХ-ын Байнгын Хороо хариуцна. АТИХ-ын гишүүдийн тоо, тэдний сонгуулийн журмыг хуулиар тогтооно.</p> <p>60.Бүх Улсын АТИХ нь 5 жилийн хугацаатай сонгогдоно. Бүх Улсын АТИХ-ын бүрэн эрхийн хугацаа дуусахаас 2 сарын өмнө түүний Байнгын хороо нь дараагийн АТИХ-ын төлөөлөгчдийг сонгох сонгуулийг явуулсан байна. Хэрэв сонгууль явуулж үл болох онц байдал үүссэн бол бүрэн эрх нь хэрэгжиж байгаа АТИХ-ын Байнгын хорооны 2/3-оос дээш гишүүдийн шийдвэрлэснээр сонгуулийг хойшлуулах ба ажиллаж байгаа АТИХ-ын бүрэн эрхийн хугацааг сунгана. Онц байдал дууссаны дараа 1 жилийн дотор дараагийн Бүх Улсын АТИХ-ын төлөөлөгчдийг сонгох сонгуулийг заавал явуулсан байна.</p> <p>61.Бүх Улсын АТИХ-ын хуралдаан нь түүний Байнгын хорооны зарлан хуралдууснаар жилд 1 удаа хуралдана. АТИХ-ын Байнгын хороо шаардлагатай гэж үзсэн бол, эсхүл АТИХ-ын төлөөлөгчдийн 1/5-ээс дээших нь санал гаргасан бол АТИХ-ын хуралдааныг нэн даруй хуралдуулж болно. АТИХ нь эхний хуралдаанаараа өөрийн даргыг сонгоно.</p> <p>62.АТИХ нь дараах чиг үүрэг, бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ. Үүнд:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Үндсэн хуульд өөрчлөлт оруулах; 2.Үндсэн хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих; 3.эрүү, иргэний хэрэг, төрийн байгууллага, бусад асуудалтай холбоотой хууль батлах, өөрчлөх;

^{a-223} Standing Committee of The National People's Congress буюу Ардын Төлөөлөгчдийн Их Хурлын "Байнгын хороо" нь хоёр шатлал бүхий нэг танхимтай парламентын байнгын ажиллагаатай дээд Зөвлөл бөгөөд БНМАУ-ын Улсын Бага Хуралтай ижил бүтэц юм.

	<p>4.БНХАУ-ын Дарга, дэд Даргыг сонгоно;</p> <p>5.БНХАУ-ын Даргын санал болгосноор Төрийн Зөвлөл²²⁴-ийн Тэргүүн /Ерөнхий сайд/-ийг сонгоно. Төрийн Зөвлөлийн тэргүүний /цаашид Ерөнхий сайд гэх/ санал болгосноор Төрийн Зөвлөлийн тэргүүний орлогчид /цаашид Ерөнхий сайдын орлогч гэх/, төрийн зөвлөхүүд, яамны, эсхүл хорооны сайд нар, Ерөнхий аудитор, Төрийн зөвлөлийн Ерөнхий нарийн бичгийн даргыг сонгоно;</p> <p>6.Цэргийн төв хорооны Даргыг сонгох ба түүнийг томилогдсны дараа Цэргийн төв хорооны бусад гишүүдийг сонгоно;</p> <p>7.Ардын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчийг сонгоно;</p> <p>8.Ардын прокурорын ерөнхий газрын Ерөнхий прокурорыг сонгоно;</p> <p>9.үндэсний эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн төлөвлөгөө ба түүний хэрэгжилтийн тайланг хэлэлцэж, батална;</p> <p>10.улсын төсөв, түүний хэрэгжилтийг хэлэлцэж, батална;</p> <p>11.АТИХ-ын Байнгын хорооны хууль зөрчсөн шийдвэрийг өөрчлөх, хүчингүй болгох;</p> <p>12.Төв Засгийн газарт шууд хамаарах аймаг, автономит муж, хот байгуулсныг батлах;</p> <p>13.засаг захиргааны тусгай бүс байгуулах, түүний удирдлагын тогтолцоог батлах;</p> <p>14.дайн ба энхийн асуудлыг шийдвэрлэх;</p> <p>15.Төрийн эрх мэдлийн дээд байгууллагын хэрэгжүүлдэг бусад эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>63.АТИХ нь дараах албан тушаалтныг албан үүргээс нь эгүүлэн татах, эсхүл огцруулах эрхтэй:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.БНХАУ-ын Дарга, дэд дарга; 2.Ерөнхий сайд, Ерөнхий сайдын орлогч, Төрийн зөвлөлийн гишүүд, яамд болон хороодын сайд нар, Ерөнхий Аудитор, Төрийн зөвлөлийн Ерөнхий нарийн бичгийн дарга; 3.Цэргийн төв хорооны дарга, бусад хороодын дарга; 4.Ардын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгч; 5.Ардын дээд прокурорын Ерөнхий прокурор. <p>64.АТИХ-ын Байнгын хорооны, эсхүл АТИХ-ын төлөөлөгчдийн 1/5-ээс дээшихийн санаачилсан Үндсэн хуулийн нэмэлт, өөрчлөлтийг АТИХ-ын бүх төлөөлөгчдийн 2/3-ын саналаар батална. Хууль тогтоомжийг АТИХ-ын бүх төлөөлөгчдийн хоёрны нэгийн саналаар батална.</p> <p>65.АТИХ-ын Байнгын Хороо нь дараах бүрэлдэхүүнтэй: Дарга, дэд Дарга, Ерөнхий нарийн бичгийн дарга, гишүүд. АТИХ-ын Байнгын хороонд үндэсний цөөнх нь зохистой төлөөлөлтэй байх эрхтэй. АТИХ нь Байнгын Хорооны бүрэлдэхүүнийг сонгох, эгүүлэн татах бүрэн эрхтэй. АТИХ-ын Байнгын хорооны бүрэлдэхүүн нь засаг захиргааны байгууллага, шүүхийн болон прокурорын албыг давхар хариуцаж болохгүй.</p> <p>66.АТИХ-ын Байнгын хорооны бүрэн эрхийн хугацаа нь АТИХ-ын бүрэн эрхийн хугацаатай адил байна. Байнгын хороо нь дараагийн АТИХ-аас шинэ Байнгын Хороог сонгох хүртэл бүрэн эрхээ хэрэгжүүлнэ. Байнгын хорооны дарга, дэд дарга нь нэг удаа улиран сонгогдож болно.</p> <p>67.АТИХ-ын Байнгын хороо нь дараах эрх үүргийг хэрэгжүүлнэ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Үндсэн хуулийг тайлбарлах, Үндсэн хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавих; 2.АТИХ-аас тогтоохоос бусад хууль тогтоомжийг батлах, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах; 3.АТИХ-ын чөлөөт цагт тэдний баталсан хууль тогтоомжид хэсэгчилсэн нөхөлт, нэмэлт, өөрчлөлт оруулах ба ингэхдээ тухайн хууль тогтоомжийн суурь зарчмыг зөрчиж болохгүй; 4.хууль тогтоомжийг тайлбарлах; 5.АТИХ-ын чөлөөт цагт үндэсний эдийн засаг нийгмийн хөгжлийн төлөвлөгөө, улсын төсвийг хэрэгжүүлэх явцад хийх шаардлагатай нэмэлт, өөрчлөлтийн төслийг хянан үзэж батлах; 6.Төрийн зөвлөл, Цэргийн төв хороо, Ардын дээд шүүх, Ардын дээд прокурорын ажлыг хянах; 7.Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжийг зөрчсөн Төрийн зөвлөлийн тогтоол шийдвэр, засаг захиргааны байгууллагын дүрэм, журмыг хүчингүй болгох;
--	--

²²⁴ а —————
БНХАУ-ын засгийн газар

	<p>8.Төв Засгийн газарт шууд захирагдах хотын захиргаа болон өөртөө засах орон, мужийн төрийн эрх мэдлийг хэрэгжүүлэгч байгууллагын Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомж, эсхүл захиргааны дүрэм, журамтай зөрчилдсөн шийдвэр, журмыг хүчингүй болгох;</p> <p>9.АТИХ-ын чөлөөт цагт Төрийн зөвлөлийн Ерөнхий сайдын нэр дэвшүүлсэн гол Яамд, Хороодын сайд нар, эсхүл Ерөнхий аудитор, Төрийн зөвлөлийн Ерөнхий нарийн бичгийн даргыг сонгох;</p> <p>10.АТИХ-ын чөлөөт цагт Цэргийн төв хорооны даргын саналыг үндэслэн хорооны бусад гишүүдийг сонгох;</p> <p>11.Ардын дээд шүүхийн Ерөнхий шүүгчийн санал болгосноор Ардын дээд шүүхийн дэд дарга, шүүгчид, Шүүхийн хороо болон Цэргийн шүүхийн даргыг томилж, чөлөөлөх;</p> <p>12.Ардын дээд прокурорын Ерөнхий прокурорын саналыг үндэслэн Цэргийн прокурорын Ерөнхий прокурор, Прокурорын хорооны гишүүн, Ардын дээд прокурорын Ерөнхий прокурорын орлогч болон прокуроруудыг томилж, чөлөөлөх ба шууд харьяаны хот, өөртөө засах орон, мужуудын ардын прокурорын газрын ахлах прокурорыг томилж, чөлөөлөхийг зөвшөөрөх;</p> <p>13.гадаад суух бүрэн эрхт төлөөлөгчийг томилох, эгүүлэн татах;</p> <p>14.гадаад улстай байгуулсан гэрээ, чухал хэлэлцээрийг батлах, хүчингүй болгохыг тогтоох;</p> <p>15.цэргийн болон дипломат албан хаагчдын зэрэг дэв, бусад тусгай албаны төрөл, зэрэг дэвийн журам тогтоох;</p> <p>16.төрийн одон, медал, хүндэт цолны төрлийг тогтоох, олгох;</p> <p>17.тусгай уучлал үзүүлэх;</p> <p>18.АТИХ-ын чөлөөт цагт улс орон зэвсэгт халдлагад өртөх, эсхүл түрэмгийллээс хамтран хамгаалах тухай олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх нөхцөл байдал үүссэн үед дайны байдал зарлах;</p> <p>19.ерөнхий дайчилгаа болон хэсэгчилсэн дайчилгаа тогтоох;</p> <p>20.Улс орон даяар, эсхүл тодорхой мужууд, өөртөө засах орон, эсхүл шууд захиргааны хотуудад онц байдал зарлахыг тогтоох;</p> <p>21.АТИХ-аас олгосон бусад бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>68.АТИХ-ын Байнгын хорооны дарга Байнгын хорооны үйл ажиллагааг удирдаж, Байнгын хорооны хурлыг зарлан хуралдуулна. Орлогч дарга, Ерөнхий нарийн бичгийн дарга Байнгын хорооны даргын ажилд дэмжлэг үзүүлнэ. Даргын зөвлөлийн хурал дарга, орлогч дарга, Ерөнхий нарийн бичгийн дарга нараас бүрдэх ба АТИХ-ын Байнгын хорооны өдөр тутмын үйл ажиллагааг удирдан зохион байгуулна.</p> <p>69.Байнгын хороо нь АТИХ-ын өмнө ажлаа хариуцан тайлагнана.</p> <p>70.АТИХ нь Үндэстнүүдийн хороо, Хуулийн хороо, Санхүү эдийн засгийн хороо, Боловсрол, Шинжлэх ухаан, Соёл, нийтийн эрүүл мэндийн хороо, Гадаад хэргийн хороо, Хятадын харьяат нарын хороо, бусад тусгай хороод²²⁵-ыг байгуулна. АТИХ-ын чөлөөт цагт эдгээр хороод нь Байнгын хорооны шууд удирдлага дор ажиллана. Тусгай хороод нь АТИХ-ын Байнгын хорооны шууд удирдлага дор хуулийн төсөл, шийдвэрийн төсөл боловсруулж, хэлэлцэж, хянан үзнэ.</p> <p>71.АТИХ, Байнгын хороо нь шаардлагатай гэж үзвэл тодорхой асуудлаар судлах, хянан шалгах үүрэг бүхий хороо (ажлын хэсэг)-г томилж, түүний тайланг сонсож холбогдох шийдвэр гаргана. Төрийн бүх байгууллага, олон нийтийн байгууллага, иргэд нь тус хороо (ажлын хэсэгт)-ны хяналт шалгалтын ажилд шаардлагатай мэдээллээр хангах үүрэгтэй.</p> <p>72.АТИХ-ын төлөөлөгчид, Байнгын хорооны гишүүд хуулиар тогтоосон журмын дагуу хуулийн төсөл өргөн барих, өөрт олгодсон бүрэн эрх, холбогдох чиг үүргийнхээ хүрээнд санал оруулах эрхтэй.</p> <p>73.АТИХ-ын төлөөлөгчид, Байнгын хорооны гишүүд хуралдааны хугацаанд хуульд заасан журмын дагуу Төрийн зөвлөл, түүний шууд харьяаны яамд, хороодод асуулт тавих эрхтэй ба асуугдсан байгууллага хариулах үүрэгтэй.</p> <p>74.АТИХ-ын төлөөлөгчдийг АТИХ-ын хуралдааны хугацаанд Тэргүүлэгчдийн зөвшөөрөлгүйгээр, эсхүл АТИХ-ын чөлөөт цагт Байнгын хорооны зөвшөөрөлгүйгээр эрүүгийн хэрэгт татаж болохгүй.</p>
--	---

²²⁵ Эдгээр хороод нь Монгол Улсын Их Хурлын байнгын хороотой ижил статустай.

	<p>75.АТИХ-ын төлөөлөгчдийг хуралдаан дээр хэлсэн үг, гаргасан саналынх нь төлөө хуулийн хариуцлага хүлээлгэхгүй.</p> <p>76.АТИХ-ын төлөөлөгчид Үндсэн хууль, бусад хуулийг сахин биелүүлэх, төрийн нууцыг хадгалах замаар бусдад үлгэр дууриалал үзүүлж, өөрийн оролцсон олон нийтийн үйл ажиллагаа, бусад ажил, үйлдвэрлэлд Үндсэн хууль, бусад хуулийг биелүүлэхэд туслалцаа үзүүлнэ.</p> <p>АТИХ-ын төлөөлөгчид нь сонгогдсон тойргийнхоо иргэдтэй байнгын харилцаатай байж, тэдний санал, шаардлагыг сонсож, тусгаж, ард түмэнд үйлчлэх үүрэгтэй.</p> <p>77.АТИХ-ын төлөөлөгчид нь өөрийн сонгогдсон тойргийн хяналтад байна. Төлөөлөгчийг сонгосон нэгж нь хуульд заасан журмын дагуу өөрсдийн сонгосон төлөөлөгчдийг эгүүлэн татах бүрэн эрхтэй.</p> <p>78.АТИХ ба Байнгын хорооны бүтэц зохион байгуулалт, ажлын журмыг хуулиар тогтооно.</p>
<p>Гүйцэтгэх засаглалын бүрэн эрх, гүйцэтгэх засаглалын тэргүүн, түүнийг сонгох, томилох журам,</p>	<p style="text-align: center;">3. ТӨРИЙН ЗӨВЛӨЛ</p> <p>85.Төрийн зөвлөл бол БНХАУ-ын Төв Засгийн газар мөн бөгөөд гүйцэтгэх эрх мэдлийг хэрэгжүүлэгч дээд байгууллага мөн. Төрийн засаг захиргааны дээд байгууллага мөн.</p> <p>86.Төрийн зөвлөлийн бүрэлдэхүүнд Ерөнхий сайд, Ерөнхий сайдын орлогч нар, Төрийн зөвлөлийн гишүүд, яамдын сайд нар, хороодын сайд нар, Ерөнхий аудитор, Ерөнхий нарийн бичгийн дарга багтана. Ерөнхий сайд Төрийн зөвлөлийг бүхэлд нь хариуцна. Сайд нар өөрийн удирдлагын яамд, хороодыг бүхэлд нь хариуцна. Төрийн зөвлөлийн бүтэц, зохион байгууллалтыг хуулиар тогтооно.</p> <p>87.Төрийн зөвлөлийн албаны бүрэн эрхийн хугацаа нь АТИХ-ын бүрэн эрхийн хугацаатай адил байна. Ерөнхий сайд, Ерөнхий сайдын орлогч нар, Төрийн зөвлөлийн гишүүдийг нэг удаа улируулан сонгож болно.</p> <p>88.Ерөнхий сайд Төрийн зөвлөлийн ажлыг шууд удирдана. Ерөнхий сайдын орлогч нар, Төрийн зөвлөлийн гишүүд Ерөнхий сайдын ажилд туслалцаа үзүүлж ажиллана.</p> <p>Төрийн зөвлөлийн Гүйцэтгэх хурал²²⁶ нь Ерөнхий сайд, Ерөнхий сайдын орлогч нар, Төрийн зөвлөлийн гишүүд, Төрийн зөвлөлийн Ерөнхий нарийн бичгийн даргаас бүрдэнэ. Ерөнхий сайд Төрийн зөвлөлийн Гүйцэтгэх хурал, бүгд хурлыг зарлан хуралдуулж, хурлыг даргална.</p> <p>89.Төрийн зөвлөл дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1.Үндсэн хууль, бусад хууль тогтоомжид заасны дагуу захиргааны арга хэмжээг зөвшөөрөх, захиргааны дүрэм, журам, шийдвэр, тогтоол батлах; 2.АТИХ, эсхүл Байнгын хороонд санал өргөн барих; 3.Төрийн зөвлөлийн яамд, хороодын үүрэг хариуцлагын журмыг тогтоох, тэдгээрийн үйл ажиллагааг нэгдсэн удирдлагаар хангах, яамд, хороодод үл харьяалагдах улсын чанартай захиргааны бусад ажлыг удирдах; 4.улс орон даяар орон нутгийн төрийн захиргааны байгууллагыг нэгдсэн удирдлагаар хангах, муж, өөртөө засах орон, шууд харьяаны хотуудын төрийн захиргааны байгууллага, Төв Засгийн газар хоорондын эрх мэдэл, чиг үүргийн нарийвчилсан хувиарлалтыг журамлах; 5.улсын төсөв, үндэсний эдийн засаг нийгмийн хөгжлийн төлөвлөгөөний төсөл боловсруулах; 6.хот хөдөөгийн хөгжил, аж ахуйн үйл ажиллагааг шууд удирдан зохион байгуулах; 7.боловсрол, шинжлэх ухаан, соёл, нийтийн эрүүл мэнд, биеийн тамир, гэр бүл төлөвлөлттэй холбоотой үйл ажиллагааг шууд удирдан зохион байгуулах; 8.ардын хэрэг, дотоодын аюулгүй байдал, шүүхийн захиргаа, хяналт болон холбогдох бусад асуудлаарх үйл ажиллагааг шууд удирдан зохион байгуулах; 9.олон улсын гэрээ, хэлэлцээр, гадаад харилцааг хөтлөн явуулах; 10.үндэсний батлан хамгаалахын бүтээн байгуулалтыг шууд удирдан зохион байгуулах; 11.үндэсний цөөнхийн тэгш эрхийг хангах, үндэсний өөртөө засах бүс нутгийн өөртөө засах эрхийг хангах, үндэсний аюулгүй байдлыг хангахтай холбоотой ажлыг удирдан зохион байгуулах; 12.Хятад гэр бүлийн гадаадын харьяат гишүүн, гадаад улсад оршин сууж буй Хятад иргэд, Хятадын харьяанд буцаж орохоор хүсэгчид тэдгээрийн хууль ёсны эрх ашгийг хамгаалах;

²²⁶ Засгийн газрын байнгын ажиллагаатай хурал байна.

	<p>13.яамд, хороодын оновчгүй шийдвэр, дүрэм, журмыг өөрчлөх, хүчингүй болгох; 14.орон нутгийн төрийн захиргааны байгууллагын оновчгүй шийдвэр, дүрэм, журмыг өөрчлөх, хүчингүй болгох; 15.аймаг, өөртөө засах орон, шууд харьяаны хотуудын засаг захиргааны нэгжийн хуваарийг зөвшөөрөх, өөртөө засах засаг захиргааны нэгж, муж, өөртөө засах муж, хотуудын засаг захиргааны нэгжийг үүсгэн байгуулах зөвшөөрөл олгох; 16.хуульд заасны дагуу Төв Засгийн газрын шууд харьяаны хот, муж, өөртөө засах оронд онц байдал зарлах; 17.хууль заасны дагуу захиргааны албан хаагчийн томилж, чөлөөлөх, сургах, тэдгээрийн ажлыг үнэлэх, урамшуулах, эсхүл шийтгэх зэрэг захиргааны байгууллагын хэмжээний шийдвэр гаргах, шалгах; 18.АТИХ, Байнгын хорооноос олгосон бусад эрх мэдлийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>90.Төрийн зөвлөлийн хороод, яамдын сайд нар өөрсдийн харьяа хэлтсүүдийн ажлыг хариуцах ба яам, хорооны хурлыг зарлан хуралдуулж, хурлыг даргална. Өөрийн харьяалах үндсэн асуудлаар шийдвэр гаргана.</p> <p>Яамд, хороод нь хууль тогтоомж болон Төрийн зөвлөлөөс гаргасан тогтоол, шийдвэр, дүрэм, журамд нийцүүлэн эрхлэх асуудлынхаа хүрээнд захирамж, удирдамж, дүрэм, журам гаргана.</p> <p>91.Төрийн зөвлөл нь өөрийн харьяаны бүх газар, хэлтсүүд, орон нутгийн бүх шатны засгийн ордны орлого, зарлага, төрийн санхүү, мөнгөний байгууллагын аж ахуйн үйл ажиллагааны орлог зарлагад аудит хийх, хянан шалгах чиг үүрэг бүхий аудитын байгууллага байгуулна.</p> <p>Аудитын байгууллага нь Ерөнхий сайдын удирдлага дор, хуульд заасны дагуу хараат бусаар хянан шалгах эрх мэдлээ хэрэгжүүлэх ба бусад захиргааны байгууллага, олон нийтийн байгууллага, эсхүл иргэд аудитын байгууллагын үйл ажиллагаанд хөндлөнгөөс оролцож үл болно.</p> <p>92.Төрийн зөвлөл нь АТИХ, эсхүл Байнгын хорооны өмнө ажлаа хариуцан тайлагнана.</p>
Ерөнхийлөгч	<p>Хоёрдугаар хэсэг. БҮГД НАЙРАМДАХ ХЯТАД АРД УЛСЫН ДАРГА</p> <p>79.БНХАУ-ын Дарга, дэд даргыг АТИХ-аас сонгоно. Сонгох, сонгогдох эрхтэй, 45 насанд хүрсэн, БНХАУ-ын иргэн БНХАУ-ын Дарга, дэд даргаар сонгогдох эрхтэй.</p> <p>БНХАУ-ын Дарга, дэд даргын бүрэн эрхийн хугацаа АТИХ-ын бүрэн эрхийн хугацаатай ижил байх ба нэг удаа улиран сонгож болно.</p> <p>80.БНХАУ-ын Дарга нь АТИХ, Байнгын хорооны шийдвэрийн дагуу хуулийг нийтлэх (promulgate); Ерөнхий сайд, Ерөнхий сайдын орлогч, Төрийн зөвлөлийн гишүүд, сайд нар, Ерөнхий аудитор, Төрийн зөвлөлийн ерөнхий нарийн бичгийн даргыг томилж, чөлөөлөх; төрийн одон медал, цол олгох; тусгай уучлал үзүүлэх; онц болон дайны байдал зарлах; дайчилгаа явуулах.</p> <p>81.БНХАУ-ын Дарга нь БНХАУ-ын нэрийн өмнөөс Улсын үйл хэргийг явуулж, гадаадын дипломат төлөөлөгчдийг хүлээн авах, АТИХ-ын Байнгын хорооноос гаргасан шийдвэрийг үндэслэн гадаадад суух бүрэн эрхт төлөөлөгчийг томилох, эгүүлэн татах, гадаад улстай байгуулсан гэрээ, чухал хэлэлцээрийг зөвшөөрөх, хүчингүй болгоно.</p> <p>82.БНХАУ-ын дэд дарга нь БНХАУ-ын Даргын ажилд туслалцаа үзүүлж ажиллана. БНХАУ-ын дэд дарга нь БНХАУ-ын Даргын эрх олгосноор түүний зарим эрх, үүргийг хэрэгжүүлнэ.</p> <p>83.БНХАУ-ын Дарга, дэд дарга нь дараагийн АТИХ-аас шинэ Дарга, дэд дарга сонгогдтол өөрсдийн албан үүргээ хэрэгжүүлнэ.</p> <p>84.БНХАУ-ын Даргын алба ор гарсан бол дэд дарга түүний албан үүргийг залгамжилна. Хэрэв дэд даргын ор гарсан бол АТИХ-аас шинэ дэд дарга нөхөн сонгоно. Хэрэв Дарга, дэд даргын аль альны ор гарсан бол АТИХ шинэ Дарга нарыг нөхөн сонгоно. Дарга нарыг нөхөн сонгох хүртэл АТИХ-ын Байнгын хороон дарга Улсын Даргын албан үүргийг түр орлон гүйцэтгэнэ.</p>

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- С.Нарангэрэл. Эрх зүйн эх толь бичиг. 2007.
- С.Нарангэрэл. Монголын эрх зүйн эх толь бичиг. 2015.
- А.К.Романов. Их Британийн эрх зүй болон эрх зүйн тогтолцоо. 2016.
- С.Нарангэрэл. Хууль зүйн толь. 1996.
- Хамтын бүтээл. Дэлхийн улс орнуудын парламент. 2010.
- П.Амаржаргал. Япон Улсын Үндсэн хууль. 2011.
- A Oxford dictionary of Law” (ed 5.) 2003. Edited by Elizabeth A. Martin., Oxford University of Press.
- Хамтын бүтээл. Ардчилсан засаглал, нээлттэй нийгмийн нэр томъёоны тайлбар толь. 2006.
- Удирдахуйн онол, практикийн асуудлууд. Сэтгүүл. №7.
- Болгарийн Үндсэн хууль.1991(2007).
- Испанийн Үндсэн хууль.1978 (2011).
- Италийн Үндсэн хууль. 1947 (2012).
- Киргизийн Үндсэн хууль. 2010.
- БНХАУ-ын Үндсэн хууль.1982 (2004).
- Их Британиын Магна Харт.1215 (2013).
- Хорватын Үндсэн хууль.1991(2010).
- Унгарын Үндсэн хууль.2011 (2013).
- Японы Үндсэн хууль.1946.
- Эстоны Үндсэн хууль. 1992 (2011).
- Латвийн Үндсэн хууль. 1922 (1991 онд шинэчлэн найруулсан), (2014).
- Финландын Үндсэн хууль.1999 (2011).
- Crown act 1707.
- Septennial act 1715.
- Representation of the People act 1867, amendment 1983, 1985.
- Parliament act 1911, amendment 1949.
- Regency act 1937.
- Fixed-term Parliament Act 2011.
- House of Commons (Disqualification) Act 1975.
- Life peerages act 1958.
- European communities act 1972.
- Senior Court act 1981.
- <https://www.constituteproject.org/>
- <https://www.britannica.com/>

UIH.MN
СУДАЛГААНЫ САН